

M. VELLEII

PATERCVLI

quæ supersunt

L. Laguerre inv.

Lud. Du Guernier Sculp.

Ex

L. Laguerre inv.

Lud. Du Guernier Sculp.

M. VELLEII
PATERCULI
HISTORIÆ
ROMANÆ
QUÆ SUPERSUNT.

LONDINI:
Ex Officinâ JACOBI TONSON,
& JOHANNIS WATTS.

M DCC XIII.

CUM PRIVILEGIO.

cene
Ter
coun
vanc
his l
him
and
lishi
thor
Ter
ding
Re
or
Dist
ring
sent
ecu
had
Per
Our
are
ster
the
of

A N N E R.

HEREAS Our Trusty and Well-beloved *Michael Maittaire*, Gent. hath humbly represented unto Us, That he hath with great Labour and Expence prepared for the Press a compleat *Collection* of all the *Greek* and *Latin* Authors in Twelves, with compleat Indexes, and has therefore humbly besought Us to grant him our Royal Privilege and Licence for the sole Printing and Publishing thereof for the Term of Fourteen Years: We being willing to give all due Encouragement to Works of this Nature, which tend to the Advancement of Learning, are Graciously pleased to condescend to his Request; and do therefore, by these Presents, Grant unto him the said *Michael Maittaire*, his Executors, Administrators, and Assigns, Our Royal Licence for the sole Printing and Publishing the Compleat *Collection* of all the *Greek* and *Latin* Authors in Twelves, with compleat Indexes aforesaid, for the Term of Fourteen Years, from the Date hereof; strictly forbidding all Our Subjects within Our Kingdoms and Dominions to Reprint the same, either in the like, or in any other Volume or Volumes whatsoever; or to Import, Buy, Vend, Utter, or Distribute any Copies thereof, Reprinted beyond the Seas, during the aforesaid Term of Fourteen Years, without the Consent or Approbation of the said *Michael Maittaire*, his Heirs, Executors, and Assigns, under his or their Hands and Seals first had and obtained; as they will Answer the Contrary at their Peril. Whereof the Commissioners and other Officers of Our Customs, the Master, Wardens, and Company of Stationers are to take Notice, That the same may be entered in the Register of the said Company, and that due Obedience be rendered thereunto. Given at Our Court at *St. James's*, the fourth Day of *April*, 1713. In the Twelfth Year of Our Reign.

By Her Majesty's Command,

DARTMOUTH.

V

S

P
E

S

R

C

A

VITÆ VELLEIANÆ
COMPENDIUM,

E X

Synopsi Chronologicâ Editioni
Oxonienſi præfixâ collectum.

Æt. Chriſt.
Vit. Vell. ann.
Ætæ Urb. Varron.

DECII Magii insignis in 538
Romanos fides, cum Capua proderetur Hannibali. Is Minatii Magii avus erat, Velleii, ex paternâ, ut videtur, stirpe, tritavus. Vell. 2. 16. Capuanus, ib. Hinc patria Velleii, pro stirpe Magiâ, Capua.

Minatius Magnus Asculanensis Decii Magii nepos, Velleii atavus, viritum Civitate Romanâ donatus, & duo ejus filii Prætores creati, cum Prætores senî duntaxat crearentur. Vell. 2. 16. Sic patria Velleii Asculum. 671

Capito Velleii patruus, vir Ordinis Senatorii, Agrippa subscripsit in C. Cassium. Vell. 2. 69. Certè post legem Pediam, 711

VITÆ VELLEIANÆ

- quâ damnatus est Cassius, à Pedio Consule Augusti collegâ, mense Sextili latam.
- 714 Avus Velleii C. Velleius Neapoli se gladio transfigit, cum patrem Tiberii Imperatoris Tiberium Claudium Neronem fugientem comitari non posset, gravis jam ætate & corpore. Post Bellum Perusinum, & tamen ante Iudos Apollinares. Vell. 2. 76.. Hinc Patria Velleii, pro stirpe Velleiâ, Neapolis.
- 1735 NATUS VELLEIVS, medio certè tempore inter ann. Urb. Varron. 725. quo cæpit Historiam Livius, & ann. 745. quo ultimam ei manum imposuit. Certè antè Sept. 22. quo mortuus est Virgilius. Virgilium, Sallustium, Livium, Tibullum, Nasonem, sibi cœvos agnoscit. Vell. 2. 36.
- 1718 752 Ad Tribunatum militum ascendit Velleius, sub patruo Vinicii, ad quem scribit, Consulis, M. Vinicio, in Thraciâ & Macedoniâ, Vell. 2. 101.
- 1819 753 Adest Velleius quum Caius Cæsar cum Rege Parthorum in Euphratis ripâ congrederetur. Sub P. Silio. Vell. 2. 102.
- 119 20 754 Incipit Bellum Germanicum sub avo Vinicii, triennio ante Expeditionem Tiberii, cui Velleius tribunatu castrorum fungens, interfuit, Germanicam. Vell. 2. 104.
- 422 23 757 Tiberius ab Augusto adoptatus Jun. xxvii. Mox illum secutus in Germaniam. Velleius miles illi aderat per annos continuos 1x præfectus aut legatus, successor officii patris sui. Vell. 2. 104.
- 624 25 759 Tertius hic annus Belli Germanici, quo seorsim actum cum Maroboduo. Deficiunt Dalmata & Pannonii, sub Præfecto Illyriæ

COMPENDIUM.

lyrici Valerio Messalino. Legionem eâ occasione nuper conscriptam ad Tiberium ducit Velleius, jam *Quaestor designatus*, finitâ equestri militiâ. Vell. 2. 111.

Velleius anni initio Romæ ad *Quaesturam* ineundam, sine erat in Pannoniâ cum Tiberio, remisso nempe anno *Quaestura Provincialis*. Post tempus nimirum sortitionis. Ex *Quaesturâ* eam Expeditionem suscepit Germanicus, sub quo meruit Velleius, Tiberii non jam adiutor, sed *spectator* tantummodo. Vell. 2. 111. Cum Tiberio frater Velleii Magius Celer. Vell. 2. 115. Hujus anni hyems illa erat cujus meminit. Vell. 2. 214.

Triumphat Tiberius: sequunturque illum triumphantem donis militaribus insigniti, tam Velleius, quàm frater Velleii Magius Celer. Vell. 2. 115. Exit hoc anno continuum illud, quod in Tiberii satellitio egit Velleius, novennium.

Velleius Prator designatus, cum fratre Magio Celere, ab Augusto commendatus, & Tiberio. Vell. 2. 124. an quos alios honores gesserit, incertum; Lipsius ex Prisciano affert veteris Libri Scripturam; M. Velleius Consul.

Cæsus forsan Velleius propter amicitiam Sejani, quem laudat, Vell. 2. 127.

760 25 7
26

765 30 12
31

767 32 14
33

784 49 31
50

D E

VELLEIO PATERCULO

EX GERARDO JOANNE VOSSIO

De HISTORICIS LATINIS

HIC Velleius duos Historiæ scripsit libros ad Vinicium consulem, progenerum Tiberii Cæsaris, Tacito etiam memoratum in sexto Annalium, qui illum patre & avo, consularibus, ortum dicit : item Dioni libro extremo, ubi eum à Messalinâ docet interfecit, quod caput cum eâ collimare nollet. *Vinucium* aliqui appellant : sed Dioni quoque est *Ovinus*. Librorum Velleii bona pars deperiit. Dictio ejus planè Romana, atque elegans. Quædam etiam habet, quæ haud alibi invenias. Sed in sui ævi rebus nimis domui Augustæ & Sejano adulatur.

EX G. J. VOSS. DE VELL.

Justiores commentarios promittit lib. II. (cap. 48.) *Harum præteritarumque rerum ordo, cum justius aliorum voluminibus promittitur, tum, uti spero, nostris explicabitur.* Ac postea (cap. 114.) *Captum alterum, alterum deditum, justis voluminibus ordine narrabimus, ut spero.* Si Beatum Rhenanum audimus, qui primus Velleium in lucem protraxit, est idem ille, quem Tacitus vocat P. Velleium. Nec alia mens vel Jacobi Schegkii, vel Valentis Acidalii. Eamque sententiam probant è codice Burerii, ubi *Publius* appellatur, non *Gaius*, uti est in vulgatis. Sed nihil tale in variantibus Burerii lectionibus reperiās. Est & tertia sententia. Nam *Marcum* vocat Priscianus libro VI. Ita enim habet & antiquissima editio Veneta anni MDCCC LXXVII, & recentissima Heliae Putschii: immo & optimæ notæ codex MS. meus; ut omnino huic sententiæ potius accedam.

EX G. J. VOSSIO

Porro & *fragmentum* quoddam Velleii, quod frustra in editis quæras, invenisse se ait Wolfgangus Lazius lib. I. commentariorum Reip. Rom. cap. viii. Inscriptio illius erat ; VELLEII EXCERPTA EX GALLICA HISTORIA. Fragmentum ipsum istiusmodi est: *Dum hæc circa Rhenum geruntur, in Noricorum finibus grave vulnus populus Romanus accepit. Quippe Germanorum gentes, quod Rhætiæ occupaverant, non longè ab Alpibus, tractu pari, patentibus campis, ubi duo rapidissimi amnes inter se confluunt, in ipsis Noricis finibus civitatem, non quidem muro, sed valla, fossæque cinxerunt: quam appellabant Cisara, ex nomine Deæ Cisæ, quam religiosissime colebant. Cujus templum quoque ex lignis barbarico ritu constructum, postquam eò colonia Romanorum deducta est, inviolatum permansit; ac, vetustate conlapsum, nomen colli servavit. Hanc urbem T. Annius prætor, ad arcendas barbarorum excursiones, Kal.*

DE VELLEIO.

Sextil. exercitu circumvenit. Ad meridianam oppidi partem, quæ sola à continenti erat, prætor ipse, cum legione Martiâ, operosissimè communivit: ad occidentem verò, quâ barbarorum adventus erat, Avar, Bogudis regis filius, cum equitatu omni & auxiliariis Macedonum copiis, inter flumen & vallum, loco castris parum amplo, infelici temeritate extra flumen consedit. Pulchra indoles, non minùs Romanis quàm Græcis literis instructa. Igitur LIX die, quàm eo ventum est, cum is dies Dæ Cisæ celeberrimus ludum & lasciviam magis, quàm formidinem, ostentaret; immanis barbarorum multitudo, ex proximis sylvis repentè erumpens, ex improvise castra irrupit. Equitatum omnem, & quod miserius erat, auxilia sociorum delevit. Avar, cum in hostium potestatem regio habitu vivus venisset, pecudis more mactatur. Oppidani verò, non minori fortunâ, sed majori virtute, prætorem, in auxilium sociis properantem, adoriuntur. Romani haud segniter resistunt. Duo

EX G. J. VOSSIO

principes oppidanorum, Habbino & Caccus, in primis pugnantes cadunt. Et inclinata jam res oppidanorum erat, n̄ maturâssent auxilium ferre socii, in alterâ ripâ jam victoriâ potiti. Denique coadunatis viribus castra irrumpunt. Prætozem, qui paullo altiorum tumulum frustra ceperat, Romanâ vi resistentem obtruncant. Legionem divinam, ut ne nuncius superesset, funditus delent. Verres solus tribunus militum, amne transmissio, in proximis paludibus se occultans, honestam mortem subterfugit. Nec multo post Siciliæ proconsul immani avaritiâ turpem mortem promeruit. Etiam lib. V. ejusdem operis cap. v. & aliis aliquot locis, Velleiani hujus fragmenti meminit Lazius: uti & Gesnerus in Bibl. & Rob. Constantinus in scriptorum Nomenclatore. Sed qui nasum habet, fati odoratur, stylum ejus sapere scriptorem, qui sæculis aliquot Velleio junior sit. Nec in re pauca sunt, quæ peccentur. Ea adferrem, nisi

DE VELLEIO.

id cum curâ fecisset vir summus, Marcus Velserus, in rerum Augustanarum Vindelicarum libris. Sed monere operæ pretium videtur, fragmentum hoc totum, paucis tamen insertis, legi apud Conradum Lichtenau, Abbatem Urspergensem: quem in Chronico vide post ea, quæ de anno M C LXVII, exposuit. Lemma ejus capituli est, *De Augustâ Vindelicorum, vel Rhetie*. Ætatem ejusce Conradi indè cognoscimus, quod initio Pontificatus Innocentii tertii, hoc est, anno CIO CXCVIII, laicum se, atque adeò minorennem fuisse, dicat: anno autem CIO CCXV. referat se Abbatem factum Urspergensem; historiam verò suam perducatur usque ad annum CIO CCXXIX. Quare, aut ex Abbate Urspergensi id fragmentum fuerit: aut indè, unde ea hauserat Urspergensis.

PAUCÆ

PAUCÆ hæc Variantes, quæ hîc subjiciuntur, Lectiones ex Oxoniensi Editione, ubi multæ curâ maximâ acriqué judicio undequaque collectæ occurrunt, excerptæ sunt.

Pag. lin.

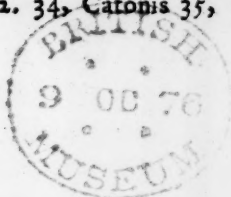
5.	14. annos ferme M CCC LXX
	17. suo, trecentesimo loco,
	20. Arbaces Medus
8.	20. tum regem Syriæ
12.	27. Tarracinam ---- Luceriam &c.
19.	6. Africani patruus, privatúsque
22.	16. hostibus ejus,
	19. Hunc C. Gracchi liberi,
23.	26. census Metellorum
32.	33. ante annos ferè CLXVIII. quàm Pompeius
38.	16. judicium historiarum ex alto redditur ---- civis
reipublicæ constitueretur
43.	26. ita consilii (vel consiliis) virtutem amplificavit :
50.	14. jus civ. (id est civitatis) his restitutum
58.	8. variâ fortunam expugnavit viâ ;
67.	16. etiamsi prævenit, & pauca
66.	34. ultra sortem temerarius.
67.	23. lacefferat Vatinius, dignatione
77.	9. hunc, mox avunculum
80.	3. equestris & splendido
98.	33. Celere Ullisano usus

ERRATA hæc graviora, & quæ alia deprehendet, lector benevolus condonabit.

Pag. 3. lin. 35. neminari Corinthum. p. 13. l. 18. cum esset p. 19. l. 26. merces fuit. p. 24. l. 2. quàm p. 29. l. 28. consulatum, p. 34. l. 8. portus p. 63. l. 19. transgressus p. 90. l. 37. intrata protinus Germania, p. 97. l. 20. difficultas p. 102. l. 27. sepulturâ p. 105. l. 15. spiritus

Addenda in Indice.

Character Ciceronis 2. 34. Catonis 35. Curionis 48. L. Pisonis 98.

M. VELLEII PATERCULI
HISTORIÆ
ROMANÆ

A D

M. VINICIUM COS.

LIBER PRIMUS.

C A P. I.

**** tempestate distractus à duce suo Nestore, Metapontum condidit. Teucer, non receptus à patre Telamone, ob segnitiam non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum adpulsus, cognominem patriæ suæ Salamina constituit: Pyrrhus, Achillis filius, Epirum occupavit: Phidippus Ephyram in Thesprotiâ. At rex regum Agamemnon, tempestate in Cretam insulam rejectus, tres ibi urbes statuit, duas à patriæ nomine, unam à victoriæ memoriâ, Mycenæ, Tegeam, Pergamum. Idem mox, scelere patruelis fratris Ægisthi, hæ-

B

reditarium exercentis in eum odium, & facinore uxoris oppressus occiditur. Regni potitur Ægisthus per annos VII. Hunc Orestes matrêmque, sociâ consiliorum omnium sorore Electrâ, virilis animi foeminâ, obtruncat. Factum ejus à Diis comprobatum spatio vitæ & felicitate imperii apparuit: quippe vixit annis xc. regnavit lxx. qui se etiam à Pyrrho, Achillis filio, virtute vindicavit. Nam, quod pactæ ejus, Menelaï atque Helenæ filiaë Hermiones, nuptias occupaverat, Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus & Tyrrenus fratres, cùm regnarent in Lydiâ, sterilitate frugum compulsi, fortiti sunt, uter cum parte multitudinis patriâ decederet. Sors Tyrrenum contigit. Pervectus in Italiam, & loco & incolis & mari nobile ac perpetuum à se nomen dedit. Post Orestis interitum, filii ejus Penthilus & Tifamēnus regnare triennio.

CAP. II. Tum, ferè anno octogesimo post Trojam captam, centesimo & vicesimo quàm Hercules ad Deos excesserat, Pelopis progenies, quæ omni hōc tempore, pulsus Heraclidis, Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. Duces recuperandi imperii fuere, Temenus, Cresphontes, Aristodemus; quorum abavus fuerat. Eodem ferè tempore Athenæ sub regibus esse desierunt: quarum ultimus rex fuit Codrus, Melanthis filius, vir non prætereundus. Quippe, cùm Lacedæmonii gravi bello Atticos premerent, respondissētque Pythius, *quorum dux ab hoste esset occisus, eos futuros superiores*; depositâ veste regiâ, pastorem cultum induit, immixtusque castris hostium de industriâ, imprudenter, rixam ciens, interen ptus est. Codrum cum morte æterna gloria, Athenienses secuta victoria est. Quis eum non miretur, qui his artibus mortem quæsierit, quibus ab ignavis vitâ quæri solet? Hujus filius Medon pri-

mus Archon Athenis fuit. Ab hōc pofteri apud Atticos dicti *Medontida*. Sed ii, inſequentēſque Archontes, uſque ad Charopem, dum viverent, cum honorem uſurpabant. Peloponneſii, digredientes finibus Atticis, Megaram, mediam Corintho Athenſque urbem, condidere. Eā tempeſtate & Tyria claſſis, plurimū pollens mari, in ultimo Hiſpaniæ tractu, in extremo noſtri orbis termino inſulam circumfuſam oceano, perexiguo à continentī diviſam freto, Gades condidit. Ab iiſdem poſt paucōs annos in Africā Utica condita eſt. Excluſi ab Heraclidis Oreſtis liberi, jaſtatque cū variis caſibus tum ſavitiā maris, quinto decimo anno ſedem cepere circa Leſbum inſulam.

CAP. III. Tum Græcia maximis concuſſa eſt moribus: Achæi, ex Laconicā pulſi, eas occupare ſedes, quas nunc obtinent: Pelasgi Athenas commigravere: acérque belli juvenis, nomine Theſſalus, natione Theſprotius, cum magnā civium manu, eam regionem armis occupavit, quæ nunc ab ejus nomine *Theſſalia* appellatur, antè Myrmidonum vocitata civitas. Quo nomine mirari convenit eos, qui, Iliaca componentes tempora, de eā regione ut *Theſſaliā* commemorant. Quod cū alii faciant, Tragici frequentiffimè faciunt: quibus minimè id concedendum eſt. Nihil enim ex perſonā poëtæ, ſed omnia ſub eorum, qui illo tempore vixerunt, dixerunt. Quòd ſi quis à Theſſalo, Herculis filio, eos appellatos *Theſſalos* diceret: reddenda erit ei ratio, cur numquā, ante hunc inſequentem Theſſalum, ea gens id nominis uſurpaverit. Paulò antè Aletes, ſextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, quæ antea fuerat Ephyre, clauſtra Peloponneſi continentem, in Iſthmo condidit. Neque eſt, quòd miremur ab Homero nominari *icorinthum*. Nam, ex perſonā poëtæ, & hanc urbem, & quaſdam Ionum colonias iiſ nominibus appel-

lat, quibus vocabantur atate ejus, multò post Ilium captum condita.

CAP. IV. Athenienses in Eubœâ Chalcida, Eretriam colonis occupavere; Lacedæmonii in Asiâ Magnesiam. Nec multò post Chalcidenses, orti, ut prædiximus, Atticis, Hippocle & Megasthene ducibus, Cumas in Italiâ condiderunt. Hujus classis cursum esse directum alii columbæ antecedentis volatu ferunt; alii nocturno aris sono, qualis Cerealibus sacris cieri solet. Pars horum civium magno post intervallo Neapolim condidit. Utriusque urbis eximia semper in Romanos fides facit eas nobilitate atque amœnitate suâ dignissimas: sed aliis diligentior ritûs patrii mansit custodia; Cumanos Osca mutavit vicinia. Vires autem veteres earum urbium hodièque magnitudo ostentat mœnium. Subsequenti tempore magna vis Græcæ juventutis, abundantia virium sedes quaritans, in Asiam se effudit. Nam & Iones, duce Ione profecti Athenis, nobilissimam partem regionis maritimæ occupavere, quæ hodièque appellatur Ionia; urbésque constituere, Ephesum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, Myuntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam; multasque in Egæo atque Icario occupavere insulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Parum, Delum, aliasque ignobiles. Et mox Æolii, eadem profecti Graciâ, longissimisque acti erroribus, non minùs inlustres obtinuerunt locos; clarasque urbes condiderunt, Smyrnam, Cymen, Larissam, Myrinam, Mitylenémque, & alias urbes, quæ sunt in Lesbo insulâ.

CAP. V. Clarissimum deinde Homeri inluxit ingenium, sinè exemplo maximum: qui magnitudine operis & fulgore carminum solus appellari *Poëta* meruit. In quo hoc maximum est, quòd neque ante illum, quem ille imitaretur, neque post illum, qui eum imitari posset, inventus est: neque quem-

quam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum & Archilochum, reperiemus. Hic longius à temporibus belli, quod composuit, Troïci, quàm quidam rentur, absuit. Nam ferme ante annos rccccl. floruit, intrà mille natus est: (quo nomine non est mirandum, quòd sæpe illud usurpat, *οἷος υἱὸς ἑσθλοῖσι*. hòc enim ut hominum, ita sæculorum notatur differentia) quem si quis cæcum genitum putat, omnibus sensibus orbis est.

CAP. VI. Insequenti tempore imperium Asiaticum ab Assyriis, qui id obtinuerant annis cclxx. translatum est ad Medos, abhinc annos ferme ccclxx. quippe Sardanapalum eorum regem, molliis fluentem & nimium felicem malo suo, tertio & tricesimo loco ab Nino & Semiramide, qui Babylona condiderant, natum, ita ut semper successor regni paterni foret filius, Pharnaces Medus imperio vitæque privavit. Eâ ætate clarissimus Græci nominis Lycurgus Lacedæmonius, vir generis regii, fuit severissimarum justissimarumque legum auctor, & disciplinæ convenientissimæ vir; cuius quamdiu Sparta diligens fuit, excelsissimè floruit. Hòc tractu temporum, ante annos quinque & sexaginta quàm urbs Romana conderetur, ab Elissâ Tyriâ, quam quidam Dido autumant, *Carthago* conditur. Circa quod tempus Caranus, vir generis regii, sextus decimus ab Hercule, profectus Argis, regnum Macedoniæ occupavit: à quo magnus Alexander cum fuerit septimus decimus, jure, materni generis Achille auctore, paterni Hercule, gloriatus est. [Æmilii Sura de annis populi Romani: *Assyrii, principes omnium gentium, rerum potiti sunt: deinde Medii: postea Persæ: deinde Macedones: exinde duobus regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multò post Carthaginem subactam, devictis, summa imperii ad populum Romanum perve-*

nit. Inter hoc tempus & initium Nini regis Assy-
riorum, qui princeps rerum potitus, interfunt anni
[DCCCXCV.]

CAP. VII. Hujus temporis æqualis Hesiodus fuit, circa cxx. annos distinctus ab Homeri ætate, vir perelegantis ingenii, & mollissimâ dulcedine carminum memorabilis, otii quietisque cupidissimus; ut tempore tanto viro, ita operis auctoritate proximus. Qui vitavit, ne in id, quod Homerus, incideret, patriamque & parentes testatus est; sed patriam, quia multatus ab eâ erat, contumeliosissimè. Dum in externis moror, incidi in rem domesticam, maximèque erroris, & multum discrepantem auctorum opinionibus. Nam quidam, hujus temporis tractu, aiunt, à Tuscis Capuam Nolamque conditam, ante annos fere DCCCXXX. quibus equidem adsenferim. Sed M. Cato quantum differt! qui dicat, *Capuam ab eisdem Tuscis conditam, ac subinde Nolam: stetisse autem Capuam, antequam à Romanis caperetur, annis circiter cclx.* Quod si ita est, cum sint à Capuâ captâ anni cxxl. ut condita est, anni sunt ferè D. Ego (pace diligentia Catonis dixerim) vix crediderim, tam maturè tantam urbem crevisse, floruisse, concidisse, surrexisse.

CAP. VIII. Clarissimum deinde omnium ludicrum certamen, & ad excitandam corporis animique virtutem efficacissimum, Olympiorum initum, habuit auctorem Iphitum Elium. Is eos ludos mercatumque instituit ante annos, quàm tu, M. Vinici, consulatum inires, DCCCIV. Hoc sacrum eodem loco instituisse fertur abhinc annos ferme CCCCL Atreus, cum Pelopi patri funebres ludos faceret. Quo quidem in ludicro omnisque generis certaminum Hercules victor exstitit. Tum Athenis perpetui Archontes esse desierunt, cum fuisset ultimus Alcmaon; coeperuntque in denos annos creari: quæ consuetudo in annos LXX. mansit: ac de-

inde annuis commissa est magistratibus resp. Ex
 iis, qui denis annis præsuerunt, primus fuit Cha-
 rops, ultimus Eryxias; ex annuis, primus Creon.
 Sextâ Olympiade, post duos & viginti annos quàm
 prima constituta fuerat, Romulus Martis filius, ul-
 tus injurias avi, Romam urbem Parilibus in Pala-
 tio condidit, à quo tempore ad vos Coss. anni sunt
 IECCLXXXII. Id actum post Trojam captam annis
 CXXXXVII. Id gessit Romulus, adjutus legionibus
 Latini avi sui. Libenter enim his, qui ita prodide-
 runt, accesserim: cum aliter firmare urbem novam,
 tam vicinis Veientibus aliisque Etruscis ac Sabinis,
 cum imbelli & pastoralis manu vix potuerit: quam-
 quam, jam Asylo facto inter duos lucos, auxit.
 Hic centum homines electos, appellatosque *Pa-
 tres*, instar habuit consilii publici. Hanc originem
 nomen *Patriciorum* habet. Raptus Virginum Sabi-
 narum * * * * *

CAP. IX. * * * quam timuerat hostis, expetit.
 Nam biennio aded variâ fortunâ cum Coss. con-
 fluxerat, ut plerumque superior fuerit, magnâque
 partem Græciæ in societatem suam perduceret. Quin
 Rhodii quoque, fidelissimi antea Romanis, tum
 dubiâ fide, speculati fortunam, proniores regis par-
 tibus fuisse visi sunt: & rex Eumenes in eo bello
 medius fuit animo; neque fratris iniitiis, neque
 suæ respondit consuetudini. Tum senatus populûs-
 que Romanus L. Æmilium Paullum, qui & præ-
 tor & Cos. triumphaverat, virum in tantum laudan-
 dum in quantum intelligi virtus potest, Cos. cre-
 avit: filium ejus Paulli, qui ad Cannas quàm ter-
 giversanter perniciosam reip. pugnam inierat, tam
 fortiter in eâ mortem obierat. Is Persen ingenti
 pralio, apud urbem nomine Pydnam in Macedo-
 niâ, fustum fugatûmque castris exiit; deletisque e-
 jus copiis, destitutum omni spe coëgit è Macedo-

niâ profugere: quam ille linquens in insulam Samothraciam profugit, templique se religioni supplicem credidit. Ad eum Cn. Octavius prator, qui classi præerat, pervenit; & ratione magis quàm vi persuasit, ut se Romanorum fidei committeret. Ita Paullus maximum nobilissimùmque regem in triumpho duxit. Quo anno & Octavii prætoris navalis, & Anicii, regem Illyriorum Gentium ante currum agentis, triumphi fuere celebres. Quàm sit assidua eminentis fortunæ comes invidia, altissimisque adhæreat, etiam hoc colligi potest: quòd, cùm Anicii Octaviique triumphum nemo interpelleret, fuere, qui Paulli impedire obniterentur: cujus tantum priores excessit, vel magnitudine regis Persei, vel specie simulacrorum, vel modo pecuniæ, ut bis millies centies HS. arario contulerit, & omnium antè actorum comparisonem amplitudine vicerit.

C A P. X. Per idem tempus, cùm Antiochus Epiphanes, qui Athenis Olympicum inchoavit, tum rex Syria, Ptolemæum puerum Alexandria obsideret; missus est ad eum legatus M. Popillius Lænas, qui juberet incepto desistere: mandatque exposuit, & regem, *deliberaturum se dicentem, circumscriptis virgulâ; jussitque, prius responsum reddere, quàm egrederetur finito arena circulo.* Sic cogitationem regiam Romana disjecit constantia; obeditumque imperio. Lucio autem Paullo, magnæ victoriæ compoti, quatuor filii fuere. Ex iis duos, natu majores, unum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex paternâ majestate præter speciem nominis vigoremque eloquentiæ retinenti, in adoptionem dederat; alterum Fabio Maximo: duos minores natu, prætextatos, quo tempore victoriam adeptus est, habuit. Is cùm in concione extra urbem, more majorum, ante triumphi diem, ordinem actorum suorum commemoraret, Deos im-

mortales precatus est, ut, si quis eorum invideret operibus ac fortuna sua, in ipsum potius favirent, quam in rempub. Quæ vox, veluti oraculo emissâ, magnâ parte eum spoliavit sanguinis sui: nam alterum ex suis, quos in familiâ retinuerat, liberis, ante paucos triumphi, alterum post pauciores amisit dies. Aspera circa hæc tempora censura Fulvii Flacci & Posthumii Albinii fuit: quippe Fulvii censoris frater, & quidem consors, Cn. Fulvius, senatu motus est ab iis censoribus.

CAP. XI. Post victum captumque Persen, qui quadriennio post in liberâ custodiâ Albæ decessit, *Pseudophilippus*, à mendacio simulatæ originis appellatus, qui se Philippum regiaëque stirpis ferebat, cum esset ultimæ, armis occupatâ Macedoniâ, adsumptis regni insignibus, brevi temeritatis pœnas dedit. Quippe Q. Metellus prætor, cui ex virtute *Macedonici* nomen inditum erat, præclarâ victoriâ ipsum gentemque superavit, & immani etiam *Achaos* rebellare incipientes fudit acie. Hic est Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus sinè inscriptione positis, quæ nunc *Octaviæ* porticibus ambiuntur, fecerat: quique hanc turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodièque maximum ornamentum ejus loci, ex Macedoniâ detulit. Cujus turmæ hanc causam referunt: Magnum Alexandrum impetrâsse à *Lysippo*, singulari talium auctore operum, ut eorum equitum, qui ex ipsius turmâ apud *Granicum* flumen ceciderant, expressâ similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoque iis interponeret. Hic idem, primus omnium Romanæ ædem ex marmore in iis ipsis monumentis nolitus, vel magnificentiæ vel luxuriæ princeps fuit. Vix ullius gentis, ætatis, ordinis hominem invenieris, cujus felicitatem fortunæ Metelli compares. Nam præter excellentes triumphos, hœre-

resque amplissimos, & principale in repub. fastigium, extentumque vitæ spatium, & acres innocentésque pro rep. cum inimicis contentiones, quatuor filios sustulit: omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit superstites & honoratissimos. Mortui ejus lectum pro rostris sustulerunt quatuor filii; unus consularis & censorius; alter consularis; tertius consul; quartus candidatus consulatus, quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis feliciter de vitâ migrare, quàm mori.

CAP. XII. Universâ deinde, ut prædiximus, instinctâ in bellum Achaiâ, (cujus pars magna ejusdem Metelli Macedonici virtute armisque fracta erat, maximè Corinthiis in arma, cum gravibus etiam in Romanos contumeliis, instigantibus) destinatus ei bello gerendo Cos. Mummius. Et sub idem tempus, magis quia volebant Romani, quicquid de Carthaginienſibus diceretur, credere, quàm quia credenda adferebantur, statuit senatus Carthaginem excidere. Ita eodem tempore P. Scipio Æmilianus, vir avitis P. Africani paternisque L. Paulli virtutibus simillimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingenique ac studiorum eminentissimus saculi sui, qui nihil in vitâ nisi laudandum aut fecit, aut dixit, ac sensit, (quem, Paulo genitum, adoptatum à Scipione Africani filio, diximus) ædiliratem petens Cos. creatus est. Bellum Carthagini, jam ante biennium à prioribus Coss. inlatum, majore vi intulit: cum antè in Hispaniâ murali coronâ, in Africâ obsidionali donatus esset; in Hispaniâ verò etiam ex provocatione, ipse modicus virum, immanis magnitudinis hostem interemisset. Eamque urbem, magis invidiâ imperii quàm ullius ejus temporis noxæ, invisam Romano nomini, funditus sustulit; fecitque suæ virtutis monumentum, quod fuerat avi ejus clementiæ. Carthago diruta est, cum stetisset annis DCLXVII, abhinc annos

CLXXVII. Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummius Coss. Hunc finem habuit Romani imperii Carthago æmula; cum quâ bellare majores nostri cœpere Claudio & Fulvio Coss. ante annos cxcvi, quàm tu, M. Vinici, consulatum inires. Ita per annos cxv. aut bellum inter eos populos, aut belli præparatio, aut infida pax fuit: neque se Roma, jam terrarum orbe superato, securam speravit fore, si nomen usquam stantis maneret Carthaginis. Adeo odium, certaminibus ortum, ultra metum durat, & ne in victis quidem deponitur; neque ante invisum esse desinit, quàm esse desit.

CAP. XIII. Ante triennium, quàm Carthago deleteretur, M. Cato, perpetuus diruendæ ejus auctor, L. Censorino, M. Manlio Coss. mortem obiit. Eodem anno, quo Carthago concidit, L. Mummius Corinthum, post annos dccclii, quàm ab Alete Hippotis filio erat condita, funditus eruit. Uterque Imperator, devictæ à se gentis nomine honoratus, alter *Africanus*, alter appellatus est *Achaicus*. Nec quisquam ex novis hominibus prior Mummius cognomen virtute partum vindicavit. Diversi imperatoribus mores, diversa fuere studia. Quippe Scipio tam elegans liberalium studiorum omnisque doctrinæ & auctor & admirator fuit, ut Polybium Pannatiûmque, præcellentes ingenio viros, domi militiaeque secum habuerit. Neque enim quisquam hoc Scipione elegantius intervalla negotiorum otio dispinxit, semperque aut belli aut pacis serviit artibus: semper inter arma ac studia versatus, aut corpus periculis aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut captâ Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddenduros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro rep. fuerit, manere adhuc rudem Corinthi-

orum intellectum, quàm in tantum ea intelligi;
& quin hâc prudentia illa imprudentia decori pu-
blico fuerit convenientior.

CAP. XIV. Cùm faciliùs cujusque rei in unum
contracta species, quàm divisa temporibus, oculis
animisq; inhæreat: statui priorem hujus volumi-
nis posterioremque partem, non inutili rerum no-
titiâ in artum contractâ distinguere; atque huic
loco inferere, quæ quóque tempore, post Romam
à Gallis captam, deducta sit colonia jussu senatûs.
Nam militarium & causæ & auctores & ipsarum
præfulgent nomina. Huic rei per idem tempus
civitatem propagatam, auctumque Romanum no-
men communione juris, haud intempestivè subtex-
turi videmur. Post septem annos, quàm Galli ur-
bem ceperunt, *Sutrium* deducta colonia est, & post
annum *Setina*, novémque interjectis annis *Nepe*;
deinde, interpositis duobus & triginta, *Aricini* in
civitatem recepti. Abhinc annos autem ccc. Sp.
Posthumio, Veturio Calvino Coss. *Campanis* data
est civitas; partique *Samnitium*, sinè suffragio: &
eodem anno *Cales* deducta colonia. Interjecto de-
inde triennio *Fundani* & *Formiani* in civitatem re-
cepti, eo ipso anno, quo *Alexandria* condita est:
insequentibusque Coss. à Sp. Posthumio, Philone
Publilio censoribus *Acerranis* data civitas; & post
triennium *Tarracina* deducta colonia, interpositó-
que quadriennio *Luceria*; ac deinde, interjecto tri-
ennio, *Suessa Aurunca*, & *Saticula Interamnâ*que
post biennium. Decem deinde hóc munere anni
vacaverunt. Tunc *Sora* atque *Alba* deductæ colo-
niæ, & *Carseoli* post biennium. At quintum Fabio,
Decio Mure quartum Coss. quo anno Pyrrhus reg-
nare cœpit, *Sinuessam Minturnâs*que missi coloni;
post quadriennium *Venusiam*: interjectóque bien-
nio, M. Curio & Ruffino Cornelio Coss. *Sabinis*

finè suffragio data civitas. Id actum ante annos ferme cccxx. at *Cosam* & *Pastum* abhinc annos ferme ccc. Fabio Dorfone & Claudio Caninâ Coss. interjecto quinquennio, Sempronio Sopho & Appio Caci filio Coss. *Ariminum*, *Beneventum* coloni missi; & suffragii ferendi jus *Sabinis* datum. At initio primi belli Punici *Firmum* & *Castrum* colonis occupata; & post annum *Æsernia* postque xxii. annos *Æsulum* & *Alsium*; *Fregellæ*que anno post biennium; proximoque anno, Torquato Sempronioque Coss. *Brundisium*, & post triennium *Spoletium*; quo anno *Floralium* ludorum factum est initium: postque biennium ducta *Valentia*; & sub adventum in Italiam Hannibalis, *Cremona* atque *Placentia*.

CAP. XV. Deinde, neque dum Hannibal in Italiâ moratur, neque proximis post excessum ejus annis vacavit Romanis colonias condere; cùm esset in bello conquirendus potius miles, quàm dimittendus; & post bellum vires refovendæ magis, quàm spargendæ. Cn. autem Manlio Volsone & Fulvio Nobiliore Coss. *Bononia* deducta colonia abhinc annos ferme ccxvii. &, post quadriennium, *Pisaurum* ac *Potentia*; interjectoque triennio, *Aquileia* & *Gravisca*, & post quadriennium *Luca*. Eodem temporum tractu, quamquam apud quosdam ambigitur, *Puteolos* *Salernum*que & *Buxentum* missi coloni: *Auximum* autem in Picenum, abhinc annos ferme clxxxvii. ante triennium, quàm Cassius censor à Lupercali in Palatium versus theatrum facere instituit; cui in demoliendo eximia civitatis severitas & Cos. Scipio restitere. Quod ego inter clarissima publicæ voluntatis argumenta numeraverim. Cassio autem Longino & Sextio Calvino (qui Sallues apud Aquas, quæ ab eo *Sextia* appellantur, devicit) consulibus, *Fabrateria* deducta est, abhinc annos ferme clvii. & post annum, *Sey-*

lacium, Minervium, Tarentum, Neptunia, Carthagó-
que in Africâ, prima, ut prædiximus, extra Italiam
colonia condita est. De *Dertonâ* ambigitur. *Narbo*
autem *Martius* in Galliâ, *Porcio Marcio*que Coss.
abhinc annos circiter CLIII. deducta colonia est.
Post tres & viginti annos in *Vagiennis Eporadia*, *Mario*
sexies *Valerio*que *Flacco* Coss. Neque facile
memoriæ mandaverim, quæ, nisi militaris, post
hoc tempus deducta sit.

CAP. XVI. Cum hæc particula operis velut formam propositi excefferit, quamquam intelligo, mihi in hæc tam præcipiti festinatione, quæ me rotæ pronive gurgitis ac verticis modo nusquam patitur consistere, penè magis necessaria prætereunda, quàm supervacua amplectenda; nequeo tamen temperare mihi, quin rem sæpe agitatam animo meo, neque ad liquidum ratione perductam, signem stylo. Quis enim abunde mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia in eandem formam & in idem artata temporis congruere spatium: & quemadmodum clausa capso alióque septo diversi generis animalia nihilo minùs separata alienis, in unum quodque corpus congregantur; ita cujusque clari operis capacia ingenia, in similitudinem & temporum & profectum, semetipsa ab aliis separaverunt? Una, neque multorum annorum spatio divisa, ætas, per divini spiritûs viros, *Æschylum, Sophoclem, Euripidem*, inlustravit tragœdias; una priscam illam & veterem, sub *Cratino, Aristophano* & *Eupolide*, comœdiam: ac novam comicam *Menandrus*, æqualésque ejus ætatis magis quam operis, *Philemon* ac *Diphilus*, & invenere intrâ paucissimos annos, neque imitanda reliquere. Philosophorum quoque ingenia, *Socratico ore* defluentia, omnium, quos paullo antè enumeravimus, quanto post *Platonis Aristotelis*que mortem florere spatio? Quid ante *Isocratem*, quid post ejus audito-

res eorūque discipulos clarum in oratoribus fuit? Adeò quidem artatum angustiis temporum, ut nemo memoriâ dignus alter ab altero videri nequiverint.

CAP. XVII. Neque hoc in Græcis, quàm in Romanis, evenit magis. Nam, nisi aspera ac rudia reperas, & inventi laudanda nomine, in Accio circâque eum Romana tragoedia est; dulcēsque Latini leporis faceria, per Cæciliū Terentiūque & Afranium, suppari ætate nituerunt. Historicos, (ut & Livium quoque priorum ætati adstruas) præter Catonem & quosdam veteres & obscuros, minus LXXX. annis circumdatum ævum tulit: ut nec poetarum in antiquius ceteriūsvæ processit ubertas. At oratio ac vis forensis, perfectūque prosæ eloquentiæ decus, ut idem separaretur Cato, (pace P. Crassi Scipionisq̃ue, & Lælii & Gracchorum, & Fannii & Ser. Galbæ dixerim) ita universa sub principe operis sui erupit Tullio; ut delectari ante eum paucissimis, mirari verò neminem possis, nisi aut ab illo visum, aut qui illum viderit. Hoc idem evenisse grammaticis, plasticis, pictoribus sculptoribusq̃ue, si quis temporum institerit notis, reperiet, & eminentia cuiusque operis artificissimis temporum claustris circumdata. Hujus ergo præcedentisq̃ue, inquam, sæculi ingeniorum similitudinis, congregantisq̃ue se & in studium par & in emolumentum, causas cum semper requiro, numquam reperio, quas esse veras confidam, sed fortasse veris similes: inter quas has maximè. Alit æmulatio ingenia: & nunc invidia, nunc admiratio incitationem accendit: naturâque, quod summo studio petitum est, ascendit in summum: difficilisque in perfecto mora est; naturalitèrque, quod procedere non potest, recedit: & ut primò ad consequendos, quos priores ducimus, accendimur: ita, ubi aut præteriri aut æquari eos posse desperavimus, studium

cum spe senescit; & quod adsequi non potest, sequi desinit; &, velut occupatam relinquens materiam, quarit novam; prateritòque eo, in quo eminere non possumus, aliquid in quo nitamur conquirimus; sequiturque, ut frequens ac mobilis transitus maximum perfecti operis impedimentum sit.

CAP. XVIII. Transit admiratio à conditione temporum, & ad urbium. Una urbs Attica pluribus annis eloquentiâ, quàm universa Græcia, uberiorisque floruit: adeò ut corpora gentis illius separata sint in alias civitates, ingenia verò solis Atheniensium muris clausa existimes. Neque ego hoc magis miratus sim, quàm neminem Argivum, Thebanum, Lacedæmonium oratorem, aut, dum vixit, auctoritate, aut post mortem memoriâ dignum existimatum. Quæ urbes & multæ aliæ talium studiorum fuere steriles, nisi Thebas unum os Pindari inluminaret. Nam Alcmana Lacones falsò sibi vindicant.

M. VELLEII PATERCULI
HISTORIÆ
ROMANÆ

AD

M. VINICIUM COS.
LIBER SECUNDUS.

C A P. I.

POTENTIÆ Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriæ posterior aperuit. Quippe, remoto Carthaginis metu sublatâque imperii amulâ, non gradu, sed præcipiti cursu, à virtute descitum, ad vitia transcursum; vetus disciplina desertâ, nova inducta; in somnum à vigiliis, ab armis ad voluptates, à negotiis in otium conversa civitas. Tum Scipio Nasica in Capitolio porticus; tum, quas prædiximus, Metellus; tum in Circo Cn. Octavius multo amœnissimam moliti sunt: publicamque magnificentiam secuta privata luxuria est. Triste deinde & contumeliosum bellum in Hi-

spaniâ, duce latronum Viriatho, secutum est: quod ita variâ fortunâ gestum est, ut sapius Romanorum gereretur adversâ. Sed interempto Viriatho, fraude magis quàm virtute Servilii Capionis, Numantinum gravius exarsit. Hæc urbs numquam decem millibus plura propriæ juventutis armavit: sed, vel ferociâ ingenii, vel infortiâ nostrorum ducum, vel fortunæ indulgentiâ, cum alios duces, tum Pompeium, magni nominis virum, ad turpissima deduxit fœdera, (hic primus è Pompeiis C o s. fuit) nec minùs turpia ac detestabilia Mancinum Hostilium C o s. Sed Pompeium gratia impunitum habuit; Mancinum verecundia: quippe non recusando, perduxit huc, ut per fœdiales nudus ac post tergum religatis manibus dederetur hostibus: quem illi recipere se negaverunt, sicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, *publicam violationem fidei non debere unius sui sanguine.*

C A P. II. Immanem deditio Mancini civitatis movit dissensionem. Quippe Tib. Gracchus, Tib. Gracchi clarissimi atque eminentissimi viri filius, P. Africani ex filiâ nepos, quo quæstore & auctore id fœdus iktum erat, nunc graviter ferens aliquid à se factum infirmari, nunc similis vel iudicii vel pœnæ metuens discrimen, Trib. pleb. creatus, vir alioqui vitâ innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & naturâ & industriâ mortalis conditio recipit, P. Mucio Scævolâ, L. Calpurnio C o s s. abhinc annos c l x i i. descivit à bonis; pollicitusque toti Italiæ civitatem, simul etiam promulgatis agrariis legibus, omnibus statum concupiscentibus, summa imis miscuit; & in præruptum atque anceps periculum adduxit remp. Octaviôque collegæ, pro bono publico stanti, imperium abrogavit: Triumviros agris dividendis coloniisque deducendis creavit se socerumque

suum consularem Appium, & Gracchum fratrem, admodum juvenem.

CAP. III. Tum P. Scipio Nasica, ejus, qui *optimus vir* à senatu judicatus erat, nepos, ejus, qui censor porticus in Capitolio fecerat, filius, pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri, P. Africani patruī, privatusque & togatus, cum esset consobrinus Tib. Gracchi, patriam cognationi præferens, & quidquid publicè salutare non esset, privatim alienum existimans, (ob eas virtutes primus omnium absens pontifex max. factus est) circumdatâ lævo brachio togæ laciniâ, ex superiore parte Capitolii, summis gradibus insistens, hortatus est, *qui salvam vellent remp. se sequerentur.* Tum optimates, senatus, atque equestris ordinis pars melior & major, & intacta perniciosi consiliis plebs, inruere in Gracchum, stantem in areâ cum catervis suis, & concientem penè totius Italiæ frequentiam. Is fugiens decurrensque clivo Capitolino, fragmine subsellii ictus, vitam, quam gloriosissimè degere poterat, immaturâ morte finivit. Hoc initium in urbe Româ civilis sanguinis gladiatorumque impunitatis fuit. Indè jus vi obrutum, potentiôrque habitus prior; discordiæque civium, antea conditionibus sanari solitæ, ferro dijudicatæ; bellæque non causis inita, sed prout eorum merces. Quod haud mirum est. Non enim ibi consistunt exempla, unde coeperunt; sed, quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissimè evagandi sibi viam faciunt: & ubi semel recto decerratum est, in præceps pervenitur; nec quisquam sibi putat turpe, quod alii fuit fructuosum.

CAP. IV. Interim dum hæc in Italiâ geruntur, Aristonicus, mortuo rege Attalo, à quo Asia populo Romano hæreditate relicta erat, sicut relicta postea est à Nicomede Bithynia, mentitus regiæ stirpis originem, armis eam occupat. Is victus à

M. Perperna, ductusque in triumpho: sed M'. Aquillio capite poenas dedit; cum initio belli Crassum Mucianum, virum juris scientissimum, decedentem ex Asia proconsulem interemisset. Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthaginem deleverat, post tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum Cos. missusque in Hispaniam, fortunæ virtutisque, expertæ in Africâ, respondit [in Hispaniâ;] & intra annum ac tres menses, quàm eò venerat, circumdatam operibus Numantiam excisamque æquavit solo. Nec quisquam ullius gentis hominum ante eum clariore urbium excidio nomen suum perpetuæ commendavit memoriæ. Quippe, excisâ Carthagine ac Numantiâ, ab alterius nos metu, alterius vindicavit contumeliis. Hic, eum interrogante tribuno Carbone, *quid de Tib. Gracchi cade sentiret?* respondit: *si is occupanda reip. animum habuisset, jure easum.* Et, cum omnis concio adclamasset: *Hostiam,* inquit, *armatorum totiens clamore non territus, qui possum vestro moveri, quorum noverca est Italia?* Reversus in urbem, intra breve tempus, M'. Aquillio, C. Sempronio Coss. abhinc annos cl. post duos consulatus duosque triumphos, & bis excisos terrores reip. manè in lectulo repertus est mortuus, ita ut quadam elisarum faucium in cervice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita est quæstio: ejusque corpus velato capite elatum est, cujus operâ super totum terrarum orbem Roma extulerat caput. Seu fatalem, ut plures, seu constatam insidiis, ut aliqui prodidere memoriæ, mortem obiit; vitam certè dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis præterquam avito fulgore vinceretur. Decessit anno ferme LVI. de quo si quis ambiget, recurrat ad priorem consulatum ejus, in quem creatus est anno xxxvi. ita dubitare desinet.

CAP. V. Ante tempus excisæ Numantia, præclara [in Hispaniâ] militia A. Bruti fuit: qui, pennatis omnibus Hispaniæ gentibus, ingenti vi hominum urbiumque potitus numero, aditis quæ vix audita erant, *Gallaci* cognomen meruit. Et ante eum paucis annis tam severum illius Q. Macedonici in his gentibus imperium fuit, ut, cum urbem Contrebiā nomine [in Hispaniâ] oppugnaret, pulsas præcipiti loco quinque cohortes legionarias eodem protinus subire juberet: facientibusque omnibus in procinctu testamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus proposito, perseverantia ducis, quem moriturum miserat, militem victorem recepit. Tantum effecit mixtus timori pudor, spesque desperatione quasita. Hic virtute ac severitate facti; at Fabius Æmilianus, Pauli exemplo, disciplinæ [in Hispaniâ] fuit clarissimus.

CAP. VI. Decem deinde interpositis annis, qui Tib. Gracchum, idem Caium, fratrem ejus, occupavit furor, tam virtutibus ejus omnibus quàm huic errori similem, ingenio etiam eloquentiâque longe præstantiorem: qui cum summi quiete animi civitatis princeps esse posset, vel vindicandæ fraternæ mortis gratiâ, vel præmuniendæ regalis potentia, ejusdem exempli tribunatum ingressus, longè majora & acriora repetens, dabat civitatem omnibus Italicis, extendebat eam penè usque Alpes; dividebat agros; vetabat quemquam civem plus quingentis jugeribus habere; (quod aliquando lege Liciniâ cautum erat) nova constituēbat portoria; novis coloniis replebat provincias; judicia à senatu transferebat ad equites; frumentum plebi dare instituerat; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem statu relinquebat: quin alterum etiam continuavit tribunatum. Hunc L. Opimius C o s. qui prætor Fregellas exciderat, per-

secutus armis, unâque Fulvium Flaccum, consulari-
rem ac triumphalem virum, æquè prava cupientem,
quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris Trium-
virum nominaverat, eumque socium regalis adsum-
ferat potentia, morte adficit. Id unum nefariè ab
Opimio proditum, quod capitis, non dicam Grac-
chi, sed civis Romani, pretium se daturum, idque
auro repensurum proposuit. Flaccus in Aventino,
armatos ad pugnam ciens, cum filio majore jugu-
latus est. Gracchus profugiens, cum jam compre-
henderetur ab iis, quos Opimius miserat, cervicem
Euporo servo præbuit; qui non segniùs se ipse in-
teremit, quàm domino succurrerat. Quo die sin-
gularis Pomponii equitis Rom. in Gracchum fides
fuit: qui more Coclitis, sustentatis in ponte ho-
stibus, ejus gladio se transfixit. Ut Tib. Gracchi
antea corpus, ita Caii, mirâ crudelitate victorum,
in Tiberim dejectum est.

CAP. VII. Hunc Tib. Gracchi liberi, P. Scipio-
nis Africani nepotes, vivâ adhuc matre Corneliâ A-
fricani filiâ, viri optimis ingeniis malè usi, vitæ
mortisque habuere exitum: qui si civilem dignitatis
concupissent modum, quidquid tumultuando ad-
ipisci gestierunt, quietis obtulisset resp. Huic atro-
citati adjectum scelus unicum. Quippe juvenis, spe-
cie excellens, necdum duodevicesimum transgressus
annum, immunisque delictorum paternorum, Fulvii
Flacci filius, quem pater legatum de conditionibus
miserat, ab Opimio interemptus est. Quem cum ha-
ruspex Tuscus, amicus, flentem in vincula duci vi-
disset, *Quin tu hoc potius, inquit, facis?* protinus-
que, inliso capite in postem lapideum januæ carce-
ris, effusoque cerebro, expiravit. Crudelésque mox
quaestiones in amicos clientésque Gracchorum ha-
bitæ sunt: sed Opimium, virum alioqui sanctum &
gravem, damnatum postea judicio publico, memo-
riâ ipsius sævitia, nulla civilis persecuta est miseri-

cordia. Eadem Rutilium Popilliûmque, qui Coss. asperimè in Tib. Gracchi amicos favierant, postea judiciorum publicorum meritò oppressit invidia. Rei tantæ parum ad notitiam pertinens interponetur. Hic est Opimius, à quo Cos. celeberrimum *Opimiani vini* nomen: quod jam nullum esse, spatio annorum colligi potest; cum ab eo sint ad te, M. Vinici, consulem, anni CLI. Factum Opimii, quod inimicitiarum quasita erat ultio, minor secuta auctoritas: & visa ultio privato odio magis, quàm publicæ vindictæ data.

CAP. VIII. Subinde Porcio Marciôque Coss. deducta colonia, *Narbo Martius*. Mandetur deinde memoriæ severitas judiciorum. Quippe C. Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani sororis filius, repetundarum ex Macedoniâ damnatus est; cum lis ejus III. æstimaretur. Adèò illi viri magis voluntatem peccandi intuebantur, quàm modum; factaque ad consilium dirigebant; & quid, non in quantum, admissum foret, æstimabant. Circa eadem tempora Metelli fratres uno die triumphaverunt. Non minùs clarum exemplum & adhuc unicum Fulvii Flacci, ejus, qui Capuam ceperat, filiorum, sed alterius in adoptionem dati, in collegio Coss. fuit: (adoptivus in Acidini Manlii familiam datus) nam censura Metellorum patruelium, non germanorum fratrum, fuit: quod solis contigerat Scipionibus. Tum Cimbri & Teutoni transcendere Rhenum, multis mox nostris suisque cladibus nobiles. Per eadem tempora clarus ejus Minucii, qui porticus, quæ hodièque celebres sunt, molitus est, e Scordiscis triumphus fuit.

CAP. IX. Eodem tractu temporum nituerunt oratores, Scipio Æmilianus Læliusque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius. Nec prætereundus Metellus Numidicus, & Scaurus, & ante omnes L. Crassus & M. Antonius; quorum

atati ingeniiſque ſucceſſere C. Caſar Strabo, P. Sulpicius: nam Q. Mucius juris ſcientiâ, quẽm propriâ eloquentiâ nomine, celebrior fuit. Clara etiam per idem ævi ſpatium fuere ingenia, in Togatis Afranii; in Tragœdiis Pacuvii, atque Accii, uſque in Græcorum ingeniorum comparationem eveſti, magnũque inter hos ipſos facientis operi ſuo locum: adeò quidem, ut in illis limæ, in hõc penè plus videatur fuiſſe ſanguinis. Celebre & Lucilii nomen fuit, qui ſub P. Africano, Numantino bello, eques militaverat: quo quidem tempore juvenis adhuc Jugurtha ac Marius, ſub eodem Africano militantes, in iſdem caſtris didicere, quæ poſtea in contrariis facerent. Hiſtoriarum auctor jam tum Siſenna erat juvenis: ſed opus belli civilis Sullani poſt aliquot annos ab eo ſeniore editum eſt. Veruſtior Siſennâ fuit Cœlius, æqualis Siſennæ Rutilius, Claudiuſque Quadrigarius, & Valerius Antias. Sanè non ignoremus, eadẽ atate fuiſſe Pomponium, ſenſibus celebrem, verbis rudem, & novitate inventi à ſe operis commendabilem.

CAP. X. Proſequamur notam ſeveritatem cenſorum, Caſſii Longini Capioniſque, qui abhinc annos CLVII. Lepidum Æmilium augurem, quòd ſex millibus ædes conduxiſſet, adeſſe jufferunt. At nunc, ſi quis tanti habitet, vix ut ſenator agnoſcitur. Adeò maturè à rectis in vitia, à vitiis in prava, à pravis in præcipitia pervenitur. Eodem tractu temporum & Domitii ex Arvernſis & Fabii ex Allobrogibus victoria fuit nobilis. Fabio, Paulli nepoti, ex victoriâ cognomen *Allobrogico* inditum. Notetur Domitiæ familiæ peculiaris quadam, & ut clariſſima ita artata numero felicitas, Quatuor ante hunc, nobiliſſimæ ſimplicitatis juvenem, Cn. Domitium, fuere ſingulis omnino parentibus geniti; ſed omnes ad conſulatum ſacerdotiaque, ad triumphi autem penè omnes pervenerunt inſignia.

CAP. XI. Bellum deinde Jugurthinum gestum est per Q. Metellum, nulli secundum sæculi sui. Hujus legatus fuit C. Marius, quem prædiximus, natus equestri loco, hirtus atque horridus, virâque sanctus; quantum bello optimus, tantum pace pessimus; immodicus gloriæ, insatiabilis, impotens semperque inquietus. Hic, per publicanos aliósque in Africâ negotiantes, criminatus *Metelli lentitudinem, trahentis jam in tertium annum bellum, & naturalem nobilitatis superbiam, morandique in imperiis cupiditatem*, effecit, ut, cum commeatu petito Romam venisset, Cos. crearetur, bellique penè patrati à Metello, qui bis Jugurtham acie fuderat, summa committeretur sibi. Metelli tamen & triumphus fuit clarissimus, & meritum; virtutisque cognomen *Numidici* inditum. Ut paullo antè Domitiæ familiar, ita Cæciliæ notanda claritudo est. Quippe intra XII. ferme annos hujus temporis Coss. fuere Metelli, aut censores, aut triumphârunt amplius XII. ut appareat, quemadmodum urbium imperiorumque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc senescere, nunc interire.

CAP. XII. At C. Marius L. Sullam, jam tunc, ut præcaventibus fatiis, copulatum sibi quæstorem habuit; & per eum, missum ad regem Bocchum, Jugurthâ rege, abhinc annos ferme cxxxix. positus est: designatusque iterum Cos. in urbem reversus, secundi consularûs initio Calend. Jan. eum in triumpho duxit. Effusa, ut prædiximus, immanis vis Germanarum gentium, quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cum Capionem Manliumque Coss. & antè Carbonem Silanumque fudissent, fugassentque in Galliis, & exuissent exercitu, Scaurumque Aurelium Cos. & alios celeberrimi nominis viros trucidassent, populus R. non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum imperatorem, quàm Marium, est ratus. Tum multiplicati

consulatus ejus. Tertius in apparatu belli consumptus: quo anno Cn. Domitius Trib. pleb. legem tulit, *ut sacerdotes*, quos antea collega sufficiebant, *populus crearet*. Quarto trans Alpes circa Aquas Sextias cum Teutonis conflixit; amplius $\overline{\text{L}}$. hostium priore ac postero die ab eo trucidatis; gensque excisa Teutonum. Quinto, citra Alpes in campis, quibus nomen erat Raudiis, ipse cos. & procos. Q. Lutatius Catulus fortunatissimo decertavere praelio: caesa aut capta amplius $\overline{\text{c}}$. hominum. Hâc victoriâ videtur meruisse Marius, ne ejus nati temp. poeniteret, ac bona malis repensâsse. Sextus consulatus veluti præmium ei meritorum datus. Non tamen hujus consulatus fraudetur gloriâ; quo Servilii Glauciae Saturninique Apuleii furorem, continuatis honoribus temp. lacerantium, & gladiis quoque & cade comitia discutientium, cos. armis compescuit; hominesque exitiabiles in Hostiliâ curiâ morte multavit.

CAP. XIII. Deinde, interjectis paucis annis, tribunatum iniit M. Livius Drusus, vir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus, meliore in omnia ingenio animoque, quàm fortunâ, usus. Qui cùm senatui priscum restituere cuperet decus, & judicia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe eam potestatem nacti equites Gracchanis legibus, cùm in multos clarissimos atque innocentissimos viros sævissent, tum P. Rutilium, virum non sæculi sui, sed omnis ævi optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis damnaverant) in iis ipsis, quæ pro senatu moliebatur, senatum habuit adversarium: non intelligentem, si qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti inescandæ illiciendæque multitudinis causâ fieri, ut minoribus perceptis majora permetteret. Denique ea fortuna Drusi fuit, ut malefacta collegarum, quàm ejus optimè ab ipso cogitata, senatus

probaret magis; & honorem, qui ab eo deferebatur, sperneret; injurias, quæ ab aliis intendebantur, æquo animo reciperet; & hujus summæ gloriæ invideret, illorum modicam ferret.

CAP. XIV. Tum conversus Drusi animus, quando bene cœpta malè cedebant, ad dandam civitatem Italiæ. Quod cum molienti revertisset è foro, immensâ illâ & incognitâ, quæ eum semper comitabatur, cinctus multitudine, in atrio domûs suæ cultello percussus, qui adfixus lateri ejus relictus est, intra paucas horas decessit. Sed cum ultimum redderet spiritum, intuens circumstantium mœrentiûmque frequentiam, effudit vocem convenientissimam conscientiæ suæ: *Ecquando, inquit, propinqui amicique, similem mei civem habebit resp.?* Hunc finem clarissimus juvenis vitæ habuit: cujus morum minimè omittatur argumentum. Cum ædificaret domum in Palatio, in eo loco, ubi est, quæ quondam Ciceronis, mox Censorini fuit, nunc Statillii Sisenæ est; promitteretque ei architectus, *ita se eam ædificaturum, ut libera à conspectu, immunis ab omnibus arbitris esset, neque quisquam in eam despicere posset: Tu verè, inquit, siquid in te artis est, ita compone domum meam, ut, quidquid agam, ab omnibus perspici possit.*

CAP. XV. In legibus Gracchi inter perniciosissima numeraverim, quod extra Italiam colonias posuit. Id majores (cum viderent tanto potentiorum Tyro Carthaginem; Massiliam Phocæâ; Syracusas Corintho; Cyzicum ac Byzantium Mileto, gentili solo) diligenter vitaverant, ut cives Romanos ad censendum ex provinciis in Italiam revocaverint. Prima autem extra Italiam colonia *Carthago* condita est. Mors Drusi jampridem tumescens bellum excitavit Italicum. Quippe L. Cæsare, P. Rutilio Coss. abhinc annos cxx. universa Italia, cum id malum ab Asculanis ortum esset, (quippe Servium

pratorem Fonteiumque legatum occiderant) ac deinde à Marſis exceptum in omnes penetrâſſet regiones, arma adverſus Romanos cepit: quorum ut fortuna atrox, ita cauſa fuit juſtiſſima. Petebant enim eam civitatem, cujus imperium armis tuebantur: *per omnes annos atque omnia bella duplici numero ſe militum equitumque fungi, neque in ejus civitatis juſ recipi, quæ per eos in id ipſum perveniſſet faſtigium, per quod homines ejusdem & gentis & ſanguinis, ut externos alienoſque, faſtidire poſſet.* Id bellum amplius $\overline{\text{cc}}$. juventutis Italicæ abſtulit. Clariffimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello: Cn. Pompeius, Cn. Pompeii Magni pater; C. Marius, de quo prædiximus; L. Sulla, anno antè praturâ functus; Q. Metellus Numidici filius, qui meritum cognomen *Pii* conſecutus erat. Quippe expulſum civitate à L. Saturnino trib. pleb. quod ſolus in leges ejus jurare noluerat, pietate ſuâ, auctoritate ſenatûs, conſenſu reip. reſtituit patrem. Nec triumphis honoribuſque, quàm aut cauſâ exilii; aut exſilio, aut reditu clarior fuit Numidicus.

CAP. XVI. Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces; Silo Poppædus, Herius Aſinius, Inſteius Cato, C. Pontidius, Teleſinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus. Neque ego verecundiâ domeſtici ſanguinis gloriæ quidquam, dum verum refero, ſubtraham. Quippe multum Minatii Magii, avi mei, Aſculanenſis, tribuendum eſt memoriæ: qui nepos Decii Magii, Campanorum principis, celeberrimi & fideliffimi viri, tantam hóc bello Romanis fidem præſtitit, ut cum legione, quam ipſe in Hirpinis conſcripſerat, Herculaneum ſimul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sullâ oppugnaret, Coſamque occuparet. Cujus de virtutibus cum alii, tum maxumè dilucidèque Q. Hortenſius in Annalibus ſuis retulit. Cujus pietati plenam populus R. gratiam retulit; ipſum viritim civitate

donando, duos filios ejus creando prætore, cū feni adhuc crearentur. Tam varia atque atrox fortuna Italici belli fuit, ut per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius ac deinde Cato Porcius, ab hostibus occiderentur; exercitus P. R. multis in locis funderetur; utque ad saga iretur, diūque in eo habitu maneretur. Caput imperii sui Corfinium legerant, quod adpellarent *Italicum*. Paullatim deinde recipiendo in civitatem, qui arma aut non ceperant aut deposuerant maturius, vires refectæ sunt: Pompeio Sullæque & Mario fluentem procumbentēque Remp. restituentibus.

CAP. XVII. Finito ex maximâ parte, nisi quâ Nolani belli manebant reliquiæ, Italico bellò, (quo quidem Romani victis adstrictisque, ipsi exarmati, quàm integris universis, civitatem dare maluerunt) consulatum inierunt Q. Pompeius & L. Cornelius Sulla; vir qui neque ad finem victoriæ satis laudari, neque post victoriam abunde vituperari potest. Hic, natus familiâ nobili, sextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cū familiæ ejus claritudo intermissa esset, diu ita se gessit, ut nullam petendi consulatum cogitationem habere videretur: deinde post praturam inlustratus bello Italico, & antè in Galliâ legatione sub Mario, quâ eminentissimos duces hostium fuderat, ex successu animum sumpsit; petensque consultatum, penè omnium civium suffragiis nactus est: sed eum honorem undequingagesimo ætatis sue anno adsecutus est.

CAP. XVIII. Per ea tempora Mithridates Ponticus rex, vir neque silendus neque dicendus sine curâ, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortunâ, semper animo maximus, consiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, occupatâ Asiâ, necatisque in eâ omnibus civibus R. quos quidem eadem die atque horâ, redditis civitatibus

litteris, ingenti cum pollicitatione præmiorum interimi iusserat, (quo tempore neque fortitudine adversus Mithridatem, neque fide in Romanos quisquam Rhodiis par fuit: horum fidem Mitylenæorum perfidia inluminavit: qui Man. Aquillium aliosque Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, in unius Theophanis gratiam, postea à Pompeio restituta est) cum terribilis Italiæ quoque videretur imminere, sorte obvenit Sullæ Asiæ provincia. Is, egressus urbe, cum circa Nolam moraretur, (quippe ea urbs pertinacissimè arma retinebat, exercitūque Romano obsidebatur: velut poeniteret ejus fidei, quam omnium sanctissimam bello præstiterat Punico) P. Sulpicius, trib. pleb. disertus, acer, opibus, gratiâ, amicitiiis, vigore ingenii atque animi celeberrimus; cum antea rectissimâ voluntate apud populum maximam quæsisset dignitatem, quasi pigeret eum virtutum suarum, & bene consulta ei malè cederent, subito pravus & præceps, C. Mario, post LXX. annum omnia imperia & omnes provincias concupiscenti, addixit; legemque ad populum tulit, quâ Sullæ imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliasque leges perniciosas & exitiabiles, neque tolerandas liberæ civitati, tulit: quin etiam Q. Pompeii Cos. filium, eundemque Sullæ generum, per emissarios factionis suæ interfecit.

CAP. XIX. Tum Sulla contracto exercitu ad urbem rediit, eamque armis occupavit; XII. auctores novarum pessimarumque rerum, inter quos Marium cum filio & P. Sulpicio, urbe exturbavit ac lege latâ exsules fecit. Sulpicium etiam adsecuti equites in Laurentinis paludibus jugulavere; caputque ejus, erectum & ostentatum pro Rostris, velut omen imminentis proscriptionis fuit. Marius post sextum consulatum annoque LXX. nudus ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus emi-

mentibus, extractus arundineto, circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens confectantes Sullæ equites, abdiderat, injecto in collum loro in carcerem Minturnensium jussu duumvirali perductus est. Ad quem interficiendum missus cum gladio servus publicus, natione Germanus, qui fortè ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat, ut agnovit Marium, magno ejulatu expromenti indignationem casus tanti viri, abjecto gladio profugit è carcere. Tum cives, ab hoste misereri paulò antè principis viri docti, instructum eum viatico, conlatæque veste, in navem imposuerunt. At ille, adsecutus circa Ænariam filium, cursum in Africam direxit; inopemque vitam in tugurio ruinarum Carthagenensium toleravit: cùm Marius adspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri possent esse solatio.

CAP. XX. Hòc primum anno, sanguine Cos. Romani, militis imbutæ manus sunt: quippe Pompeius, collega Sullæ, ab exercitu Cn. Pompeii proconsulis, seditione, sed quam dux creaverat, interfectus est. Non erat Mario Sulpicioque Cinna temperator. Itaque, cùm ita civitas Italiæ data esset, ut in octo tribus contribuerentur novi cives; ne potentia eorum & multitudo veterum civium dignitatem frangeret, plûsque possent recepti in beneficium quàm auctores beneficii; Cinna, in omnibus tribubus eos se distributurum, pollicitus est: quo nomine ingentem totius Italiæ frequentiam in urbem acciverat. E quâ pulsus collega optimatiûmque viribus, cùm in Campaniam tenderet, ex auctoritate senatûs consulatus ei abrogatus est, suffectusque in ejus locum L. Cornelius Merula, flamen Dialis. Hæc injuria homine, quàm exemplo dignior fuit. Tum Cinna, corruptis primò centurionibus ac tribunis, mox etiam spe largitionis militibus, ab eo exercitu, qui circa Nolam erat, re-

ceptus est. Is, cum universus in verba ejus jurasset, retinens insignia consulatus, patriæ bellum intulit, fretus ingenti numero novorum civium, è quorum delectu ccc. amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionum instar impleverat. Opus erat partibus, auctoritate, gratiâ : cujus augendæ, C. Marius cum filio de exilio revocavit, quique cum iis pulsi erant.

CAP. XXI. Dum bellum autem infert patriæ Cinna, Cn. Pompeius, Magni pater, (cujus præclarâ operâ bello Marisco præcipuè circa Picenum agrum, ut præscripsimus, usa erat resp. quique Asculum ceperat ; circa quam urbem, cum in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, v. & LXX. civium Romanorum, amplius LX. Italicorum unâ die conflixerant) frustratus spe continuandi consulatus, ita se dubium mediûmque paribus præstitit, ut omnia ex proprio usu ageret, temporibusque insidiari videretur ; & huc atque illuc, unde spes major affulisset potentia, se exercitumque deflecteret : sed ad ultimum magno atrocique prælio cum Cinnâ conflixit. Cujus commissi patratique sub ipsis mœnibus oculisque urbis Romanæ, pugnantibus spectantibusque quàm fuerit eventus exitiabilis, vix verbis exprimi potest. Post hoc, cum utrumque exercitum, velut parum bello exhaustum, laceraret pestilentia, Cn. Pompeius decessit : cujus interitus voluptas amissorum, aut gladio aut morbo, civium penè damno repensata est : populûsque R. quam vivo iracundiam debuerat, in corpus mortui contulit. Seu duæ seu tres Pompeiorum fuere familia, primus ejus nominis, ante annos ferè CLXVIII. Q. Pompeius cum Cn. Servilio consul fuit. Cinna & Marius, haud incruentis utrimque certaminibus editis, urbem occupaverunt ; sed prior ingressus Cinna de recipiendo Mario legem tulit.

CAP. XXII. Mox C. Marius, pestifero civibus suis reditu, intravit mœnia. Nihil illâ victoriâ fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset secuta. Neque licentiâ in mediocres savitum, sed excelsissimi quoque atque eminentissimi civitatis viri variis suppliciorum generibus affecti; in iis Cos. Octavius, vir lenissimi animi, jussu Cinnae interfectus est. Merula autem, qui se sub adventum Cinnae consulatu abdicaverat, incisus venis superfusoque altaribus sanguine, quos sæpe pro salute reip. flamen Dialis precatus erat Deos, eos in execrationem Cinnae partiûmque ejus tum precatus, optimè de rep. meritum spiritum reddidit. M. Antonius, princeps civitatis atque eloquentiæ, gladiis militum, quos ipsos facundiâ suâ moratus erat, jussu Marii Cinnaeque confossus est. Q. Catulus, (& aliarum virtutum & belli Cimbrici gloriâ, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus) cum ad mortem conquireretur, conclusit se loco nuper calce arenâque perpolito, inlatoque igni, qui vim odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso suo, mortem magis voto quàm arbitrio inimicorum obiit. Omnia erant præcipitia in rep. nec tamen adhuc quisquam inveniebatur, qui bona civis Romani aut donare auderet, aut petere sustineret. Postea id quoque accessit, ut savitiæ causam avaritia præberet, & modus culpæ ex pecuniâ modo constitueretur; & qui fuisset locuples, fieret nocens, suique quisque periculi merces foret; nec quidquam videretur turpe, quod esset quæstuosum.

CAP. XXIII. Secundum deinde consulatum Cinna, & septimum Marius in priorum dedecus iniit; cujus initio morbo oppressus decessit: vir in bello hostibus, in otio civibus infestissimus, quietisque impatientissimus. In hujus locum suffectus Valerius Flaccus, turpissimæ legis auctor, quâ creditoribus

*quadrantem solvi jussierat: cuius facti merita eum pœna intrâ biennium consecuta est. Dominante in Italiâ Cinnâ, major pars nobilitatis ad Sullam in Achaïam, ac deinde post in Asiam perfugit. Sulla interim cum Mithridatis præfectis, circa Athenas Bœotiâque & Macedoniam, ita dimicavit, ut & Athenas reciperet, &, plurimo circa multiplices Piræei portûs munitiones labore expleto, amplius CC. hostium interficeret, nec minùs multa caperet. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnata à Sullâ sunt, imputat Atheniensibus, nimium veri vetustatisque ignarus est. Adeò enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re, quicquid *sincerâ fide* gereretur, id Romani, *Atticâ* fieri, prædicarent. Caterùm tum oppressi Mithridatis armis homines miserrimæ conditionis, cùm ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis: & animos extra mœnia; corpora, necessitati servientes, intrâ muros habebant. Transgressus deinde in Asiam Sulla, parentem ante omnia supplicemque Mithridaten invenit. Quem, multatum pecuniâ ac parte navium, Asiâ omnibusque aliis provinciis, quas armis occupaverat, decedere coëgit; captivos recepit; in perfugas notiosque animadvertit; paternis, id est Ponticis, finibus contentum esse jussit.*

CAP. XXIV. C. Flavius Fimbria, qui præfectus equitum ante adventum Sullæ, Valerium Flaccum consularem virum interfecerat, exercitûque occupato *imperator* appellatus, fortè Mithridaten pepulerat prælio, sub adventum Sullæ se ipse interemit; adulescens, quæ pessimè ausus erat, fortiter executus. Eodem anno P. Lænas trib. pleb. Sex. Lucilium, qui priori anno trib. pleb. fuerat, saxo Tarpeio dejecit; & cum collegæ ejus, quibus diem dixerat, metu ad Sullam profugissent, aquâ ignique iis interdixit. Tum Sulla, compositis transmarinis

rebus, cùm ad eum, primum omnium Romanorum, legati Parthorum venissent, & in iis quidam Magi ex notis corporis respondissent, *caelestem ejus vitam & memoriam futuram*, reiectus in Italiam, haud plura quàm xxx. armatorum millia adversum CC. amplius hostium exposuit Brundisii. Vix quidquam in Sullæ operibus clarius duxerim, quàm quòd, cùm per triennium Cinnanæ Marianaëque partes Italiam obsiderent, neque inlaturum se bellum iis dissimulavit, nec quod erat in manibus omisit; existimavitque antè frangendum hostem, quàm ulciscendum civem; repulsoque externo metu, ubi quod alienum esset vicisset, superaret quod erat domesticum. Ante adventum L. Sullæ, Cinnæ seditione ortâ ab exercitu interemptus est: vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quàm iracundiâ militum: de quo verè dici potest, ausum cum quæ nemo auderet bonus, perfecisse quæ à nullo nisi fortissimo perfici possent; & fuisse eum consultando temerarium, in exsequendo virum. Carbo, nullo suffecto collegâ, solus toto anno Cōs. fuit.

CAP. XXV. Putares Sullam venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem: tantâ cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque, cum singulari curâ frugum, agrorum, hominum, urbium, perduxit in Campaniam; tentavitque iustis legibus & æquis conditionibus bellum componere: sed iis, quibus & pessima & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Crescebat interim in dies Sullæ exercitus, confluentibus ad eum optimo quoque & sanissimo. Felici deinde circa Capuam eventu Scipionem Norbanumque Coss. superat: quorum Norbanus, acie victus; Scipio, ab exercitu suo desertus ac proditus, inviolatus à Sullâ dimissus est. Adeò enim Sulla dissimilis fuit bellator ac victor; ut dum vincit iustissimo lenior,

post victoriam audito fuerit crudelior. Nam & consulem, ut prædiximus, exarmatumque Sertorium, (proh quanti mox belli facem!) & multos alios, potitus eorum, dimisit incolumes: credo, ut in eodem homine duplicis ac diversissimi animi conspiceretur exemplum. Post victoriam, quâ descendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, grates Dianæ, cujus numini regio illa sacrata est, solvit; aquas salubritate medendisque corporibus nobiles, & agros omnes addixit Deæ. Hujus grata religionis memoriam & inscriptio templi adfixa postî hodiæque & tabula testatur ærea intrâ ædem.

CAP. XXVI. Indè Coss. Carbo III. & C. Marius, septies Cos. filius, annos natus xxvi. vir animi magis quàm avi paterni, multa fortiterque molitus, neque usquam inferior nomine consulis, apud Sacriportum pulsus à Sullâ acie, Præneste, quod antè naturâ munitum præsiidiis firmaverat, se exercitumque contulit. Ne quid umquam malis publicis deesset, in quâ civitate semper virtutibus certatum erat, certabatur sceleribus; optimusque sibi videbatur, qui fuerat pessimus. Quippe dum ad Sacriportum dimicatur, Damasippus prætor Domitium, Scævolam etiam pontificem maximum & divini humanique juris auctorem celeberrimum, & C. Carbonem prætorium, Cos. fratrem, & Antistium ædilitium, velut faventes Sullæ partibus, in curiâ Hostiliâ trucidavit. Non perdit nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bessia filia, uxor Antistii: quæ, jugulato [ut prædiximus] viro, gladio se ipsam transfixit. Quantum hujus gloriæ famæque accessit? nunc virtute eminet, patriâ latet.

CAP. XXVII. At Pontius Telesinus dux Samnium, vir animi bellique fortissimus penitusque Romano nomini infestissimus, contractis circiter XL. fortissimæ pertinacissimæque in retinendis at-

mis juventutis, Carbone ac Mario Cos. abhinc annos cxi. Calendis Novembribus ita ad portam Collinam cum Sullâ dimicavit, ut ad summum discrimen & eum & remp. perduceret. Quæ non minus periculum adiit, Hannibalis intra tertium miliarium castra conspicata, quàm eo die, quo circumvolans ordines exercitus sui Telesinus, dictitansque *adesse Romanis ultimum diem*, vociferabatur *eruendam delendamque urbem*: adjiciens, *numquam desuturos raptores Italice libertatis lupos; nisi sylva, in quam refugere solerent, esset excisa*. Post primam denuum horam noctis, & Romana acies respiravit, & hostium cessit. Telesinus postera die semianimis repertus est, victoris magis quam morientis vultum præferens: cujus abscissum caput ferri gestarique circa Præneste Sulla jussit. Tum demum, desperatis rebus suis, C. Marius adulescens per cuniculos, qui miro opere fabricati in diversas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cum foramine è terrâ emerisset, à dispositis in id ipsum interemptus est. Sunt, qui suâ manu; sunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesino, unâ obsessio & erumpente, occubuisse prodiderint. Utcumque cecidit, hodieque tantâ patris imagine non obscuratur ejus memoria. De quo juvene quid existimaverit Sulla, in promptu est. Occiso enim demum eo, *Felicitis* nomen adsumpsit: quod quidem usurpâisset justissimè, si eundem & vincendi & vivendi finem habuisset. Oppugnationi autem Prænestis ac Marii præfuerat Ofella Lucretius; qui cùm antè Marianarum fuisset partium, prator ad Sullam transfugerat. Felicitatem diei, quo Samnitium Telesinisque pulsus est exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circensium honoravit memoriâ, qui sub ejus nomine Sullana victoria celebrantur.

CAP. XXVIII. Paulo antè quàm Sulla ad Sacriportum dimicaret, magnificis præliis partium ejus viri hostium exercitum fuderant: duo Servilii apud Clusium, Metellus Pius apud Faventiam, M. Lucullus circa Fidentiam. Videbantur finita belli civilis mala, cùm Sullæ crudelitate aucta sunt. Quippe dictator creatus (cujus honoris usurpatio per annos cxx. intermissa: nam proximus post annum, quàm Hannibal Italiâ excefferat: uti adpareat populum R. usum dictatoris non tam desiderasse, quàm timuisse potestatem imperii, quo priores ad vindicandam maximis periculis remp. usi fuerant) immodicæ crudelitatis licentiâ usus est. Primus ille (& utinam ultimus!) exemplum proscriptionis invenit: ut, in quâ civitate petulantis convicii judicium histioni rarum redditur, in eâ jugulati civis reis ex alto constitueretur auctoramentum; plurimùmque haberet, qui plurimos interemisset; neque occisi hostis, quàm civis, uberius foret præmium; fieretque quisque merces mortis suæ. Nec tamen in eos, qui contrà arma tulerant, sed in multos infantes sævitum. Adjectum etiã, *ut bona proscriptorum venirent; exclusique paternis opibus liberi, etiam petendorum honorum jure prohiberentur; simulque, quod indignissimum est, senatorum filii & onera ordinis sustinerent & jura perderent.*

CAP. XXIX. Sub adventum in Italiam L. Sullæ, Cn. Pompeius, ejus Cn. Pompeii filius, quem magnificentissimas res in consulatu gessisse bello Marfico prædiximus, xxiii. annos natus, abhinc annos cxiii. privatis ut opibus ita consiliis magna ausus, magnificèque conata exsecutus, ad vindicandam restituendamque dignitatem patriæ, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis ejus clientelis refertus erat, contraxit exercitum. Cujus viri magnitudo multorum voluminum instar exigit: sed operis modus paucis eum narrari jubet. Fuit hic ge-

nitus matre Luciliâ, stirpis senatoriæ, formâ excellens, non eâ, quâ flos commendatur ætatis, sed ex dignitate constantiâque in illam conveniens amplitudinem, fortunam quæ ejus ad ultimum vitæ comitata est diem: innocentiam eximius, sanctitate præcipuus, eloquentiam medius; potentia, quæ honoris causâ ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidissimus; dux bello peritissimus; civis in togâ (nisi ubi vereretur, ne quem haberet parem) modestissimus; amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, in reconciliandâ gratiâ fidelissimus, in accipiendâ satisfactione facillimus; potentiam suâ numquam aut raro ad impotentiam usus; penè omnium vitiorum expertus, nisi numeraretur inter maxima, in civitate liberâ dominâque gentium, indignari, cum omnes cives jure haberet pares, quemquam æqualem dignitate conspiciere. Hic, à togâ virili adfuetus commilitio prudentissimi ducis parentis sui, bonum & capax recta discendi ingenium singulari rerum militarium prudentiâ excoluit; ut à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validius.

CAP. XXX. Tum M. Perperna prætorius, è proscriptis, gentis clarioris quàm animi, Sertorium inter cœnam Etosæ interemit; Romanisque certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctoravit facinore. Metellus & Pompeius ex Hispaniis triumphaverunt: sed Pompeius hœc quoque triumpho, adhuc eques Ro ante diem quàm consulatum iniret, curru urbem inventus est. Quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in summum fastigium ventum, iniquo tulisse animo, C. Cæsaris, in altero consulatu petendo, senatum populumque R. rationem habere? Adeo familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; & invidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem per-

sonasque dirigere. Hôc consulatu Pompeius tribuniciam potestatem restituit, cujus Sulla imaginem sine re reliquerat. Dum Sertorianum bellum in Hispaniâ geritur, *ixiv* fugitivi, è ludo gladiatorio Capuâ profugientes, duce Spartaco, raptis ex eâ urbe gladiis, primò Vesuvium montem petiere; mox, crescente in dies multitudine, gravibus variisque casibus adfecere Italiam. Quorum numerus in tantum adolevit, ut, quâ ultimò dimicavere acie, *xl* milia hominum se Romano exercitui opposuerint. Hujus patrati gloria penes M. Crassum fuit, mox Romanorum omnium principem.

CAP. XXXI. Converterat Cn. Pompeii persona totum in se terrarum orbem, & per omnia majore vi habebatur. Qui cum Cos. perquam laudabiliter jurâssset, *se in nullam provinciam ex eo magistraturum*, idque servâssset, post biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, ut, cùm belli more non latrociniorum, orbem classibus jam, non furtivis expeditionibus, piratæ terrent, quasdamque etiam Italix urbes diripuissent, Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; essetque ei imperium æquum in omnibus provinciis cum proconsulibus, usque ad quinquagesimum miliarium à mari. Quo S. C. penè totius terrarum orbis imperium uni viro deferbatur: sed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonii praturâ decretum erat. Sed interdum persona, ut exemplo nocet, ita invidiam augeat aut levat. In Antonio homines æquo animo passi erant. Rarò enim invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contrà in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea suo arbitrio aut deposituri aut retenturi videntur, & modum in voluntate habent. Dissuadebant optimates: sed consilia impetu victa sunt.

CAP. XXXII. Digna est memoriâ Q. Catuli cùm auctoritas tum verecundia: qui cùm dissuadens le-

gem in concione dixisset, esse quidem præclarum Cn. Pompeium, sed nimium jam libera reip. neque omnia in uno reponenda: adiecissetque, Si quid huic acciderit, quem in ejus locum substitueris? subclamavit universa concio, Te, Q. Catule. Tum ille victus consensu omnium, & tam honorifico civitatis testimonio, è concione discessit. Hic hominis verecundiam, populi justitiam mirari libet: hujus, quod non ultra contendit; plebis, quod dissuadentem & adversarium voluntatis suæ vero testimonio fraudare noluit. Per idem tempus Cotta judicandi munus, quod C. Gracchus ereptum senatui ad equites, Sulla ab illis ad senatum transfulerant, aequaliter inter utrumque ordinem partitus est: & Otho Roscius lege suâ equitibus in theatro loca restituit. At Cn. Pompeius, multis & præclaris viris in id bellum adsumptis, descriptoque in omnes recessus maris præsidio navium, brevi, inexsuperabili manu, terrarum orbem liberavit, prædoneſque, per multa prælia multis locis victos, circa Ciliciam classe adgressus fudit ac fugavit: & quo maturius bellum tam latè diffusum conficeret, reliquias eorum contractas, in urbibus remotoque à mari loco, in certâ sede constituit. Sunt qui hoc carpant: sed quamquam in auctore satîs rationis est, tamen ratio quemlibet magnum auctorem faceret. Datâ enim facultate sinè rapto vivendi, rapinis arcuit.

CAP. XXXIII. Cùm esset in fine bellum piraticum, & L. Lucullus (qui, ante septem annos ex Cos. fortitus Asiam, Mithridati oppositus erat, magnasque ac memorabiles res ibi gesserat, Mithridaten sæpe multis locis fuderat, egregiâ Cyzicum liberârat victoriâ, Tigranen regum maximum in Armeniâ vicerat, ultimamque bello manum penè magis noluerat imponere quàm non portuerat; qui, alioqui per omnia laudabilis, & bello penè invictus, pecuniâ expellebatur cupidine) idem bellum

adhuc administraret, Manilius trib. pleb. semper venalis & alienæ minister potentia, legem tulit, ut bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium administraretur. Accepta ea, magnisque certatum inter imperatores jurgiis : cum Pompeius Lucullo infamiam pecunia, Lucullus Pompeio interminatam cupiditatem objiceret imperiis; neuterque ab eo, quod arguebatur, mentitus argui posset. Nam neque Pompeius, ut primum ad reip. adgressus est, quemquam animo parem tulit : & in quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat : neque eo viro quisquam aut alia omnia minus, aut gloriam magis concupiit; in adpetendis honoribus immo-
dicus, in gerendis verecundissimus : & qui eos ut libentissime iniret, ita finiret æquo animo; & quod cupisset, arbitrio suo sumeret, alieno deponeret. Et Lucullus, summus alioqui vir, profusa hujus in ædificiis convictibusque & apparatibus luxuriæ primus auctor fuit : quem, ob injectas moles mari & receptum suffossis montibus in terras mare, haud infacere Magnus Pompeius *Xerxen togatum* vocare assueverat.

CAP. XXXIV. Per id tempus à Q. Metello Creta insula in populi R. potestatem redacta est : quæ ducibus Panare & Lasthene, ^{XXV} juvenum coactis, velocitate pernicibus, armorum laborumque patientissimis, sagittarum usu celeberrimis, per triennium Romanos exercitus fatigaverat. Ne ab hujus quidem usurâ gloriæ temperavit animum Cn. Pompeius, quin victoriæ partem conaretur vindicare. Sed & Luculli & Metelli triumphum cum ipsorum singularis virtus, tum etiam invidia Pompeii apud optimum quemque fecit favorabilem. Per hæc tempora M. Cicero, qui omnia incrementa sua sibi debuit, vir novitatis nobilissimæ, & ut vitâ clarus ita ingenio maximus, qui effecit, ne, quorum arma vicemus, eorum ingenio vinceremur, Cos. Sergii Cati-

linæ Lentulique & Cethegi & aliorum utriusque ordinis virorum conjurationem singulari virtute, constantiâ, vigiliâ, curâque eripuit. Catilina metu consularis imperii urbe pulsus est. Lentulus consularis & prætor iterum, Cethegusque & alii clari nominis viri, auctore senatu, jussu Cos. in carcere necati sunt.

CAP. XXXV. Ille senatûs dies, quo hæc acta sunt, virtutem M. Catonis, jam multis in rebus conspicuam atque prænitentem, altissimè inluminavit. Hic genitus proavo M. Catone principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti simillimus & per omnia ingenio diis quàm hominibus propior; qui numquam rectè fecit, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat, cuique id solum visum est rationem habere quod haberet justitiam; omnibus humanis vitiis immunis, semper fortunam in suâ potestate habuit. Hic trib. pleb. designatus, adhuc admodum adulescens, cum alii suaderent, ut per municipia Lentulus conjuratiq; custodirentur, penè inter ultimos interrogatus sententiam, tantâ vi animi atque ingenii investus est in conjurationem, eo ardore oris orationem omnium, lenitatem suadentium, societate consilii suspectam fecit, sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis & commutatione statûs publici pericula exposuit, ita consulis virtutem amplificavit, ut universus senatus in ejus sententiam transfiret, animadvertendûmque in eos, quos prædiximus, censeret; majorque pars ordinis ejus Catonem prosequerentur domum. At Catilina non segnius conata obiit, quàm sceleris conandi consilia inierat: quippe fortissimè dimicans, quem spiritum supplicio debuerat, prælio reddidit.

CAP. XXXVI. Consulatu Ciceronis non mediocre adjecit decus natus eo anno Divus Augustus, abhinc annos LXXXII: omnibus omnium gentium viris magnitudine suâ inducturus caliginem. Jam

penè supervacaneum videri potest, eminentium ingeniorum notare tempora. Quis enim ignorat diremptos gradibus ætatis floruisse hóc tempore Ciceronem, Hortensium, saneque Crassum, Catonem, Sulpicium; moxque Brutum, Calidum, Coelium, Calvum, & proximum Ciceroni Casarem; eorúmque velut alumnos Corvinum ac Pollionem Asinium, amulúmque Thucydidis Sallustium; auctoresque carminum Varronem ac Lucretium, neque ullo in suscepti operis sui carmine minorem Catulum. Penè stulta est inhærentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quæ maximè nostri avi eminent, princeps carminum Virgilius Rabinusque, & consecutus Sallustium Livius, Tibullusque & Naso, perfectissimi in formâ operis sui: nam vivorum ut magna admiratio, ita censura difficilis est.

C A P. XXXVII. Dum hæc in urbe Italiæque geruntur, Cn. Pompeius memorabile adversus Mithridaten, qui post Luculli profectionem magnas novi exercitus vires reparaverat, bellum gessit. At rex, fusus fugatusque & omnibus exutus copiis, Armeniam Tigranemque socerum petit, regem ejus temporis, nisi quia Luculli armis erat infractus, potentissimum. Simul itaque duos persecutus Pompeius, intravit Armeniam. Prior filius Tigranis, sed discors patri, pervenit ad Pompeium; mox ipse supplex & præsens se regnúmque ditioni ejus permisit, præfatus: *Neminem alium neque Romanum neque ullius gentis virum futurum fuisse, cujus se societati commissurus foret, quàm Cn. Pompeium*: proinde omnem sibi vel adversam vel secundam, cujus auctor ille esset, fortunam tolerabilem futuram, non esse turpe ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei inhonestè aliquem submitti, quem fortuna super omnes extulisset. Servatus regi honos imperii, sed multato ingenti pecuniâ: quæ omnis, sicuti Pompeio moris erat, reducta in quæstoris potestatem, ac publicis descripta

litteris. Syria aliaque, quas occupaverat, provinciarum ereptarum: & aliarum restitutarum populo R. aliarum tum primum in ejus potestatem redactarum; ut Syria, quarum tum primum facta est stipendiaria. Finis imperii regii terminatus Armeniam.

CAP. XXXVIII. Haud absurdum videtur propositi operis regula, paucis percurrere, quarum cujusque ductu gens ac natio redacta in formulam provinciarum, stipendia pacta sit: notabimus ut quarum facilius, quam partibus, simul universa conspici possint. Primus in *Siciliam* trajecit exercitum Cos. Claudius; & provinciam eam, post annos ferme LII. captis Syracusis, fecit Marcellus Claudius. Primus *Africam* Regulus, nono ferme anno primi Punici belli: sed post CCIV. annos P. Scipio Æmilianus, erutam Carthagine, abhinc annos CLXXXII. Africam in formulam redegit provinciarum. *Sardinia* inter primum & secundum bellum Punicum, ductu T. Manlii Cos. certum recepit imperii jugum. Immane bellicae civitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, tertium Augusto principe, certae pacis argumentum Janus Geminus clausus dedit. In *Hispaniam* primi omnium duxere exercitus Cn. & P. Scipiones, initio secundi belli Punici, abhinc annos CCI. inde varie possessa, & saepe amissa partibus, universa ductu Augusti facta stipendiaria est. *Macedoniam* Paullus, Mummius *Achaiam*, Fulvius Nobilior subegit *Ætoliam*: *Asiam* L. Scipio Africani frater eripuit Antiocho; sed beneficio senatus populique R. mox ab Attalis possessam regibus, M. Peperna capto Aristonico fecit tributariam. *Cypro* devictam nullis assignanda gloria est. Quippe Senatusconsulto, ministerio Catonis, regis morte, quam ille conscientiam acciverat, facta provincia est. *Creta* Metelli ductu longissima libertatis fine multata. Et *Syria Pontusque* Cn. Pompeii virtutis monumenta sunt.

CAP. XXXIX. *Gallias*, primum Domitio & Fabio nepote Paulli, qui *Allobrogicus* vocatus est, intratas cum exercitu, magnâ mox clade nostrâ saepe & adfectavimus & amisimus: sed fulgentissimum C. Caesaris opus in iis conspicitur. Quippe ejus ductu auspiciisque infractâ, penè idem, quod totus terrarum orbis, ignavum conferunt stipendium. Ab eodem facta *Numidia*. *Ciliciam* perdomuit Isauricus, & post bellum Antiochinum Vulso Manlius *Gallo-graciam*. *Bithynia*, ut prædiximus, testamento Nicomedis relicta hæreditaria. Divus Augustus præter *Hispaniam* aliasque gentes, quarum titulis forum ejus prænitet, penè idem, factâ *Ægypto* stipendiariâ, quantum pater ejus Galliâ, in ararium redditus contulit. * At Ti. Caesar, quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat parens, *Illyris Dalmatisque* extorsit. *Rhætiam* autem, & *Vindelicos* ac *Noricos*, *Pannoniamque* & *Scordiscos*, novas imperio nostro subjunxit provincias. Ut has armis, ita auctoritate *Cappadociam* populo R. fecit stipendiariam. Sed revertamur ad ordinem.

CAP. XL. Secuta deinde Cn. Pompeii militia, gloriæ laborisne majoris, incertum est. Penetratâ cum victoriâ Media, Albania, Iberia; ac deinde flexum agmen ad eas nationes, quæ dextra atque intima Ponti incolunt, *Colehos Heniochosque* & *Achaos*: & oppressus auspiciis Pompeii, insidiis filii Pharnacis, Mithridates, ultimus omnium juris sui regum, præter Parthicos. Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pompeius, suoque & civium voto major, & per omnia fortunam hominis egressus, revertit in Italiam. Cujus reditum favorabilem opinio fecerat. Quippe plerique, non sinè exercitu venturum in urbem, adfirmabant, & libertati publicæ statuturum arbitrio suo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo gratior civilis tanti imperatoris redditus fuit. Omni quippe

Brundisii dimisso exercitu, nihil præter nomen imperatoris retinens, cum privato comitatu, quem semper illi vacare moris fuit, in urbem rediit: magnificentissimumque de tot regibus per biduum egit triumphum; longèque maiorem omni ante se inlatâ pecuniâ in ærarium, præterquam à Paulo, ex manubiis intulit. Absente Cn. Pompeio, T. Ampius & T. Labienus tribb. pleb. legem tulerunt, ut is ludis Circensibus coronâ laureâ & omni cultu triumphantium uteretur, scenicis autem prætextâ coronâque laureâ. Id ille non plûs quàm semel (& hoc sanè nimium fuit) usurpare sustinuit. Hujus viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit, ut primum ex Africâ, iterum ex Europâ, tertio ex Asiâ triumpharet; & quot partes terrarum orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. Numquam eminentia invidiâ carent. Itaque & Lucullus, memor tamen acceptæ injuriæ, & Metellus Creticus, non injustè querens, (quippe ornamentum triumphi ejus captivos duces Pompeius subdlexerat) & cum ijs pars optimatum refragabatur; ne aut promissâ civitatibus à Pompeio, aut bene meritis præmia ad arbitrium ejus persolverentur.

CAP. XLI. Secutus deinde est consulatus C. Cæsaris: qui scribenti manum injicit, & quamlibet festinantem in se morari cogit. Hic (nobilissimâ Juliorum genitus familiâ, & quod inter omnes antiquissimos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus, formâ omnium civium excellentissimus, vigore animi acerrimus, munificentia effusissimus, animo super humanam & naturam & fidem evectus; magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientiâ periculorum, Magno illi Alexandro, sed sobrio neque iracundo, simillimus; qui denique semper & somno & cibo in vitam, non in voluptatem, uteretur) cum fuisset C. Ma-

rio sanguine conjunctissimus, atque idem Cinnae gener, (cujus filiam ut repudiaret, nullo metu compelli potuit: cum M. Piso consularis Anniam, quae Cinnae uxor fuerat, in Sulla dimisisset gratiam; habuissetque fere XIX. annos, eo tempore, quo Sulla rerum potitus est) magis ministris Sullae adjutoribusque partium, quam ipso, conquirentibus eum ad necem, mutatâ veste, dissimilemque fortunae suae indutus habitum, nocte urbe elapsus est. Idem postea admodum juvenis, cum à piratis captus est, ita se per omne spatium, quo ab his retentus est, apud eos gessit, ut pariter his terrori venerationisque esset; neque umquam aut nocte aut die (cur enim, quod vel maximum est, si narrari verbis speciosis non potest, omittatur?) aut excalcearetur aut discingeretur: in hoc scilicet, ne, si quando aliquid ex solito variaret, suspectus his, qui oculis tantummodo eum custodiebant, foret.

CAP. XLII. Longum est narrare, quid & quoties ausus sit; quanto opere conata ejus, qui obtinebat Asiam magistratus P. R. metu suo destituerit. Illud referatur, documentum tanti mox evasuri viri. Quae nox eam diem secuta est, quâ publicâ civitatum pecuniâ redemptus est, (ita tamen ut cogeret antè obsides à piratis civitatibus dari) contractâ classe, & privatus, & tumultuariâ inventus in eum locum, in quo ipsi praedones erant, partem classis fugavit, partem merisit, aliquae naves multosque mortales cepit, latiusque nocturnae expeditionis triumpho ad suos reversus est: mandatisque custodiar, quos ceperat, in Bithyniam perrexit ad proconsulem Junium, (tum idem enim Asiam eamque oram obtinebat) petens, ut auctor fieret sumendi de captivis supplicii. Quod cum ille se facturum negasset, venditurumque captivos dixisset, (quippe sequebatur invidia inertiam) incredibili celeritate reiectus ad mare, prius quam de

eâ re ulli proconsulis redderentur epistolæ, omnes quos ceperat suffixit cruci.

CAP. XLIII. Idem Mox ad sacerdotium incundum (quippe absens pontifex factus erat in Cottæ consularis locum, cum penè puer à Mario Cinnâque Flamen Dialis creatus, victoriâ Sullæ, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisisset id sacerdotium) festinans in Italiam, ne conspiceretur à prædonibus, omnia tunc obtinentibus maria, & meritò jam infestis sibi, quatuor scalmorum navem unâ cum duobus amicis decemque servis ingressus, effusissimum Adriatici maris trajecit sinum. Quo quidem in cursu conspectis, ut putabat, piratarum navibus, cum exuisset vestem, alligâssétque pugionem ad femur, alterutri se fortunæ parans, mox intellexit frustratum esse visum suum, arborumque ex longinquo ordinem antemnarum præbuisse imaginem. Reliqua ejus acta in urbe, nobilissimæque Dolabellæ accusatio, & major civitatis in eâ favor quàm reis præstari solet: contentionesque civiles cum Q. Catulo, atque aliis eminentissimis viris, celeberrimæ; & ante praturam victus maximi pontificatûs petitione Q. Catulus, omnium confessione senatûs princeps; restituta in ædilitate, adversante quidem nobilitate, monumenta C. Marii; simulque revocati ad jus dignitatis proscriptorum liberi, & pratura quæsturæque mirabili virtute atque industriâ obita in Hispaniâ, cum esset quæstor sub Vetere Antistio, avo hujus Veteris consularis atque pontificis, duorum consularium & sacerdotum patris, viri in tantum boni in quantum humana simplicitas intelligi potest: quo notiora sunt, minùs egent stylo.

CAP. XLIV. Hòc igitur Cos. inter eum & Cn. Pompeium & M. Crassum inita potentix societas; quæ urbi orbique terrarum, nec minùs diverso quoque tempore, ipsi exitiabilis fuit. Hoc consilium

sequendi Pompeius causam habuerat : ut tandem acta in transmarinis provinciis, quibus, ut prædiximus, multi obtrectabant, per Cæsarem confirmarentur Cos. Cæsar autem, quòd animadvertibat se cedendo Pompeii gloriæ aucturum suam, &, invidiâ communis potentiæ in illum relegatâ, confirmaturum vires suas; Crassus, ut quem principatum solus adsequi non poterat, auctoritate Pompeii, viribus teneret Cæsaris. Affinitas etiam inter Cæsarem Pompeiûmque contracta nuptiis : quippe filiam C. Cæsaris Cn. Magnus duxit uxorem. In hoc consulatu Cæsar legem tulit, *ut ager Campanus plebei divideretur*, suatore legis Pompeio. Ita circiter XX. civium eò deducta, & jus ab his restitutum post annos circiter CLII. quàm bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat. Bibulus collega Cæsaris, cum actiones ejus magis vellet impedire quàm posset, majore parte anni domi se tenuit : quo factò dum augere vult invidiam collegæ, auxit potentiam. Tum Cæsari decretæ in quinquennium Gallia.

CAP. XLV. Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, qui neque dicendi neque faciendi ullum, nisi quem vellet, nôset modum, malorum propositorum exsecutor acerrimus, infamis etiam fororis stupro, & actus incesti reus ob initum inter religiosissima P. R. sacra adulterium, cum graves inimicitias cum M. Cicerone exerceret, (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) & à patribus ad plebem transisset, legem in tribunatu tulit : *Qui civem R. indemnatum interemisset, ei aquâ & igni interdiceretur*. Cujus verbis etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. Ita vir optimè meritis de rep. conservatæ patriæ pretium calamitatem exsilii tulit. Non caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Cæsar & Pompeius. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero,

quod inter xx. viros dividendo agro Campano esse noluisse. Idem intra biennium, serâ Cn. Pompeiî curâ, verum ut cœpit interritâ, vocisque Italiæ ac decretis senatûs, virtute atque actione Annii Milonis trib. pleb. dignitati patriæque restitutus est. Neque, post Numidici exsilium aut reditum, quisquam aut expulsus invidiosius, aut receptus est latius. Cujus domus, quàm infestè à Clodio disjecta erat, tam speciosè à senatu restituta est. Idem P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerii titulo, M. Catonem à rep. relegavit. Quippe legem tulit, *ut is quaestor cum jure pratorio, adjecto etiam quaestore, mitteretur in insulam Cyprum, ad spoliandum regno Ptolemaum*, omnibus morum vitiis eam contumeliam meritum. Sed ille, sub adventum Catonis, vitæ suæ vim intulit: unde pecuniam longè speratâ majorem Cato Romam retulit. Cujus integritatem laudari, nefas est: insolentia penè argui potest, quòd, unâ cum Coss. ac senatu effusâ civitate obviâ, cùm per Tiberim subiret navibus, non antè iis egressus est, quàm ad eum locum pervenit, ubi erat exponenda pecunia.

CAP. XLVI. Cùm deinde immanes res, vix multis voluminibus explicandas, C. Cæsar in Galliâ ageret; nec contentus plurimis ac felicissimis victoriis innumerabilibusque cæsis & captis hostium milibus, etiam in Britanniam trajecisset exercitum, alterum penè imperio nostro ac suo quærens orbem: invictum par consulum, Cn. Pompeius & M. Crassus, alterum iniere consulatum; qui neque petitus honestè ab his, neque probabiliter gestus est. Cæsari lege, quam Pompejus ad populum tulit, prorogata in idem spatium temporis provinciæ; Crasso, bellum Parthicum in animo molienti, Syria decreta. Qui vir, cætera sanctissimus immunisque voluptatibus, neque in pecuniâ neque in gloriâ concupiscendâ aut modum nôrat aut cupiebat

terminum. Hunc, proficiscentem in Syriam diris cum ominibus, tribuni pleb. frustra retinere conati: quorum execrationes si in ipsum tantummodo valuissent, vile imperatoris damnum salvo exercitu fuisset reip. Transgressum Euphraten Crasum petentemque Seleuciam, circumfusus immanibus copiis equitum, rex Orodes unà cum parte majore Romani exercitus interemit. Reliquias legionum C. Cassius, atrocissimi mox auctor facinoris, tum quæstor, conservavit; Syriamque ad eò in P. R. potestate retinuit, ut transgressos in eam Parthos felici rerum eventu fugaret ac funderet.

CAP. XLVII. Per hæc insequentiaque, & quæ prædiximus, tempora, amplius CCCC. hostium à C. Casare caesa sunt, plura capta. Pugnatum sæpe directâ acie, sæpe in agminibus, sæpe eruptionibus: bis penetrata Britannia. Novem denique æstatibus vix ullâ non justissimus triumphus emeritus. Circa Aleſiam verò tantæ res gestæ, quantas audere vix hominis: perficere, penè nullius, nisi Dei, fuerit. Septimo ferme anno Cæsar morabatur in Galliis, cum, medium jam ex invidiâ potentiæ malè cohærentis inter Cn. Pompeium & C. Cæsarem concordiæ pignus, Julia uxor Magni decessit; atque, omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortunâ, filius quoque parvus Pompeii, Juliâ natus, intrâ breve spatium obiit. Tum in gladios cædesque civium furente ambitu, cujus neque finis reperiebatur nec modus, tertius consulatus soli Cn. Pompeio, etiam adversantium antea dignitati ejus judicio, delatus est. Cujus ille honoris gloriâ, veluti reconciliatis sibi optimatibus, maxime à C. Casare alienatus est. Sed ejus consulatus omnem vim in coërcitionem ambitus exercuit. Quo tempore P. Clodius à Milone candidato consulatus, exemplo inutili, factò salutari reip. circa Bovillas, contractâ ex occurſu rixâ, jugulatus est. Milonem

reum non magis invidia facti, quàm Pompeii damnavit voluntas: quem quidem M. Cato palàm latâ absolvit sententiâ. Quam si maturius tulisset, non defuissent, qui sequerentur exemplum; probarentque eum civem occisum, quo nemo perniciosior reip. neque bonis inimicior vixerat.

CAP. XLVIII. Intrâ breve deinde spatium belli civilis exarserunt initia: cum iustissimus quisque & à Cæsare & à Pompeio vellet dimitti exercitus. Quippe Pompeius in secundo consulatu Hispanias sibi decerni voluerat, easque per triennium absens ipse ac præsidens urbi, per Afranium & Petreium consularem ac prætorium, legatos suos, administrabat: & iis, qui à Cæsare dimittendos exercitus contendebant, adsentabatur; iis, qui ab ipso quoque, adversabatur. Qui si ante biennium quàm ad arma itum est, perfectis muneribus theatri & aliorum operum, quæ ei circumdedit, gravissimâ tentatus valetudine decessisset in Campaniâ, (quo quidem tempore universa Italia vota pro salute ejus, primò omnium civium, suscepit) defuisset fortunæ destruendi ejus locus; & quam apud superos habuerat magnitudinem, inlibatam detulisset ad inferos. Bello autem civili, & tot, quæ deinde per continuos xx annos consecuta sunt, malis, non alius majorem flagrantiorémque, quàm C. Curio trib. pleb. subjecit facem: vir nobilis, eloquens, audax, suæ alienæque & fortunæ & pudiciæ prodigus, homo ingeniosissime nequam, & facundus malo publico: cujus animo, voluptatibus vel libidinibus, neque opes ullæ neque cupiditates sufficere possent. Hic primò pro Pompeii partibus, id est, ut tunc habebatur, pro rep. mox simulatione contra Pompeium & Cæsarem, sed animo pro Cæsare stetit. Id gratis, an accepto centies HS. fecerit, ut accepimus, in medio relinquemus. Ad ultimum saluberrimas & coalescentis condiciones

pacis, quas & Caesar iustissimo animo postulabat; & Pompeius a quo recipiebat, discussit ac rupit; unice cavente Cicerone concordia publica. Harum praeitarumque rerum ordo cum iustius aliorum voluminibus promatur, tum, uti spero, nostris explicabitur.

CAP. XLIX. Nunc proposito operi sua forma reddatur: si prius gratulatus ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Metelloque & Hortensio; qui cum sine invidia in rep. floruissent, eminissentque sine periculo, quietâ, aut certe non praecipitatâ, fatali ante initium bellorum civilium morte functi sunt. Lentulo & Marcello Coss. post urbem conditam annis dcciii. & anno lxxiix. quàm tu, M. Vinici, consulatum inires, bellum civile exarsit. Alterius ducis causa melior videbatur, alterius erat firmior. Hic omnia speciosa, illic valentia. Pompeium senatus auctoritas, Caesarem militum armavit fiducia. Consules senatusque causa, non Pompeio, summam imperii detulerunt. Nihil relictum à Caesare, quod servanda pacis causâ tentari posset; nihil receptum à Pompeianis: cum alter consul iusto esset ferocior; Lentulus verò salvâ rep. salvus esse non posset; M. autem *Caesar moriendum ante, quàm ullam conditionem civis accipiendam reip. contenderet*: vir antiquus & gravis Pompeii partes laudaret magis, prudens sequeretur Caesaris; & illa gloriosa, hac terribiliora duceret. Ut deinde, spreis omnibus quae Caesar postulaverat, tantummodo contentus cum unâ legione titulum retinere provinciae, privatus in urbem veniret, & se in petitione consularis suffragiis P. R. committeret, decrevere: ratus bellandum Caesar, cum exercitu Rubiconem transiit. Cn. Pompeius consulisque & major pars senatus relictâ urbe, ac deinde Italiâ, transmisere Dyrrhachium.

CAP. L. At Cæsar Domitio legionibusque Corfinii, quæ unâ cum eo fuerant, potitus, duce aliisque, qui voluerant abire ad Pompeium, sinè dilatione dimissis, persecutus Brundisium, ita ut appareret, malle, integris rebus & conditionibus, finire bellum, quàm opprimere fugientes, cùm transgressos reperisset Coss. in urbem revertit : redditâque ratione consiliorum suorum in senatu & in concione, ac miserrimæ necessitudinis, cùm alienis armis ad arma compulsus esset, Hispanias petere decrevit. Festinationem itineris ejus aliquamdiu morata Massilia est, fide melior, quàm consilio prudentior : intempestivè principalium armorum arbitria captans, quibus hi se debent interponere, qui non parentem coërcere possunt. Exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio prætorio fuerat, ipsius adventûs vigore ac fulgore occupatus, se Cæsari tradidit. Uterque legatorum, & quisquis cujusque ordinis sequi eos voluerat, remissi ad Pompeium.

CAP. LI. Proximo anno, cùm Dyrrhachium ac vicina ei urbi regio castris Pompeii teneretur, (qui, accitis ex omnibus transmarinis provinciis legionibus, equitum ac peditum auxiliis, regûmque & tetrarcharum simulque dynastarum copiis, immanem exercitum confecerat, & mare præsidii classium, ut rebatur, sepserat, quo minùs Cæsar legiones posset transmittere) suâ & celeritate & fortunâ C. Cæsar usus, nihil in morâ habuit, quo minùs eò, cùm vellet, ipse exercitusque classibus perveniret, & primò penè castris Pompeii sua jungeret, mox etiam obsidione munimentisque eum complecteretur. Sed inopia obsidentibus, quàm obsessis, erat gravior. Tum Balbus Cornelius, excedente humanam fidem temeritate, ingressus castra hostium, sæpiusque cum Lentulo conlocutus, Cos. dubitante quanti se venderet, illis incrementis fecit viam,

quibus non Hispaniensis natus, sed Hispanus in triumphum & pontificatum adsurgeret, fieretque ex privato consularis. Variatum deinde praeliis, sed uno longè magis Pompeianis prospero, quo graviter impulsæ sunt Cæsaris milites.

CAP. LII. Tum Cæsar cum exercitu fatalem victoriam suæ Thessaliam petiit. Pompeius, longè diversa aliis suadentibus, (quorum plerique hortabantur, *ut in Italiam transmitteret* : neque hercules quidquam partibus illis salubrius fuit : alii, *ut bellum traheret*, quod dignatione partium in dies ipsis magis prosperum fieret) usus impetu suo, hostem secutus est. Aciem Pharsalicam & illum cruentissimum Romano nomini diem, tantumque utriusque exercitus profusum sanguinis, & confusa inter se duo reip. capita, effossumque alterum Romani imperii lumen, tot talesque Pompeianarum partium cæsos viros, non recipit enarranda hic scripturæ modus. Illud notandum est : ut primum C. Cæsar inclinatam vidit Pompeianorum aciem, neque prius neque antiquius quidquam habuit, quàm in omnes partes (ut militari & verbo & consuetudine utar) dimitteret. Prò Dii immortales, quod huius voluntatis erga Brutum suæ postea vir tam mitis pretium tulit ! Nihil illâ victoriâ mirabilius, magnificentius, clarius fuit, quando neminem, nisi acie consumptum, civem patria desideravit : sed munus misericordiæ corrumpit pertinacia ; cum libentius vitam victor jam daret, quàm victi acciperent.

CAP. LIII. Pompeius, profugiens cum duobus Lentulis consularibus Sextoque filio & Favonio prætorio, quos comites ei fortuna adgregaverat, aliis *ut Parthos*, aliis *ut Africam* peteret, in quâ fidelissimum partium suarum haberet regem Jubam, suadentibus, Ægyptum petere proposuit ; memor beneficiorum, quæ in patrem ejus Ptolemæi, qui

tum puero quàm juveni propior regnabat, Alexandria contulerat. Sed quis in adversis beneficiorum servat memoriam? aut quis ullam calamitosis deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? Missi itaque ab rege, qui venientem Cn. Pompeium (is jam à Mitylenis Corneliam uxorem receptam in navem, fugæ comitem habere cœperat) consilio Theodoti & Achilla exciperent, hortarenturque ut ex onerariâ in eam navem, quæ obviâ processerat, transcenderet. Quod cum fecisset, princeps Romani nominis, imperio arbitrioque Egyptii mancipii, C. Cæsare, P. Servilio Coss. jugulatus est. Hic, post tres consulatus & totidem triumphos, domitumque terrarum orbem, sanctissimi ac præstantissimi viri, in id evecti super quod adscendi non potest, duodesexagesimum annum agentis, pridie natalem ipsius, vitæ fuit exitus: in tantum in illo viro à se discordante fortunâ, ut cui modò ad victoriam terra defuerat, deesset ad sepulturam. Quid aliud quàm nimium occupatos dixerim, quos in ætate & tanti & penè nostri sæculi viri fefellit quinquennium? cùm à C. Atilio & Q. Servilio Coss. tam facilis esset annorum digestio. Quod adjeci, non ut arguerem, sed ne arguerer.

CAP. LIV. Non fuit major in Cæsarem, quàm in Pompeium fuerat, regis eorumque, quorum is auctoritate regebatur, fides. Quippe cùm venientem eum tentassent insidiis, ac deinde bello laceffere auderent, utrique summo imperatorum, alteri superstiti meritas pœnas luere suppliciis. Nusquam erat Pompeius corpore, adhuc ubique nomine. Quippe ingens partium ejus favor bellum excitaverat Africum: quod ciebat rex Juba, & Scipio, vir consularis, ante biennium, quàm exstingueretur Pompeius, lectus ab eo socer: horumque copias auxerat M. Carus, ingenti cum difficultate itinerum

locorumque inopiâ, perductis ad eos legionibus : qui vir, cum summum ei à militibus deferretur imperium, honoratori parere maluit.

CAP. LV. Admonet promissæ brevitatis fides, quanto omnia transcurso dicenda sint. Sequens fortunam suam Cæsar, pervectus in Africam, (quam occiso Curione, Julianarum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus) ibi primò variâ fortunâ, mox pugnavit suâ ; inclinataeque hostium copiae. Nec dissimilis ibi adversus victos, quàm in priores, clementia Cæsaris fuit. Victorem Africanæ belli C. Cæsarem gravius excepit Hispaniense, (nam victus ab eo Pharnaces vix quidquam gloriæ ejus adstruxit) quod Cn. Pompeius Magni filius, adulescens impetûs ad bella maximi, ingens ac terribile confraxerat : undique ad eum adhuc paterni nominis magnitudinem sequentium, ex toto orbeteriarum auxiliis confluentibus. Sua Cæsarem in Hispaniam comitata fortuna est : sed nullum unquam atrocius periculosiusque ab eo initum prælium ; adeò ut, plûs quàm dubio Marte, descenderet equo, consistensque ante recedentem suorum aciem, increpitâ priùs fortunâ, quòd se in eum servâisset exitum, denuntiaret militibus, *vestigio se non recessurum : proinde viderent quem & quo loco imperatorem deserturi forem*. Verecundiâ magis quàm virtute acies restituta sunt, à duce quàm à milite fortius. Cn. Pompeius, gravis vulnere inventus inter solitudines avias, interemptus est. Labienum Varumque acies abstulit.

CAP. LVI. Cæsar omnium victor, regressus in urbem, (quod humanam excedat fidem) omnibus, qui contra se arma tulerant, ignovit : magnificentissimisque gladiatorii muneris, naumachia, & equitum peditumque, simul elephantorum certaminis spectaculis, epulæque per multos dies dati celebratione, replevit eam. Quinque egit triumphos.

Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit; pecunia ex manubiis lata paullo amplius sexies millies H-S. Neque illi tanto viro, & tam clementer omnibus victoriis suis uso, plus quinque mensium principalis quies contigit. Quippe cum mense Octobri in urbem revertisset, Idibus Martiis, conjurationis auctoribus Bruto & Cassio, quorum alterum promittendo consulatum non obligaverat, contra differendo Cassium offenderat, adjectis etiam consiliariis cædis familiarissimis omnium, & fortunâ partium ejus in summum evectis fastigium, D. Bruto & C. Trebonio aliisque clari nominis viris, interemptus est. Cui magnam invidiam conciliârat M. Antonius, omnibus audendis paratissimus, consulatus collega, imponendo capiti ejus Lupercalibus sedentis pro Rostris insigne regium; quod ab eo ita repulsum erat, ut non offensus videretur.

CAP. LVII. Laudandum experientiâ consilium est Panfæ atque Hirtii: qui semper prædixerant Cæsari, ut principatum armis quasitum armis teneret. Ille dictitans, *mori se quam timeri malle*, dum clementiam, quam præstiterat, expectat, incautus ab ingratis occupatus est: cum quidem plurima præsagia atque indicia Dii immortales futuri obtulissent periculi. Nam & haruspices præmonuerant, ut diligentissime Iduum Martiarum caveret diem; & uxor Calpurnia, territa nocturno visu, ut eâ die domi subsisteret, orabat: & libelli, conjurationem nuntiantes, dati, ab eo neque protinus lecti erant. Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.

CAP. LVIII. Quo anno id patravere facinus Brutus & C. Cassius, prætore erant; D. Brutus Cos. designatus. Hi unâ cum conjurationis globo, stipati gladiatorum D. Bruti manu, Capitolium oc-

cupavere, cùm Cos. Antonius (*quem cùm simul interimendum censuisset Cassius, testamentumque Caesaris abolendum*, Brutus repugnaverat; distitans, nihil amplius civibus prater tyranni, ita enim appellari Cæsarem facto ejus expediebat, *petendum esse sanguinem*) convocato senatu, (cùm jam Dolabella, quem substituturus sibi Cæsar designaverat Cos. fasces atque insignia corripuisset consularia) velut pacis auctor, liberos suos obsides in Capitolium misit, fidemque descendendi tutò interfectoris Cæsaris dedit : & illud decreti Atheniensium celeberrimi exemplum, relatum à Cicerone, oblivionis prateritarum rerum, decreto patrum comprobatum est.

CAP. LIX. Cæsaris deinde testamentum apertum est, quo C. Octavium, nepotem sororis suæ Juliæ adoptabat : de cujus origine, etiamsi præventis, & pauca dicenda sunt. Fuit C. Octavius, ut non patriciâ, ita admodum speciosâ equestri genitus familiâ, gravis, sanctus, innocens, dives. Hic prætor inter nobilissimos viros creatus, primo loco, cùm ei dignatio Juliâ genitam Atiam conciliâisset uxorem, ex eo honore sortitus Macedoniam, appellatusque in eâ *imperator*, decedens ad petitionem consulatûs obiit, prætextato relicto filio. Quem C. Cæsar, major ejus avunculus, educatum apud Philippum vitricum, dilexit ut suum, natumque annos XIII. Hispaniensis militiæ adsecutum se postea comitem habuit, numquam aut alio usum hospitio quàm suo, aut alio vestum vehiculo : pontificatusque sacerdotio puerum honoravit. Et pacatis bellis civilibus, ad erudiendum liberalibus disciplinis singularis indolem juvenis, Apolloniam eum in studia miserat, mox belli Getici ac deinde Parthici habiturus commilitonem. Cui ut est nuntiatum de eade avunculi, cùm protinus ex vicinis legionibus centuriones suam suorumque militum operam ei pollicerentur, neque eam spernendam Sal-

vidienus & Agrippa dicerent; ille, festinans pervenire in urbem, omnem ordinationem & necis & testamenti Brundisii comperit. Cui, adventanti Romanam, immanis amicorum occurrit frequentia: & cum intraret urbem, Solis orbis super caput ejus, curvatus æqualiter rotundatúsque, in colorem arcûs, veluti coronam tanti mox viri capiti imponens, conspectus est.

CAP. LX. Non placebat Atiæ matri Philippoque vitrico, adire nomen invidiosæ fortunæ Caesaris: sed adserebant salutaria reip. terrarumque orbis fata conditorem conservatoremque Romani nominis. Sprevit itaque cælestis animus humana consilia: & cum periculo potius summa, quam tutò humilia, proposuit sequi; maluitque avunculo & Casari de se, quam vitrico, credere; dictitans, *nefas esse, quo nomine Casari dignus esset visus, semetipsum videri indignum.* Hunc protinus Antonius Cos. superbè excipit, (neque is erat contemptus, sed metus) vixque admissio in Pompeianos hortos loquendi secum tempus dedit; mox etiam, velut insidiis ejus petitus, scelestè insimulare cœpit: in quo turpiter deprehensa ejus vanitas est. Apertè deinde Antonii ac Dolabellæ consulum ad nefandam dominationem erupit furor. HS septies milles, depositum à C. Casare ad ædem Opis, occupatum ab Antonio, actorum ejusdem, insertis falsis, civitatibusque corruptis commentariis. Atque omnia pretio temperata, vendente remp. Cos. Idem, provinciam D. Bruto designato Cos. decretam, Galliam occupare statuit; Dolabella transmarinas decrevit sibi: interque naturaliter dissimillimos, ac diversa volentes, crescebat odium: eoque C. Casar juvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis.

CAP. LXI. Torpebat oppressa dominatione Antonii civitas: indignatio & dolor omnibus, vis ad

resistendum nulli aderat: cùm C. Cæsar, xviii. annum ingressus, mira ausus, ac summa consecutus, privato consilio, majorem senatu pro rep. animum habuit: primùmque à Calatiâ, mox à Casilino veteranos excivit paternos. Quorum exemplum secuti alii, brevè in formam jussu coiere exercitûs. Mox cùm Antonius occurrisset exercitui, quem ex transmarinis provinciis Brundisium venire jusserat, legio Martia & Quarta, cognitâ & senatûs voluntate & tanti juvenis indole, sublati signis ad Cæsarem se contulerunt. Eum senatus, honoratum equestri statuâ, quæ hodièque in Rostris posita ætatem ejus scripturâ indicat, (qui honor non alii, per ccc. annos, quam L. Sullæ & Cn. Pompeio & C. Cæsari contigerat) pro prætore, unâ cum Coss. designatis Hirtio & Pansâ, bellum cum Antonio gerere jussit. Id ab eo, annum agente vicesimum, fortissimè circa Mutinam administratum est; & D. Brutus obsidione liberatus; Antonius turpi ac nudâ fugâ coactus deferere Italiam: consulum autem alter in acie, alter post paucos dies ex vulnere mortem obiit.

CAP. LXII. Omnia, antequam fugaretur Antonius, honorificè à senatu in Cæsarem exercitumque ejus decreta sunt, maximè auctore Cicerone: sed, ut recessit metus, erupit voluntas, protinûsque Pompeianis partibus rediit animus. Bruto Cassiôque provinciæ, quas jam ipsi finè ullo S. C. occupaverant, decreta. Laudati quicumque his se exercitus tradidissent. Omnia transmarina imperia eorum commissa arbitrio. Quippe M. Brutus & C. Cassius, nunc metuentes arma Antonii, nunc, ad augendam ejus invidiam, simulantes se metuere, testati edictis, *libenter se vel in perpetuo exilio victuros, dum reip. constaret concordia, nec ullam belli civilis præbituros materiam, plurimum sibi honoris esse in conscientiâ facti sui, profecti urbe atque Italiâ,*

intento ac pari animo, finè auctoritate publicâ, provincias exercitûsque occupaverant; & *ubicumque ipsi essent, prætexentes esse remp.* pecunias etiam, quæ ex transmarinis provinciis Romam ab quaestoribus deportabantur, à volentibus acceperant: quæ omnia senatûs decretis comprehensa & comprobata sunt. Et D. Bruto, quòd alieno beneficio viveret, decretus triumphus: Panfæ atque Hiitii corpora publicâ sepulturâ honorata. Cæsaris adeò nulla habita mentio, ut legati, qui ad exercitum ejus missi erant, juberentur *submoto eo milites adloqui*. Non fuit tam ingratus exercitus, quàm fuerat senatus: nam, cùm eam injuriam dissimulando Cæsar ferret, negavere milites, *sinè imperatore suo ulla se audituros mandata*. Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompeianarum partium, *Cæsarem laudandum & tollendum* censebat; cùm aliud diceret, aliud intelligi veller.

CAP. LXIII. Interim Antonius, fugâ transgrefsus Alpes, primò per colloquia repulsus à M. Lepido, (qui, pontifex maximus in C. Cæsaris locum furto creatus, decretâ sibi Hispaniâ, adhuc in Galliâ morabatur) mox sapius in conspectum veniens militum, (cùm & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antónius, dum erat sobrius) per averfa castrorum proruto vallo militibus receptus est: qui titulo imperii cedebat Lepido, cùm summa virium penès eum foret. Sub Antonii ingressum in castra Juventius Laterensis, vir vitâ ac morte consentaneus, cùm acerrimè suavisset Lepido, *ne se cum Antonio hoste judicato jungeret*, inritus consilii, gladio se ipse transfixit. Plancus deinde, dubiâ, id est suâ, fide, diu quarum esset partium secum luctatus, ac sibi difficilè consentiens, & nunc adjutor D. Bruti, designati Cos. collegæ sui, senatûsque se litteris venditans, mox ejusdem proditor; Asinius autem Pollio, firmus proposito, & Julianis

partibus fidus, Pompeianis adversus; uterque exercitus tradidere Antonio.

CAP. LXIV. D. Brutus, desertus primò à Planco, post etiam insidiis ejusdem petitus, paullatim relinquente eum exercitu, fugiens, in hospitis cujusdam nobilis viri, nomine Cameli, domo, ab iis, quos miserat Antonius, jugulatus est; justissimasque optime de se merito viro C. Casari pœnas dedit. Cujus, cum primus omnium amicorum fuisset, interfecto fuit; & fortunæ, ex quâ fructum tulerat, invidiam in auctorem relegabat; censebátque æquum, quæ acceperat à Casare, retinere; Casarem, qui illa dederat, perisse. Hæc sunt tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus æternas Antonii memoriæ inussit notas. Sed hic fulgentissimo & cælesti ore; at tribunus Canutius continuâ rabie lacerabat Antonium. Utrique vindicta libertatis more stetit: sed tribuni sanguine commissa proscriptio; Ciceronis, velut satiato Antonio, pœna finita. Lepidus deinde à senatu hostis judicatus est, ut antè fuerat Antonius.

CAP. LXV. Tum inter eum Casarémque & Antonium commercia epistolarum, & conditionum jacta mentio; cum Antonius & subinde Casarem admoneret, quam inimicæ ipsi Pompeianæ partes forent, & in quod jam emerfissent fastigium, & quanto Ciceronis studio Brutus Cassiúsque attollerentur; denuntiaretque, *se cum Bruto Cassiôque, qui jam decem & septem legionum potentes erant, juncturum vires suas, si Casar ejus aspernaretur concordiam; diceretque, plus Casarem patris, quam se amici ultioni debere.* Igitur initur potentiæ societas, &, hortantibus orantibusque exercitibus, inter Antonium etiam & Casarem facta adfinitas; cum esset privigna Antonii desponsa Casari: consulatúmque iniit Casar pridie, quàm viginti annos impleret, x. Calend. Octobres, cum Collegâ Q. Pedio, post U.

C. abhinc annis dccix. ante lxxii. quàm tu, M. Vinici, consulatum inires. Vidit hic annus Ventidium, per quam urbem inter captivos Picentium in triumpho ductus erat, in eâ consularem prætextam jungentem prætoriam. Idem hic postea triumphavit.

CAP. LXVI. Furente deinde Antonio, simulque Lepido, quorum uterque, ut prædiximus, hostes judicati erant, cum ambo mallent sibi nuntiarî, quid passi essent, quàm quid emeruissent, repugnante Cæsare, sed frustra adversus duos, instauratum Sullani exempli malum, proscriptio. Nihil tam indignum illo tempore fuit, quàm quòd aut Cæsar aliquem proscribere coactus est, aut ab ullo Cicero proscriptus est; abscissaque scelere Antonii vox publica est, cum ejus salutem nemo defendisset, qui per tot annos & publicam civitatis, & privatam civium defenderat. Nihil tamen egisti, M. Antoni: (cogit enim excedere propositi formam operis erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egisti, mercedem celestissimi oris & clarissimi capitis abscissi numerando, auctoramentoque funebri ad conservatoris quondam reipub. tantique Cos. irritando necem. Rapiuisti tu M. Ciceroni lucem sollicitam & ætatem senilem, & vitam miseriorem te principe quàm sub te triumviro mortem: famam verò gloriàmque factorum atque dictorum adeò non abstulisti, ut auxeris. Vivit vivetque per omnem sæculorum memoriam: dumque hoc, vel fortè vel providentiâ vel utcumque constitutum, rerum naturæ corpus (quod ille penè solus Romanorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentiâ inluminavit) manebit incolume, comitem ævi sui laudem Ciceronis trahet; omnisque posteritas illius in te scripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur: citiusque in mundo genus hominum, quàm * cadet.

CAP. LXVII. Hujus totius temporis fortunam ne deflere quidem quisquam satis dignè potuit, adeò nemo exprimere verbis potest. Id tamen notandum est, fuisse in proscriptos uxorum fidem summam, libertorum mediam, fervorum aliquam, filiorum nullam. Adeò difficilis est hominibus utcumque conceptæ spei mora. Ne quid ullibi sanctum relinqueretur, velut in dotem invitamentumque sceleris, Antonius L. Cæsarem avunculum, Lepidus Paulum fratrem proscripserant. Nec Plancio gratia defuit ad impetrandum, ut frater ejus Plancus Plotius proscriberetur. Eoque inter jocos militares, qui currum Lepidi Plancique securi erant, inter execrationem civium, usurpabant hunc versum: *De Germanis, non de Gallis, duo triumphant consules.*

CAP. LXVIII. Suo præteritum loco referatur: neque enim persona umbram actæ rei capit. Dum in acie Pharsalicâ Africâque de summâ rerum Cæsar dimicat, M. Cœlius, vir eloquio animoque Curiōni simillimus, sed in utroque perfectior, nec minus ingeniosè nequam, cum ne modico quidem servari posset, (quippe pejor illi res familiaris quàm mens erat) in præturâ novarum tabularum auctor exstitit: nequitque senatûs & auctoritate Cos. deterreri, accito etiam Milone Annio, qui non impetrato reditu Julianis partibus infestus erat, in urbe seditionem aut magis occultè bellicum tumultum movens, primò submotus à rep. mox consularibus armis auctore senatu circa Thurios oppressus est. In cœpto pari similis fortuna Milonis fuit; qui Compsam in Hirpinis oppugnans, ictusque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas dedit; vir inquires, & ultra fortem temerarius. Quatenus autem aliquid ex omissis peto, notetur immodicâ & intempestivâ libertate usos adversus C. Cæsarem, Marullum Epidium, Fla-

vūmque Cæsetium trib. pleb. dum arguunt in eo regni voluntatem, penè vim dominationis expertos. In hōc tamen sæpe laceffiti principis ira excessit, ut, censoriâ potius contentus notâ quàm animadversione dictatoriâ, submoveret eos à rep. testareturque, *esse sibi miserrimum, quid aut naturâ suâ ei excedendum foret, aut minuenda dignitas.* Sed ad ordinem revertendum est.

CAP. LXIX. Jam & Dolabella in Asiâ C. Trebonium consularem, cui succedebat, fraude deceptum, Smyrnæ occiderat, virum adversus merita Cæsaris ingratiſſimum participemque cædis ejus, à quo ipse in consulare proveſtus fastigium fuerat: & C. Cassius, acceptis à Statio Murco & Crispo Marcio, prætoris viris imperatoribûsque, prævalidis in Syriâ legionibus, inclusum Dolabellam, qui præoccupatâ Asiâ in Syriam pervenerat, Laodiceæ, expugnatâ eâ urbe, ceperat, (ita tamen, ut ad ictum servi sui Dolabella non segniter cervicem daret) & decem legiones in eo tractu sui juris fecerat: & M. Brutus C. Antonio fratri M. Antonii in Macedoniâ, Vatiniôque circa Dyrrhachium volentes legiones extorſerat: sed Antonium bello laceſſierat; Vatiniûm dignatione obruerat: cùm & Brutus cuilibet ducum præferendus videretur; & Vatinius nulli nomini non eſſet poſtferendus, in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenii, adeò ut animus ejus digniſſimo domicilio inclusus videretur: eratque ſeptem legionibus validus. Et lege Peditâ, quam Cos. Peditus collega Cæsaris tulerat, omnibus, qui Cæsarem patrem interfecerant, aquâ ignique damnatis interdictum erat. Quo tempore Capito, patruus meus, vir ordinis ſenatorii, Agrippa ſubſcripſit in C. Cassium. Dùmque ea in Italiâ geruntur, acri atque proſperrimo bello Cassius Rhodum, rem immanis operis, ceperat; Brutus Lycios devicerat; & indè in Macedoniam exercitus traje-

cerant; cùm per omnia repugnans naturæ suæ Cassius etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturius destituerit, quàm Brutum & Cassium.

CAP. LXX. Tum Cæsar & Antonius trajecerunt exercitus in Macedoniam, & apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassioque acie concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulsis hostibus, castra Cæsaris cepit. Nam ipse Cæsar, etiamsi infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, *ne in castris remaneret*, manifestæ denuntiatione quietis territo. Id autem, in quo Cassius fuerat, fugatum ac malè multatum in altiora se receperat loca. Tum Cassius, ex suâ fortunâ eventum collegæ æstimans, cùm dimisisset evocatum jussissetque nuntiare sibi, *quæ esset multitudo ac vis hominum quæ ad se tenderet*, tardiùs eo nuntiante, cùm in vicino esset agmen cursu ad eum tendentium, neque pulvere facies aut signa denotari possent; existimans hostes esse qui inruerent, lacerant caput circumdedit, extantamque cervicem interritus liberto præbuit. Deciderat Cassii caput, cùm evocatus advenit, nuntians *Brutum esse victorem*: qui cum imperatorem prostratum videret; *Sequar*, inquit, *eum quem mea occidit tarditas*: & ita in gladium incubuit. Post paucos deinde dies Brutus conflixit cum hostibus, & victus acie, cùm in tumultum nocte ex fugâ se recepisset, impetravit à Stratone Ægeate, familiari suo, ut manum morituro commodaret sibi; erectoque lævo super caput brachio, cùm mucronem gladii ejus dexterâ tenens sinistra admovisset mamillæ, ad eum ipsum locum, quâ cor emicar, impellens se in vulnus, uno ictu transfixus exspiravit.

CAP. LXXI. Protinus Messala, fulgentissimus juvenis, proximus in illis castris Bruti Cassique au-

fortitati, cum essent qui eum ducem poscerent, servari beneficio Cæsaris maluit, quàm dubiam spem armorum tentare ampliùs. Nec aut Cæsari quidquam ex victoriis suis fuit latius, quàm servâsse Corvinum; aut majus exemplum hominis grati ac pii, quàm Corvinus in Cæsarem fuit. Non aliud bellum cruentius eade clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum Hortensiumque eminentissimorum civium filios fortuna abstulit. Nam Varro, ad ludibrium moriturus Antonii, digna illo ac vera de exitu ejus magnâ cum libertate ominatus est. Drusus Livius (Julia Augustæ pater) & Varus Quinctilius, ne tentatâ quidem hostis misericordiâ, alter se ipse in tabernaculo interemit; Varus autem liberti, quem id facere coëgerat, manu, cum se insignibus honorum velâisset, jugulatus est.

CAP. LXXII. Hunc exitum M. Bruti partium, septimum & xxx. annum agentis, fortuna esse voluit: corrupto animo ejus in diem, quæ illi omnes virtutes unius temeritate facti abstulit. Fuit autem dux Cassius melior, quanto vir Brutus: è quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium. In altero major vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum reip. interfuit Cæsarem potius habere quàm Antonium principem, tantum retulisset habere Brutum quàm Cassium. Cn. Domitius, pater L. Domitii, nuper à nobis visî, eminentissimæ ac nobilissimæ simplicitatis viri, avus hujus Cn. Domitii clarissimi juvenis, occupatis navibus, cum magno sequentium consilia sua comitatu, fugæ fortunaëque se commisit, semetipso contentus duce partium. Staius Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cum omni commissâ sibi parte exercituum naviumque Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui ex Hispaniâ revertens Siciliam armis occupaverat, petit: ad quem & è Brutianis

castris & ex Italiâ aliisque terrarum partibus, quos præfenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant. Quippe nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus; cum fortuna non electionem daret, sed perfugium ostenderet, exitialemque tempestatem fugientibus statio pro portu foret.

CAP. LXXIII. Hic adulescens erat studiis rudis, sermone barbarus, impetu strenuus, manu promptus, cogitatione celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum libertus, fervorūque servus; speciosis invidens, ut pareret humillimis: quem senatus, penè totus adhuc è Pompeianis constans partibus, post Antonii à Mutinâ fugam, eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque transmarinas provincias decreverat, revocatum ex Hispaniâ, ubi adversus eum clarissimum bellum Pollio Asinius prætorius gesserat, in paterna bona restituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is tum, ut prædiximus, occupatâ Siciliâ, servitia fugitivosque in numerum exercitus sui recipiens, magnum modum legionum effecerat; perque Mænam & Menecratem, paternos libertos, præfectos classium, latrocinii ac prædationibus infestato mari, ad se exercitūque tuendum raptō utebatur: cum eum non depuderet, vindicatum armis ac ductu patris sui mare infestare piraticis sceleribus.

CAP. LXXIV. Fractis Brutianis Cassianisque partibus, Antonius transmarinas obiturus provincias substitit; Cæsar in Italiam se recepit, eamque longè quàm speraverat tumultuosiores reperit. Quippe L. Antonius Cos. (vitiū fratris sui confors, sed virtutum, quæ interdum in illo erant, expers) modò apud veteranos criminatus Cæsarem, modò eos, qui iustè divisione prædiorum nominatisque coloniis agros amiserant, ad arma conciens, magnum exercitum conflaverat. Ex alterâ parte uxor Antonii Fulvia, nihil muliebri præter corpus

gerens, omnia armis tumultuque miscebat. Hac belli sedem Præhæste ceperat. Antonius, pulsus undique viribus Cæsaris, Perusiam se contulerat: Plan-
cus, Antonianarum adjutor partium, spem magis ostenderat auxilii, quàm opem ferebat Antonio. Usus Cæsar virtute & fortunâ suâ Perusiam expugnavit; Antonium inviolatum dimisit. In Perusinos magis irâ militum, quàm voluntate favitum ducis. Urbs incensa, cujus initium incendii princeps ejus loci fecit Macedonicus; qui, subjecto rebus ac penatibus suis igni, transfixum se gladio flammæ intulit.

CAP. LXXV. Per eadem tempora exarserat in Campaniâ bellum: quod, professus eorum, qui perdiderant agros, patrocinium, ciebat Tib. Claudius Nero, pratorius & pontifex, Tib. Cæsaris pater, magni vir animi doctissimique ingenii. Id quoque adventu Cæsaris sepultum atque discussum est. Quis fortunæ mutationes, quis dubios rerum humanarum casus satis mirari queat? Quis non diversa præsentibus contrariâque expectatis aut speret aut timeat? Livia, nobilissimi & fortissimi viri Drusi Claudiani filia, genere, probitate, formâ Romanarum eminentissima, quam postea conjugem Augusti vidimus, quam transgressi ad Deos sacerdotem ac filiam, tum fugiens mox futuri sui Cæsaris arma, minùs bimum hunc Tiberium Cæsarem, vindicem Romani imperii, futurumque ejusdem Cæsaris filium, gestans sinu, per avia itinerum, vitatis militum gladiis, uno comitante, quo facilius occultaretur fuga, pervenit ad mare, & cum viro Nerone pervecta in Siciliam est.

CAP. LXXVI. Quod alieno testimonium redderem, in eo non fraudabo avum meum. Quippe C. Velleius, honoratissimo inter illos cccix. judices loco à Cn. Pompeio lectus, ejusdem Marcique Bruti ac Tib. Neronis præfectus fabrùm, vir nulli se-

cundus, in Campaniâ, digressu Neronis à Neapoli, cuius, ob singularem cum eo amicitiam, partium adiutor fuerat, gravis jam ætate & corpore, cum comes esse non posset, gladio se ipse transfixit. Inviolatam excedere Italiâ Cæsar passus Fulviam, Plancumque muliebris fugæ comitem. Nam Pollio Asinius cum septem legionibus, diu retentâ in potestate Antonii Venetiâ, magnis speciosisque rebus circa Altinum aliasque ejus regionis urbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, quem digressum è Brutianis castris post eadem ejus prædiximus, & propria classis factum ducem, consiliis suis illectum, ac fide datâ, junxit Antonio. Quo facto, quisquis æquum se præstiterit, sciat non minus à Pollione in Antonium, quàm ab Antonio in Pollionem esse conlatum. Adventus deinde in Italiam Antonii, præparatusque contra eum Cæsaris habuit belli metum: sed pax circa Brundisium composita. Per quæ tempora Rufi Salvidieni scelestæ consilia patefacta sunt: qui, natus obscurissimis initiis, parum habebat summa accepisse, & proximis à Cn. Pompeio ipsoque Cæsare ex equestri ordine Cos. creatus esse, nisi in id adscendisset, è quo infra se & Cæsarem videret & temp.

CAP. LXXVII. Tum, exoptulante consensu populi, quem gravis urebat infesto mari annona, cum Pompeio quoque circa Misenum pax inita. Qui haud absurdè, cum in navi Cæsaremque & Antonium cœnâ exciperet, dixit; *in carinis suis se cœnam dare*: referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. In hoc pacis fœdere placuit Siciliam Achaiamque Pompeio concedere. In quo tamen animus inquires manere non potuit: id unum tantummodo salutare adventu suo patriæ attulit, quod omnibus proscriptis aliisque, qui ad eum ex diversis causis fugerant, reditum salutemque pactus est. Quæ res &
alios

alios clarissimos viros, & Neronem Claudium & M. Silanum, Sentiūque Saturninum & Aruntium ac Titium restituit reip. Staium autem Murcum, qui adventu suo classisque celeberrimæ vires ejus duplicaverat, insimulatum falsis criminationibus, quia talem virum collegam officii Mæna & Menecrates fastidierant, Pompeius in Siciliâ interfecerat.

CAP. LXXVIII. Hôc tractu temporum Octaviam, sororem Cæsaris, M. Antonius duxit uxorem. Redierat Pompeius in Siciliam, Antonius in transmarinas provincias: quas magnis momentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos, producto eorum exercitu in Syriam, interfectoque legato Antonii, concusserat; qui virtute & ductu Ventidii (unâ cum Parthorum copiis, celeberrimoque juvenum Pacoro regis filio) extinctus est. Interim Cæsar per hæc tempora, ne, res disciplinæ inimicissima, otium corrumperet militem, crebris in Illyrico Dalmatiâque expeditionibus, patientiâ periculorum, bellique experienciâ durabat exercitum. Eâdem tempestate Calvinus Domitius, cum ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi comparandæque antiquis exempli auctor fuit. Quippe primipili centurionem nomine Vibillum, ob turpem ex acie fugam, fusti percussit.

CAP. LXXIX. Crescente in dies & classe & famâ Pompeii, Cæsar molem belli ejus suscipere statuit. Ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque adsuendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo invictus, parendique, sed uni, scientissimus, aliis sanè imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consultisque facta conjungens. Hic, in Averno ac Lucrino lacu speciosissimâ classe fabricatâ, quotidianis exercitationibus militem remigemque ad

summam & militaris & maritimæ rei perduxit scientiam. Hâc classi Cæsar, cùm prius, despondente ei Nerone, cui antè nupta fuerat, Liviam auspiciatis reip. ominibus duxisset eam uxorem, Pompeio Siciliaeque bellum intulit. Sed virum, humanâ ope invictum, graviter eo tempore fortuna concussit. Quippe longè majorem partem classis, circa Veliam Palinurique promontorium, adorta vis Africæ laceravit ac distulit. Ea patrando bello mora fuit: quod post ea dubiâ & interdum ancipiti fortunâ gestum est. Nam & classis eodem loco vexata est tempestate, & ut navali primo prælio apud Mylas ductu Agrippæ pugnatum prosperè, ita inopinato classis adventu gravis sub ipsius Cæsaris oculis circa Tauromenium accepta clades: neque ab ipso periculum absuit. Legiones, quæ cum Cornificio erant legato Cæsaris, expositæ in terrâ, penè à Pompeio oppressæ sunt. Sed ancipitis fortuna temporis maturâ virtute correctâ. Explicatis quippe utriusque partis classibus, penè omnibus exutus navibus Pompeius Asiam fugâ petivit: iussuque M. Antonii, cujus opem petierat, dum inter ducem & supplicem tumultuatur, & nunc dignitatem retinet, nunc vitam precatur, à Titio jugulatus est. Cui in tantum duravit hâc facinoræ contractum odium, ut, mox ludos in theatro Pompeii faciens, execratione populi spectaculo, quod præbebat, pelleretur.

CAP. LXXX. Acciverat, gerens contra Pompeium bellum, ex Africâ Cæsar Lepidum cum XII. semiplenis legionibus. Hic, vir omnium vanissimus, neque ullâ virtute tam longam fortunæ indulgentiam meritis, exercitum Pompeii, quia propior fuerat, sequentem non ipsius, sed Cæsaris, auctoritatem ac fidem, sibi junxerat: inflatusque ampliùs xx. legionum numero in id furoris processerat, ut, inutilis alienæ victoriæ comes, quam diu moratus erat, dissidendo in consiliis Cæsari, & semper di-

versa his quæ aliis placebant dicendo, totam victoriam ut suam interpretaretur; audebátque denuntiare Casari, *excederet Siciliâ*. Non ab Scipionibus aliisque veteribus Romanorum ducum quidquam ausum patratumque fortius, quàm tunc à Casare. Quippe cùm inermis & lacernatus esset, præter nomen nihil trahens, ingressus castra Lepidi, evitatis quæ jussu hominis pravissimi tela in eum jacta erant, cùm lacerna ejus perforata esset lanceâ, aquilam legionis rapere ausus est. Scires quid interesset inter duces. Armati inermem secuti sunt: decimoque anno, quàm ad dissimillimam vitæ suæ potentiam pervenerat Lepidus, & à militibus & à fortunâ desertus, pulloque velatus amiculo, inter ultimam confluentium ad Casarem turbam latens, genibus ejus advolutus est. Vita rerumque suarum dominium concessa ei sunt: spoliata, quam tueri non poterat, dignitas.

CAP. LXXXI. Subita deinde exercitûs seditio (qui, plerumque contemplatus frequentiam suam, à disciplinâ desciscit; & quod cogere se putat posse, rogare non sustinet) partim severitate, partim liberalitate discussa principis. Speciosumque per id tempus adjectum supplementum Campanæ colonix. Ejus resecti erant publici: pro his longè uberiores redditus duodecies H-S in Cretâ insulâ redditi, & aqua promissa; quæ hodièque singulare & salubritatis instar & amœnitatis ornamentum est. Insigne coronæ classicæ, quo nemo umquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit. Victor deinde Cæsar reversus in urbem, contractas emptionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius, *publicis se usibus destinare* professus est: templumque Apollinis, & circa porticus, facturum promisit; quod ab eo singulari exstructum munificentia est.

CAP. LXXXII. Quâ æstate Cæsar tam prospere in Lepidum in Sicilia, bene fortuna in Cæsare & rep. militavit ad Orientem. Quippe Antonius cum XIII. legionibus ingressus Armeniam, ac deinde Mediam, & per eas regiones Parthos petens, habuit regem eorum obvium: primoque duas legiones, cum omnibus impedimentis tormentisque & Statio legato, amisit; mox sapius ipse, cum summo totius exercitus discrimine, ea adiit pericula, quibus servari se posse desperaverat; amissaque non minus quartâ parte militum, captivi cujusdam, sed Romani, consilio ac fide servatus: qui, clade Crassiani exercitus captus, cum fortunam non animum mutasset, accessit nocte ad stationem Romanam; prædixitque, *ne destinatum iter peterent, sed diverso sylvestrique pervaderent.* Hoc M. Antonio ac tot illis legionibus saluti fuit: de quibus tamen, totoque exercitu, haud minus pars quarta, ut prædiximus, militum, calorum servitiisque desiderata tertia est; impedimentorum vix ulla superfuit. Hanc tamen Antonius fugam suam, quia vivus exierat, *victoriam* vocabat. Qui, tertiâ æstate reversus in Armeniam, regem ejus Artavasden, fraude deceptum, catenis, sed, ne quid honori deesset, aureis vinxit. Crescente deinde & amoris in Cleopatram incendio, & vitiorum, quæ semper facultatibus licentiæque & assentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre constituit; cum antè, *novum* se *Liberum Patrem* appellari jussisset, cum redimtus hederis, coronæque velatus aureâ, & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus, curru, velut Liber Pater, vestus esset Alexandria.

CAP. LXXXIII. Inter hunc apparatus belli, Plancus, non judicio recta legendi, neque amore reip. aut Cæsaris, (quippe hæc semper impugnabat) sed morbo proditor, cum fuisset humillimus assentator Regina, & infra servos cliens, cum Antonii

librarius, cùm obscœnissimarum rerum & auctor & minister, cùm in omnia & omnibus venalis, cùm caruleatus & nudus, capûtque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus Glaucum saltasset, in convivio refrigeratus ab Antonio, ob manifestarum rapinarum indicia, transfugit ad Cæsarem: & idem postea clementiam victoris pro sua virtute interpretabatur; dictitans, id probatum à Cæsare, cui ille ignoverat. Mox autem hunc noxâ avunculum Titius imitatus est. Haud absurdè Coponius, vir è prætoriis gravissimus, patris Sillii socer, cùm recens transfuga multa ac nefanda Plancus absenti Antonio in senatu objiceret, *Multa, inquit, mehercules fecit Antonius pridie, quàm tu illum relinqueres.*

CAP. LXXXIV. Cæsare deinde & Messalâ Corvino Coss. debellatum apud Actium; ubi, longè antè quàm dimicaretur, exploratissima Julianarum partium fuit victoria. Vigebat in hac parte miles atque imperator, illâ marcebant omnia. Hinc remiges firmissimi, illinc inopiâ adfectissimi. Navium hac magnitudo modica, nec celeritatî adversa; illac specie terribilior. Hinc ad Antonium nemo, illinc ad Cæsarem quotidie aliquid transfugiebat. Denique in ore atque oculis Antonianæ classis per M. Agrippam Leucas expugnata, Patræ captæ, Corinthus occupata, bis ante ultimum discrimen classis hostium superata. Rex Amyntas meliora & utiliora secutus, (nam Deillius exempli sui tenax, ut à Dolabellâ ad Cassium) virque clarissimus Cn. Domitius, qui solus Antonianarum partium numquam Reginam, nisi nomine, salutavit; maximo & præcipiti periculo transmisit ad Cæsarem.

CAP. LXXXV. Advenit deinde maximi discriminis dies, quo Cæsar Antoniûsque productis classibus, pro salute alter, in ruinam alter terrarum

orbis dimicavere. Dextrum navium Julianarum cornu M. Lurio commissum, laevum Aruntio, Agrippæ omne classici certaminis arbitrium. Cæsar, ei parti destinatus in quam à fortunâ vocaretur, ubique aderat: classis Antonii regimen Publicolæ Solfioque commissum. At in terrâ locatum exercitum Taurus Cæsaris, Antonii regebat Canidius. Ubi initum certamen est, omnia in alterâ parte fuisse, dux, remiges, milites; in alterâ nihil præter milites. Prima occupat fugam Cleopatra: Antonius fugientis Reginæ, quàm pugnantis militis sui, comes esse maluit; & imperator, qui in desertores favire debuerat, desertor exercitus sui factus est. Illis, etiam detracto capite, in longum fortissimè pugnandi duravit constantia; & desperatâ victoriâ in mortem dimicabatur. Cæsar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clamitansque & ostendens, *fuisse Antonium, quærebat, pro quo & cum quo pugnarent.* At illi, cum diu pro absente dimicassent duce, ægre submissis armis cessare victoriam; citiusque vitam veniamque Cæsar promissit, quàm illis, ut ea precarentur, persuasum est. Fuitque in confesso, milites optimi imperatoris, imperatorem fugacissimi militis functum officio: ut dubites, suone, an Cleopatraz arbitrio victoriam temperaturus fuerit, qui ad ejus arbitrium direxit fugam. Idem locatus in terrâ fecit exercitus, cum se Canidius præcipiti fugâ rapuisset ad Antonium.

CAP. LXXXVI. Quid ille dies terrarum orbi præstiterit, ex quo in quem statum pervenerit fortuna publica, quis in hoc transcurso tam artati operis exprimere audeat? Victoria verò fuit clementissima: nec quisquam interemptus est, nisi paucissimi; & hi, qui deprecari quidem pro se non sustinerent. Ex quâ lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumviratus sui, aut in campis Philippiis,

si sic licuisset, victoriæ suæ facturus fuerit [modum.] At Sosium L. Arruntii priscâ gravitate celeberrimâ fides, mox diu clementiâ luctatus suâ Cæsar servavit incolumem. Non prætereatur Asinii Pollio- nis factum & dictum memorabile. Namque cum se post Brundisiam pacem continuisset in Italiâ, neque aut vidisset umquam Reginam, aut, post e- nervatum amore ejus Antonii animum, partibus e- jus se miscuisset, rogante Cæsare, *ut secum ad bellum profisceretur Asinacum; Mœa, inquit, in Antonium majora merita sunt, illius in me beneficia notiora: ita- que discrimini vestro me subtraham, & ero prada vi- ctoris.*

CAP. LXXXVII. Proximo deinde anno perse- cutus Reginam Antoniûmque Alexandriam, ulti- mam bellis civilibus imposuit manum. Antonius se ipse non segniter interemit: adeo ut multa desi- diâ crimina morte redimeret. At Cleopatra, fru- stratis custodibus, inlatâ aspide, morsu sanè ejus, expers muliebris metûs spiritum reddidit. Fuitque & fortunâ & clementiâ Cæsaris dignum; quod ne- mo ex his, qui contra eum arma tulerant, ab eo jussu ejus interemptus. D. Brutum Antonii in- teremit crudelitas. Sex. Pompeium, ab eodem vi- ctum, idem Antonius, cum dignitatis quoque ser- vandæ dedisset fidem, etiam spiritu privavit. Bru- tus & Cassius, antè quàm victorum experirentur animum, voluntariâ morte obierunt. Antonii Cle- opatraeque quis fuisset exitus, narravimus. Cani- dius timidiùs decessit, quàm professioni ejus, quâ semper usus erat, congruebat. Ultimus autem ex interfectoribus Cæsaris Parmensis Cassius morte pœnas dedit, ut dederat Trebonius.

CAP. LXXXVIII. Dum ultimam bello Asiatico Alexandrinôque Cæsar imponit manum, M. Lepi- dus, juvenis formâ quàm mente melior, Lepidi e- jus, qui triumvir fuerat reip. constituendæ, filius,

Juniâ Bruti sorore natus, interficiendi, simul in urbem revertisset, Cæsaris consilia inierat. Tunc urbis custodiis præpositus C. Mæcenas, equestri sed splendido genere natus, vir, ubi res vigiliam exigeret, sanè exsomnia, providens atque agendisciens; simul verò aliquid ex negotio remitti posset, otio ac mollitiis penè ultra feminam fluens; non minus Agrippâ Cæsari carus, sed minus honoratus: quippe vixit angusto clavo penè contentus; nec minora consequi potuit, sed non tam concupivit. Hic speculatus est per summam quietem ac dissimulationem præcipitis consilia juvenis; & mirâ celeritate nullâque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppresso Lepido, immane novi ac resurrecturi belli civilis restinxit initium: & ille quidem male consultorum pœnas exsolvit. Aequetur prædictæ jam [Calpurniæ] Antistii Servilia Lepidi uxor; quæ, vivo igni devorato, præmaturam mortem immortali nominis sui pensavit memoriâ.

CAP. LXXXIX. Cæsar autem reversus in Italiam atque urbem, quo occurso, quo favore omnium hominum, ætatum, ordinum exceptus sit; quæ magnificentia triumphorum ejus, quæ fuerit munus, ne in operis quidem justæ materiâ, nedum hujus tam recisi, dignè exprimi potest. Nihil deinde optare à Diis homines, nihil Dii hominibus præstare possunt, nihil voto concipi, nihil felicitate consummari, quod non Augustus, post reditum in urbem, reip. populôque Ro. terrarumque orbi repræsentaverit. Finita vicelimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor; restituta vis legibus, judiciis auctoritas, senatui majestas; imperium magistratuum ad pristinum redactum modum; tantummodo octo prætoribus adlecti duo; prisca illa & antiqua reip. forma revocata; rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio;

Ieges emendatæ utiliter, latæ salubriter; senatus sine asperitate, nec sine severitate lectus. Principes viri, triumphisque & amplissimis honoribus functi, hortatu Principis, ad ornandam urbem inlecti sunt. Consulatus tantummodo usque ad undecimum, quem continuaret Cæsar, cum sæpe obnitens repugnasset, impetrari potuit. Nam dictaturam, quàm pertinaciter ei deferebat populus, tam constanter repulit. Bella sub imperatore gesta, pacatusque victoriis terrarum orbis, & tot extra Italiam domique opera, omne ævi sui spatium impensurum in id solum opus scriptorem fatigent. Nos, memores professionis, universam imaginem principatus ejus oculis animisque subjecimus.

CAP. XC. Sepultis, ut prædiximus, bellis civilibus, coalescentibusque reip. membris, quæ tam longa armorum series laceraverat, Dalmatia xx. & cc. [annos] rebellis, ad certam confessionem pacata est imperii; Alpes feris multisque nationibus celebres perdomitæ; Hispaniæ, nunc ipsius præsentia, nunc Agrippæ, (quem usque in tertium consulatum, & mox collegium tribunitiæ potestatis, amicitia Principis evexerat) multo varioque Marte pacatæ, In quas provincias cum initio Scipione & Sempronio Longo Coss. primo anno secundi Punici, abhinc annos ccl., Romani exercitus missi essent, duce Cn. Scipione Africani patruo, per annos cc. in his multo mutuoque ita certatum est sanguine, ut amissis P. R. Imperatoribus exercitibusque, sæpe contumelia etiam, nonnumquam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim provinciæ Scipiones consumpserunt; illæ contumelioso xx. annorum bello sub duce Viriatho majores nostros exercuerunt; illæ terrore Numantini belli populum R. concusserunt: in illis turpe Q. Pompeii fœdus, turpiusque Mancini, senatus cum ignominiâ dediti imperatoris reseidit: illa tot consulares, tot pratorios

absumpsit duces, patrúmque atate, in tantum Ser-
torium armis extulit, ut per quinquennium dijudi-
cari non potuerit, Hispanis Romanísque in armis
plus esset roboris, & uter populus alteri pariturus
foret. Has igitur provincias tam diffusas, tam fre-
quentes, tam feras, ad eam pacem abhinc annos
ferme L. perduxit Cæsar Augustus; ut, quæ maxi-
mis bellis numquam vacaverant, ea sub C. Anti-
stio, ac deinde P. Silio legato cæterisque postea, e-
tiam latrociniis vacarent.

CAP. XCI. Dum pacatur Occidens, ab Oriente
ac Rege Parthorum signa Romana, quæ Crasso op-
presso Orodes, quæ Antonio pulso filius ejus Phra-
hates ceperant, Augusto remissa sunt: quod cogno-
men illi viri Planci sententiâ consensus universi se-
natûs populique Ro. indidit. Erant tamen, qui
hunc felicissimum statum odissent. Quippe L. Mu-
rana & Fannius Cæpio, diversis moribus (nam
Murana sinè hoc facinore potuit videri bonus, Cæ-
pio & ante hoc erat pessimus) cum inissent occi-
dendi Cæsaris consilia, oppressi auctoritate publi-
câ, quod vi facere voluerant, jure passi erant. Ne-
que multo post Rufus Egnatius, per omnia gladi-
atori quàm senatori propior, collecto in adilitate
favore populi, quem extinguendis privatâ familiâ
incendiis in dies auxerat, in tantum quidem ut ei
præturam continuaret, mox etiam consulatum pe-
tere ausus, cum esset omni flagitiorum scelerum-
que conscientia mersus, nec melior illi res fami-
liaris quàm mens foret, adgregatis simillimis sibi,
interimere Cæsarem statuit: ut quo salvo salvus
esse non poterat, eo sublato moreretur. Quippe
ita se mores habent, ut publicâ quisque ruinâ ma-
lit occidere, quàm suâ proteri, & idem passurus
minùs conspici. Neque hic prioribus in occultan-
do felicius fuit: addictusque carceri, cum consiliis
facinoris, mortem dignissimam vitâ suâ obiit.

CAP. XCII. Præclarum excellentis viri factum C. Sentii Saturnini, circa ea tempora consulis, ne fraudetur memoriâ. Aberat in ordinandis Asiæ Orientisque rebus Cæsar, circumferens terrarum orbi præsentia suâ pacis suæ bona: tum Sentius fortè & solus & absente Cæsare Cos. cùm alia, priscâ severitate summâque constantiâ, vetere consulum more ac severitate gessisset, protraxisset publicanorum fraudes, punisset avaritiam, regessisset in ararium pecunias publicas, tum in comitiis habendis præcipuum egit consulem. Nam & quæsturam petentes, quos indignos judicavit, *proferi vetuit*; & cùm id facturos se perseverarent, *consularem, si in campum descendissent, vindictam minatus est*; & Egnatium, florentem favore publico, sperantemque, ut præturam ædilitati, ita consulatum præturæ se juncturum, *proferi vetuit*; & cùm id non obtinuisset, juravit, *etiam si factus esset Cos. suffragiis populi, tamen se eum non renuntiaturum*. Quod ego factum cuilibet veterum consulum gloriæ comparandum reor, nisi quòd naturaliter audita visis laudamus libentiùs; & præsentia invidia, præterita veneratione prosequimur; & his nos obrui, illis instrui credimus.

CAP. XCIII. Ante triennium ferè quàm Egnatianum scelus erumperet, circa Muranæ Capionisque conjurationis tempus, abhinc annos l. M. Marcellus, sororis Augusti Octaviæ filius, quem homines ita, si quid accidisset Cæsari, successorem potentia ejus arbitrabantur futurum, ut tamen id per M. Agrippam securo ei posse contingere non existimarent, magnificentissimo munere ædilitatis edito, decessit admodum juvenis; sanè, ut aiunt, ingenuarum virtutum, lætusque animi & ingenii, fortunaëque, in quam alebatur, capax. Post cujus obitum Agrippa, qui, sub specie ministeriorum principum profectus in Asiam, ut fama loquitur, ob tacitas cum Marcello offensiones, præsentia se sub-

duxerat tempori, reversus indè filiam Cæsaris Juli-
am, quam in matrimonio Marcellus habuerat, duxit
uxorem; feminam neque sibi neque reip. felicitis utri.

CAP. XCIV. Hòc tractu temporum Tib. Clau-
dius Nero, quo trimo, ut prædiximus, Livia Dru-
si Claudiani filia, despondente Nerone, cui an-
tè nupta fuerat, Cæsari nupserat, innutritus cale-
stium præceptorum disciplinis, juvenis genere,
formâ, cellitudine corporis, optimis studiis maxi-
mòque ingenio instructissimus, qui protinus quan-
tus est sperari potuerat, visûsque prætulit prin-
cipem; quæstor undevicesimum annum agens ca-
pessere cœpit remp. maximamque difficultatem
annonæ ac rei frumentariæ inopiam ita Ostiæ atque
in urbe mandato vitrici moderatus est; ut per id,
quod agebat, quantus evasurus esset, eluceret. Nec
multo post missus ab eodem vitrico cum exercitu
ad visendas ordinandasque, quæ sub Oriente sunt,
provincias, præcipuis omnium virtutum experimen-
tis in eo tractu editis, cum legionibus ingressus Ar-
meniam, redactâ eâ in potestatem P. R. regnum
ejus Artavaldi dedit. Cujus rex quoque Parthorum
tanti nominis famâ territus, liberos suos ad Cæsa-
rem misit obsides.

CAP. XCV. Reversum indè Neronem, Cæsar
hæud mediocri belli molem experiri statuit, adju-
tore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quem
intrâ Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe u-
terque, divisis partibus Rhætos Vindelicosque ad-
gressi, multis urbium & castellorum oppugnationi-
bus, necnon directâ quoque acie feliciter functi,
gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero
frequentes, feritate truces, majore cum periculo
quàm damno Romani exercitûs, plurimo cum ea-
rum sanguine perdomuerunt. Ante quæ tempora
censura Planci & Paulli, acta inter discordiam, ne-
que ipsis honori neque reip. usui fuit: cum alteri

vis censoris, alteri vita deesset : Paullus vix posset implere censorem, Plancus timere deberet, ne quidquam objicere posset adulescentibus, aut objicientes audire, quod non agnosceret senex.

CAP. XCVI. Mors deinde Agrippæ (qui novitatem suam multis rebus nobilitaverat, atque in hoc perduxerat, ut & Neronis esset socer ; cuiusque liberos, nepotes suos, D. Augustus, praposisit Caii ac Lucii nominibus, adoptaverat) admovit propiùs Neronem Cæsari. Quippe filia ejus Julia, quæ fuerat Agrippæ nupta, Neroni nupsit. Subinde bellum Pannonicum, quod inchoatum Agrippâ Marcôque Vinicio avo tuo Coss. magnum atroxque & perquam vicinum imminebat Italiæ, per Neronem gestum est. Gentes Pannoniorum, Dalmatarûmque nationes, sitûmque regionum ac fluminum, numerûmque & modum virium, excelsissimasque & multiplices eo bello victorias tanti imperatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus servet formam suam. Hujus victoriæ compos Nero, ovans triumphavit.

CAP. XCVII. Sed dum in hâc parte imperii omnia geruntur prosperrimè, accepta in Germaniâ clades sub Legato M. Lollio, homine in omnia pecuniæ, quàm rectè faciendi, cupidior, & inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo ; amisitque legionis quintæ aquila, vocavit ab urbe in Gallias Cæsarem. Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adulescenti tot tantarûmque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit vel industria perficit ; cujus ingenium utrûm bellicis magis operibus an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certè dulcedo ac suavitas, & adversus amicos æqua ac par sui æstimatio, inimitabilis fuisse dicitur. Nam pulchritudo corporis proxima fraternæ fuit. Sed illum, magnâ ex parte domitorem Ger-

manix, plurimo ejus gentis variis in locis profuso sanguine, fatorum iniquitas, consulem, agentem annum tricesimum, rapuit. Moles deinde ejus belli translata in Neronem est: quod is suâ & virtute & fortunâ administravit, peragratûsque victor omnes partes Germaniæ, sinè ullo detrimento commissi exercitûs, quod præcipuè huic duci semper cura fuit, sic perdomuit eam, ut in formam penè stipendiariæ redigeret provinciæ. Tum alter triumphus, cum altero consulatu, ei oblatus est.

CAP. XCVIII. Dum ea, quæ prædiximus, in Pannoniâ Germaniâque geruntur, atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus ejus gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodièque diligentissimum atque eundem lenissimum securitatis urbanæ custodem habemus, virtus compressit. Quippe legatus Cæsaris triennio cum his bellavit; gentesque ferocissimas plurimo cum earum excidio, nunc acie nunc expugnationibus, in pristinum pacis redegit modum; ejûsque patratione Asiæ securitatem, Macedoniæ pacem reddidit. De quo viro hoc omnibus sentiendum ac prædicandum est: esse mores ejus vigore ac lenitate mixtissimos; & vix quemquam reperiri posse, qui aut otium validius diligeret, aut facilius sufficiat negotio; & magis, quæ agenda sunt, curet sinè ullâ ostentatione agendi.

CAP. XCIX. Brevi interjecto spatio Tib. Nero, duobus consulatibus totidémque triumphis actis, tribunitiæ potestatis consortione æquatus Augusto, civium post unum (& hoc, quia volebat) eminentissimus, ducum maximus, famâ fortunâque celebrissimus, & verè alterum reip. lumen & caput, mirâ quâdam & incredibili atque inenarrabili pietate, (cujus causæ mox detectæ sunt) cum C. Cæsar sumpsisset jam virilem togam, Lucius item maturus esset viris, ne fulgor suus orientium juvenum

obstaret initiis, dissimulatâ causâ consilii sui, com-
 meatum ab focero atque eodem vitrico adquies-
 cendi à continuatione laborum petiit. Quis fuerit
 eo tempore civitatis habitus, qui singulorum ani-
 mi, quæ digredientium à tanto viro omnium la-
 crymæ, quàm penè ei patria manum injecerit, ju-
 sto servemus operi. Illud etiam in hoc transcursu
 dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum,
 ut omnes, qui pro consulibus legatîque, in trans-
 marinas profecti provincias, visendi ejus gratiâ ad
 eum convenientes, semper privato (si illa majestas
 privata umquam fuit) fasces suos submiserint, fas-
 sique sint, *otium ejus honoratius imperio suo.*

C A P. C. Sensit terrarum orbis, digressum à cu-
 stodiâ Neronem urbis. Nam & Parthus, desciscens
 à societate Romanâ, adjecit Armeniæ manum; &
 Germania, averfis domitoris sui oculis, rebellavit.
 At in urbe, eo ipso anno, quo magnificentissimi
 gladiatorii muneris naumachiaëque spectaculis D.
 Augustus, abhinc annos xxx. se & Gallo Caninio
 Coss. dedicato Martis templo, animos oculosque
 P. R. repleverat, fœda dictu memoriâque horren-
 da in ipsius domo tempestas erupit. Quippe filia
 ejus Julia, per omnia tanti parentis ac viri imme-
 mor, nihil, quod facere aut pati turpiter posset fe-
 mina, luxuriâ, libidine infectum reliquit; magni-
 tudinémque fortunæ suæ peccandi licentiâ metie-
 batur; quidquid liberet, pro licito vindicans. Tum
 Iulus Antonius, singulare exemplum clementiæ Ca-
 saris, violator ejus domûs, ipse sceleris à se com-
 missi ultor fuit; quem, victo ejus patre, non tan-
 tum incolumitate donaverat, sed sacerdotio, præ-
 turâ, consulatu, provinciis, honoratum etiam ma-
 trimonio sororis suæ filiæ, in artissimam adfinita-
 tem receperat: Quinctiûsque Crispinus, singularem
 nequitiam supercilio truci protegens, & Appius
 Claudius, & Sempronius Gracchus, ac Scipio, a-

liſque minoris nominis, utriuſque ordinis viri, quaſi cujuſlibet uxore violatâ, pœnas pependere; cùm Cæſaris filiam & Neronis violâſſent conjugem. Julia relegata in inſulam, patriaëque & parentum ſubducta oculis: quam tamen comitata mater Scribonia, voluntaria exſilii permanſit comes.

CAP. CI. Breve ab hœc interceſſerat ſpatium, cùm C. Cæſar, antè aliis provinciis ad viſendum obitis, in Syriam miſſus, convento priùs Tib. Nerone, cui omnem honorem, ut ſuperiori, habuit, tam variè ſe ibi geſſit, ut nec laudaturum magna, nec vituperaturum mediocris materia deficiat: cum rege Parthorum juvene excelliſſimo, in inſulâ quam amnis Euphrates ambiebat, æquato utriuſque partis numero, coiit. Quod ſpectaculum ſtantis ex diverſo hinc Romani, illinc Parthorum exercitûs, cùm duo inter ſe eminentiſſima imperiorum & hominum coirent capita, perquam clarum & memorabile, ſub initia ſtipendiorum meorum, tribuq̃ militum mihi viſere contigit. Quem militiæ gradum antè ſub patre tuo, M. Vinici, & P. Silio auſpicatus, in Thraciâ Macedoniâque, mox Achaiâ Aſiâque, & omnibus ad Orientem viſis provinciis, & ore atque utroque maris Pontici latere, haud injucundâ tot rerum, locorû, gentium, urbium recordatione perfruor. Prior Parthus apud Caium in noſtrâ ripâ, poſterior hic apud Regem in hoſtili epulatus eſt.

CAP. CII. Quo tempore M. Lollii, quem veluti moderatorem juventæ filii ſui Auguſtus eſſe voluerat, perfida & plena ſubdoli ac verſuti animi conſilia, per Parthum indicata Cæſari, fama vulgavit: cujus mors intrâ paucos dies fortuita an voluntaria fuerit, ignoro. Sed quàm hunc deceſſiſſe lætati homines; tam paullo poſt, obiſſe Cenſorium in iſdem provinciis, graviter tulit civitas, virum demerendis hominibus genitum. Armeniam

deinde ingressus, primâ parte introitus prosperè gessit; mox in colloquium (cui se temere crediderat) circa Artageram graviter à quodam, nomine Adduo, vulneratus, ex eo, ut corpus minùs habile, ita animum minus utilem reipub. habere cœpit. Nec defuit conversatio hominum, vitia ejus assentatione alentium: (etenim semper magnæ fortunæ comes adest adulatio) per quæ eò ductus erat, ut in ultimo ac remotissimo terrarum orbis angulo consenescere, quàm Romam regredi mallet. Diu inde luctatus, invitùsque revertens in Italiam, in urbe Lyciæ (*Limyran* nominant) morbo obiit; cùm ante annum ferme L. Cæsar, frater ejus, Hispanias petens, Massiliæ decessit.

CAP. CIII. Sed fortuna, quæ subduxerat spem magni nominis, jam tum reip. sua præsidia reddiderat. Quippe, ante utriusque horum obitum, patre tuo P. Vinicio Cos. Tib. Nero, reversus Rhodo, incredibili lætitiâ patriam repleverat. Non est diu cunctatus Cæsar Augustus: neque enim quærendus erat, quem legeret; sed legendus, qui eminebat. Itaque, quod post Lucii mortem adhuc Caio vivo facere voluerat, atque vehementer repugnante Nerone erat inhibitus, post utriusque adulescentium obitum facere perseveravit, ut & tributariæ potestatis consortionem Neroni constitueret, multùm quidem eo cùm domi tum in senatu recusante, & eum Ælio Cato & Sentio Coss. v. Calend. Jul. post U. C. annis DCCIV. abhinc annis XXVII. adoptaret. Lætitiam illius diei, concursùmque civitatis, & vota penè inferentium cælo manus, spemque conceptæ perpetuæ securitatis æternitatîsque Romani imperiî, vix in illo justo opere abunde persequi poterimus, nedum hîc implere tentemus. Id unum dixisse [juvat,] quàm ille omnibus fuerit [carus.] Tum refulsit certa spes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis pa-

trimonii; omnibus hominibus salutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeò ut nec plus sperari poterit, nec spei responderi felicius.

CAP. CIV. Adoptatus eadem die etiam M. Agrippa: quem post mortem Agrippæ Julia enixa erat. Sed in Neronis adoptione illud adjectum, his ipsis Caesaris verbis: *Hoc, inquit, reip. causâ facio.* Non diu vindicem custodemque imperii sui morata in urbe patria, protinus in Germaniam misit; ubi ante triennium sub M. Vinicio, avo tuo, clarissimo viro, immensum exarserat bellum. Erat & ab eo quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum feliciter; eoque nomine decreta ei, cum speciosissimâ inscriptione operum, ornamenta triumphalia. Hoc tempus me, functum antè tribunatu castrorum, Ti. Caesaris militem fecit. Quippe protinus ab adoptione missus cum eo præfectus equitum in Germaniam, successor officii patris mei, celestissimorum ejus operum per annos continuos ix. præfectus aut legatus, spectator & pro capto mediocritatis meæ adjutor fui. Neque illi spectaculo, quo fructus sum, simile conditio mortalis recipere videtur mihi: cùm, per celeberrimam Italiæ partem, tractum omnem Galliæ provinciarum, veterem imperatorem, & antè meritis ac virtutibus, quàm nomine, Cæsarem revisentes, sibi quisque, quàm illi, gratularentur plenius. At verò militum conspectu ejus elicitæ gaudii lacrymæ, alacritasque & salutationis nova quædam exultatio, & contingendi manum cupiditas, non continentium protinus, quin adjicerent; *Videmus te, imperator? saluum recepimus?* ac deinde, *Ego tecum, imperator, in Armeniâ, ego in Rhatiâ fui; ego à te in Vindeliciis, ego in Pannoniâ, ego in Germaniâ donatus sum.*

CAP. CV. Neque verbis exprimi, & fortasse vix mereri fidem potest, intratâ protinus Germaniâ,

subacti Caninefates, Attuarii, Bruçteri, recepti Cherufci [gentes,] & (utinam minùs mox noſtrâ clade nobilis!) tranſitus Viſurgis: penetrata ulteriora. Cùm omnem partem aſperrimi & periculoſiſſimi belli Cæſar vindicaret: in iis, quæ minoris erant discriminis, Sentium Saturninum, qui tum legatus patris ejus in Germaniâ fuerat, præfeciffet; virum multiplicem virtutibus, navum, agilem, providum, militariũque officiorum patientem ac peritum pariter; ſed eundem, ubi negotia feciſſent locum otio, liberaliter lautẽque eo abutentem; ita tamen, ut eum ſplendidum ac hilarem potiùs, quàm luxurioſum aut deſidem diceret: de cujus viri claro celebrĩque conſulatu prædiximus. Anni ejus æſtiva, uſque in menſem Decembrem perducta, immanis emolumentum fecere victoriæ. Pietas ſua Cæſarem, penè obſtructis hyeme Alpibus, in urbem traxit: at tutela imperii eum veris initio reduxit in Germaniam; in cujus mediis finibus. ad caput Lupiæ fluminis, hyberna digrediens princeps locaverat.

CAP. CVI. Prò Dii boni, quanti voluminis opera inſequenti ætate, ſub duce Tiberio Cæſare, geſſimus! perluſtrata armis tota Germania eſt. Viſæ gentes, penè nominibus incognitæ. Receptæ Caichorum nationes. Omnis eorum juvenus, infinita numero, immenſa corporibus, ſitu locorum tutiſſima, traditis armis, unà cum ducibus ſuis, ſep̄ta fulgenti armatoque militum noſtrorum agmine, ante imperatoris procubuit tribunal. Fracti Longobardi, gens etiam Germanâ feritate ferocior. Denique, quod numquam antea ſpe conceptum nedum opere tentatum erat, ad quadringentefimum miliarium, à Rheno uſque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermendorũque fines præterfluit, Romanus cum ſignis perductus exercitus: & eodem, mirâ felicitate & curâ ducis, temporum quoque obſervantiâ, claffis, quæ Oceani circumnavigaverat ſinus,

ab inaudito atque incognito antè mari flumine Albi subveſta, plurimarum gentium victoriâ, cum abundantiffimâ rerum omnium copiâ, exercitui Cæſariſque ſe junxit.

CAP. CVII. Non tempero mihi, quin tantæ rerum magnitudini hoc, qualecumque eſt, inferam. Cùm citeriorem ripam prædicti fluminis caſtris occupaffemus, & ulterior armatâ hoſtium juventute fulgeret, ſub omnem motum noſtrarum navium protinus refugientium, unus è barbaris, ætate ſenior, corpore excellens, dignitate, quantum ostendebat cultus, eminens, cavatum (ut illis mos eſt) ex materiâ conſcendit alveum, ſolûſque id navigii genus temperans, ad medium proceſſit fluminis; & petiit, *liceret ſibi, ſinè periculo, in eam quam armis tenebamus, exredi ripam, ac videre Cæſarem.* Data petenti facultas. Tum adpulſo lintre, & diu tacitus contemplatus Cæſarem, *Noſtra quidem, inquit, fuerit juventus, quæ, cùm veſtrum numen abſentium colat, præſentium potiùs arma metuit, quàm ſequitur fidem. Sed ego beneficio ac permiſſu tuo, Cæſar, quos antè audiebam, hodie vidi Deos: nec feliciorem ullum vita mea aut optavi aut ſenſi diem.* Impetratôque, ut manum contingeret, reverſus in naviculam, ſinè ſine reſpectans Cæſarem, ripæ ſuorum adpulſus eſt. Victor omnium gentium locorûmque, quos adierat, Cæſar, cum incolumi inviolatôque, & ſemel tantummodo, magnâ cum clade hoſtium, fraude eorum tentato exercitu, in hyberna legiones reduxit; eâdem, quâ priore anno, feſtinatione urbem petens.

CAP. CVIII. Nihil erat jam in Germaniâ, quod vinci poſſet, præter gentem Marcomannorum; quæ, Maroboduo duce excita ſedibus ſuis atque in interiora reſugiens, incinctos Hercyniæ ſylvæ campos incolebat. Nulla feſtinatio huius viri mentionem tranſgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, cor-

pere prævalens, animo ferox, natione magis quàm ratione barbarus, non tumultuarium, neque fortuitum, neque mobilem, sed ex voluntate parentium constantem, inter suos occupavit principatum, & ærtum imperium: vîmque regiam complexus animo, statuit, advocatâ procul à Romanis gente suâ, eò progredi; ubi, cum propter potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima. Occupatis igitur, quos prædiximus, locis, finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus juris sui fecit.

CAP. CIX. Corpus suum custoditum, imperium perpetuis exercitiis penè ad Romanæ disciplinæ formam redactum, brevî in eminens & nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium: gerebatque se ita adversus Romanos, ut neque bello nos lacefferet, &, si lacefferetur, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi [declararet.] Legati, quos mittebat ad Cæsares, interdum ut *supplicem* commendabant, interdum ut pro *pâri* loquebantur. Gentibus hominibûsque, à nobis desciscientibus, erat apud eum perfugium; totumque ex male dissimulato agebat æmulum: exercitumque (quem lxx. millium peditum, quatuor equitum fecerat) assiduus adversus finitimos bellis exercendo, majori, quàm quod habebat, operi præparabat. Eratque etiam eò timendus, quòd, cum Germaniam ad lævam & in fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo sedium suarum haberet Noricos, tamquam in omnes semper venturus ab omnibus timebatur. Nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam. Quippe cum à summis Alpium jugis, quæ finem Italiæ terminant, initium ejus finium haud multo plus cc. millibus passuum abesset. Hunc virum & hanc regionem proximo anno diversis è partibus Tib. Cæsar adgredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos, excisis continentibus Hercyniæ sylvis, legiones Boiohæmum (id regioni, quam incolebat Ma-

roboduus, nomen est) [duceret :] ipse, à Carnunto, qui locus Norici regni proximus ab hâc parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orsus est.

CAP. CX. Rumpit, interdum moratur proposita hominum fortuna. Præparaverat jam hyberna Cæsar ad Danubium, admotoque exercitu, non plùs quàm quinque dierum iter à primis hostium, Saturninum admoventi placuerat : [cujus copiæ,] penè æquali divisâ intervallo ab hoste, intra paucos dies in prædicto loco cum Cæsare juncturæ erant ; cum universa Pannonia, insolens longæ pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia, omnibus tractûs ejus gentibus in societatem adductis, ex constituto arma corripuit. Tum necessaria gloriosis præposita : neque tutum visum, abdito in interiora exercitu, vacuum tam vicino hosti relinquere Italiam. Gentium nationumque, quæ rebellaverant, omnis numerus amplius DCCC. millibus explebat. CC. ferè perditum colligebantur, armis habilia : equitum VIII. cujus immensæ multitudinis, parentis acerrimis ac peritissimis ducibus, pars petere Italiam decreverat, junctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio ; pars in Macedoniam se effuderat ; pars suis sedibus præsidium esse destinaverat. Proxima duobus Baroniibus ac Pineti ducibus auctoritas erat. In omnibus autem Pannoniis non disciplinæ tantummodo, sed linguæ quoque notitia Romanæ : plerisque etiam litterarum usus & familiaris animorum erat exercitatio. Itaque hercules nulla umquam natio tam maturè consilio belli bellum junxit, ac decreta patravit. Oppressi cives Romani, trucidati negotiatores, magnus vexillariorum numerus ad interuersionem, eâ in regione, quæ plurimum ab imperatore aberat, casus ; occupata armis Macedonia ; omnia & in omnibus locis igni ferroque vastata : quin tantus etiam hujus belli metus fuit, ut stabi-

lem illum, & firmatum tantorum bellorum experientiâ, Cæsaris Augusti animum quateret atque terreret.

CAP. CXI. Habiti itaque delectus, revocati undique & omnes veterani, viri feminaeque ex censu libertinum coactæ dare militem. Audita in senatu vox Principis, *decimo die, n. caveretur, posse hostem in urbis Romæ venire conspectum.* Senatorum equitumque Romanorum exactæ ad id bellum operæ pollicitæ. Omnia hæc frustra præparassemus, nisi, qui illa regeret, fuisset. Itaque, ut præsidium militum, resp. ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium. Habuit in hoc quoque bello mediocritas nostra speciosi ministri locum. Finitâ equestri militiâ, designatus quæstor, necdum senator aequatus senatoribus, etiam designatis tribunis plebei, partem exercitus ab urbe, traditi ab Augusto, perduxi ad filium ejus. In quæsturâ deinde, remissâ forte provinciæ, legatus ejusdem ad eundem missus, quas nos primo anno acies hostium vidimus? Quantis prudentiâ ducis opportunitatibus, furentes eorum vires universas evasimus partibus? Quanto cum temperamento simul utilitatis res auctoritate imperatoris agi vidimus? Quâ prudentiâ hyberna disposita sunt? Quanto opere inclusus custodiis exercitus nostri, ne quâ posset erumpere, inopsque copiarum & intrâ se furens, viribus hostis elanguesceret?

CAP. CXII. Felix eventu, forte conatu, primâ ætate belli Messalini opus mandandum est memoriæ. Qui vir, animo etiam quàm gente nobilior, dignissimus qui & patrem Corvinum habuisset, & cognomen suum Cottæ fratri relinqueret, præpositus Illyrico, subitâ rebellionē, cum semiplenâ legione vicesimâ circumdatus hostili exercitu, amplius XX. hostium fudit fugavitque, & ob id ornamentis triumphalibus honoratus est. Ita placebat

barbaris numerus suus, ita fiducia virium, ut, ubicumque Cæsar esset, nihil in se reponerent. Pars exercitûs eorum proposita ipsi duci, & ad arbitrium utilitatēque nostram macerata perductaque ad exitiabilem famem, neque instantem sustinere, neque facientibus copiam pugnandi dirigentibusque aciem ausa congredi, occupato monte Claudio, munitione se defendit. At ea pars, quæ obviam se effuderat exercitui, quem A. Cæcina & Silvanus Plantius consulares ex transmarinis adducebant provinciis, circumfusa quinque legionibus nostris auxiliariis & equitatu regio (quippe magnam Thracum manum junctus prædictis ducibus Rhœmetacles Thraciæ rex in adiutorium ejus belli secum trahebat) penè exitiabilem omnibus cladem intulit. Fusa regionum equestres acies, fugata alæ, conversæ cohortes sunt. Apud signa quoque legionum trepidarum. Sed Romana virtus militi plus eo tempore vindicatum gloriæ, quàm ducibus, reliquit: qui, multum à more imperatoris sui discrepantes, antè in hostem inciderunt, quàm per exploratores, ubi hostis esset, cognoscerent. Jam igitur in dubiis rebus semetipsæ legiones adhortatæ, jugulatis ab hoste quibusdam tribunis militum, interempto præfecto castrorum præfectisque cohortium, non incruentis centurionibus, (e) quibus etiam primi ordines cecidere, invasere hostes: nec sustinuisse contenti, perruptâ eorum acie, ex insperato victoriam vindicaverunt. Hòc ferè tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus ab avo suo naturali erat, & jam ante biennium, qualis esset, apparere cœperat, mirâ pravitate animi atque ingenii in præcipitia conversus, patris atque ejusdem avi sui animum alienavit sibi; moxque, crescentibus in dies vitiis, dignum furore suo habuit exitum.

CAP. CXIII. Accipe nunc, M. Vinici, tantum, in bello ducem, quantum in pace vides principem. Junctis exercitibus, quique sub Cæsare fuerant, quique ad eum venerant, contractisque in una castra decem legionibus, lxx. amplius cohortibus quatuordecim (alis) & pluribus quàm decem veteranorum millibus, ad hoc magno voluntariorum numero frequentique equite regio, tanto denique exercitu, quantus nullo umquam loco post bella fuerat civilia, omnes eo ipso lati erant, maximamque fiduciam victoriæ in numero reponebant. At imperator, optimus eorum quæ agebat iudex, & utilia speciosis præferens, quodque semper eum facientem vidi in omnibus bellis, quæ probanda essent, non quæ utique probarentur sequens, paucis diebus exercitum qui venerat, ad refoendas ex itinere ejus vires, moratus; cùm eum majorem, quàm ut temperari posset, neque habilem gubernaculo cerneret, dimittere statuit: prosecutusque longo & perquam laborioso itinere, cujus difficultas narrari vix potest, ut neque universos quisquam auderet adgredi, & partem digredientium suorum quisque metu finium universi tentare non possent, remisit eò unde venerant; & ipse, asperrimæ hyemis initio regressus Sisciam, legatos, inter quos ipsi fuimus, partitis præfecit hybernis.

CAP. CXIV. O rem dictu non eminentem sed solidâ verâque virtute atque utilitate maximam, experientiâ suavissimam, humanitate singularem! Per omne belli Germanici Paannonicique tempus, nemo è nobis, gradumve nostrum aut præcedentibus, aut sequentibus, imbecillus fuit; cujus salus ac valetudo non ita sustentaretur Cæsaris curâ, tamquam distractissimus ille tantorum onerum mole huic uni negotio vacaret animus. Erat desiderantibus paratum junctum vehiculum; lectica ejus publicata, cujus beneficium cùm alii, tum ego sensi. Jam medici, jam appara-

tus cibi, jam in hoc solum importatum instrumentum balinei nullius non succurrit valetudini. Domus tantum ac domestici deerant; ceterum nihil, quod ab illis aut praestari aut desiderari posset. Adjiciam illud, quod, quisquis illis temporibus interfuit, ut alia, quae retuli, agnoscat protinus. Solus semper equo vestus est; solus cum iis, quos invitaverat, majore parte aetiviarum expeditionum, coenavit sedens; non sequentibus disciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignovit; admonitio frequens inerat & castigatio, vindicta rarissima: agebatque medium plurima dissimulantis, aliqua inhibentis. Hyems emolumentum patrati belli contulit. Sed insequenti aestate omnis Pannonia, reliquiis torius belli in Dalmatiâ manentibus, pacem petiit. Ferocem illam tot millium juventutem, paulò antè servitutem minatam Italiæ, conferentem arma, quibus usæ erat, apud flumen nomine Bathinum, prosternentemque se universam genibus imperatoris, Batonemque & Pinetem excelissimos duces, captum alterum, alterum à se deditum, justis voluminibus ordine narrabimus, ut spero. Autumno victor in hyberna reducitur exercitus, cujus omnibus copiis à Cæsare M. Lepidus praefectus est, vir nominis ac fortunæ eorum proximus: quem in quantum quisque aut cognoscere aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorumque nominum, quibus ortus est, ornamentum judicat.

CAP. CXV. Cæsar ad alteram belli Dalmatici molem animum arque arma contulit. In quâ regione quali adjutore legatoque fratre meo, Magio Celere Velleiano, usus sit, ipsius patrisque ejus prædicatione testatum est, & amplissimorum honorum, quibus triumphans cum Cæsar donavit, signat memoria. Initio æstatis Lepidus, educto hybernis exercitu, per gentis integras immunésque adhuc cla-

de belli, & eò feroces ac truces, tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum & cum vi hostium luctatus, magnâ cum clade obstentium, excisis agris, exustis ædificiis, cæsis viris, latus victoriâ prædâque onustus pervenit ad Cæsarem; & ob ea, quæ si propriis gessisset auspiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, consentiente cum judicio principum voluntate senatus, [donatus] est. Illa ætas maximi belli consummavit effectus. Quippe Breuci & Desitiates Dalmatæ, situ locorum ac montium, ingeniorum ferociâ, mirâ etiam pugnandi scientiâ, & præcipuè angustis saltuum penè inexpugnabiles, non jam ductu, sed manibus atque armis ipsius Cæsaris tum denum pacati sunt, cum penè funditus everfi forent. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germaniâ aut videre majus aut mirari magis potui, quàm quòd imperatori numquam adeò ulla opportuna visâ est victoriæ occasio, quam damno amissi pensaret militis: semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum; & antè conscientiæ, quàm famæ, consultum; nec umquam consilia ducis judicio exercitus, sed exercitus providentiâ ducis reatus est.

CAP. CXVI. Magna in bello Dalmatico experimenta virtutis, in multos ac difficiles locos præmissus Germanicus dedit; celebri etiam operâ diligentique Vibius Postumus vir consularis, præpositus Dalmatiæ, ornamenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Passienus & Cossus, viri quibusdam diversis virtutibus celebres, in Africâ meruerant. Sed Cossus victoriæ testimonium etiam in cognomen filii contulit, adulescentis in omnium virtutum exempla geniti. At Postumi operum L. Apronius particeps, illâ quoque militiâ eos, quos mox consecutus est, honores excellenti virtute meruit. Utinam non majoribus experimen-

tis testatum esset, quantum in omni re fortuna posset; sed in hoc quoque genere abunde agnoscere ejus potest. Nam & vir antiquissimi moris, & priscam gravitatem semper humanitate temperans, in Germaniâ Illyricoque, & mox in Africâ splendidissimis functus ministeriis, non meritò, sed materiâ adipiscendi triumphalia defectus est. Et A. Licinius Nerva Silianus, P. Silii filius, quem virum ne qui intellexit quidem abunde miratus est, ne nihil non optimo civi, simplicissimo duci perisset, præferens immatura, & fructu amplissimæ principis amicitiae & consummatione evectæ in altissimum paternumque fastigium imaginis defectus est. Horum virorum mentioni si quis quassisse me dicet locum, fatentem arguet: neque enim justus sine mendacio candor apud bonos crimini est.

CAP. CXVII. Tantum quod ultimam imposuerat Pannonico ac Dalmatico bello Cæsar manum, cum, intra quinque consummati tanti operis dies, funestæ ex Germaniâ epistolæ, *casti Vari, trucidatarumque legionum trium, totidemque alarum, & sex cohortium*, velut in hoc salutem tantummodo indulgentem nobis fortunâ, ne occupato duce. * & causa persona moram exigit. Varus Quinctilius, inlustri magis quàm nobili ortus familiâ, vir ingenio mitis, moribus quietus, ut corpore & animo immobilior, otio magis castrorum quàm bellicæ adfuetus militiæ: pecuniæ verò quàm non contemptor, Syria, cui præfuerat, declaravit; quam pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit. Is, cum exercitui, qui erat in Germaniâ, præesset, concepit esse homines, qui nihil præter vocem membræque haberent hominum; quique gladiis domari non poterant, posse jure mulceri. Quo proposito mediam ingressus Germaniam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine, jurisdictionibus agendoque pro tribunali ordine, trahebat æstiva.

CAP. CXVIII. At illi, quod nisi expertus vix credat, in summâ feritate versutissimi, natûmque mendacio genus, simulantes fictas litium series, & nunc provocantes alter alterum injuriâ, nunc agentes gratias quod eas Romana justitia finiret, feritasque in suâ novitate incognitæ disciplinæ mitesceret, & solita armis discerni jure terminarentur, in summam socordiam perduxere Quinctilium; usque eò, ut se prætorem urbanum in foro jus dicere, non in mediis Germaniæ finibus exercitui præesse crederet. Tum juvenis, genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri principis gentis ejus filius, ardorem animi vultu oculisque præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, etiam civitatis Romanæ jus equestremque consecutus gradum, segnitiâ ducis in occasionem sceleris usus est: haud imprudenter speculatus, neminem celerius opprimi, quàm qui nihil timeret; & frequentissimum initium esse calamitatis, securitatem. Primò igitur paucos, mox plures in societatem consilii recipit; *opprimi posse Romanos* & dicit & persuadet; decretis facta jungit; tempus insidiarum constituit. Id Varo per virum ejus gentis fidelem clarique nominis Segesten indicatur. Obstabant sed jam fata consiliis, omnemque animi ejus aciem præstrinxerant. Quippe ita se res habet, ut plerumque Deus, fortunam mutaturus, consilia corrumpat; efficiatque, quod miserimum est, ut, quod accidit, id etiam meritò accidisse videatur, & casus in culpam transeat. Negat itaque se credere, spemque in se benevolentia ex merito æstimare profitetur. Nec diutius, post primum indicem, secundo relictus locus.

CAP. CXIX. Ordinem atrocissimæ calamitatis, quâ nulla, post Crassi in Parthis damnum, in externis gentibus gravior Romanis fuit, justis voluminibus, ut alii, ita nos conabimur exponere: nunc

summa deflenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplinâ, manu, experienciâque bellorum inter Romanos milites princeps, marcere ducis, perfidiâ hostis, iniquitate fortunæ circumventus; cum ne pugnandi quidem egregiè occasio in quantum voluerant data esset miseris, castigatis etiam quibusdam gravi poenâ quia Romanis & armis & animis usi fuissent, inclusus sylvis, paludibus, insidiis ab eo hoste ad internecionem trucidatus est, quem ita semper more pecudum trucidaverat, ut vitam aut mortem ejus nunc ira nunc venia temperaret. Duci plus ad moriendum quàm ad pugnandum animi fuit: quippe paterni avitque exempli successor se ipse transfixit. At è præfectis castrorum duobus quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit: qui, cum longè maximam partem absumpsisset acies, auctor deditiois supplicio quàm proelio mori maluit. At Vala Numonius, legatus Vari, cætera quietus ac probus, diri auctor exempli, spoliatum equite peditem relinquens, fugâ cum alis Rhenum petere ingressus est: quod factum ejus fortuna ultra est: non enim desertis superfuit, sed desertor occidit. Vari corpus semiustum hostilis laceraverat feritas; caput ejus abscissum, latumque ad Maroboduum, & ab eo missum ad Casarem, gentilitii tamen tumuli sepulturâ honoratum est.

CAP. CXX. His auditis revolat ad patrem Cæsar: perpetuus patronus Romani imperii adsuetam sibi causam suscipit. Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, præsidia munit; se magnitudine suâ, non fiduciâ [hostium] metiens, qui Cimbricam Teutonicamque militiam Italiae minabantur, ultro Rhenum cum exercitu transgreditur. Arminio territo, quem arcuisse pater & patria contenti erant; penetrat interius, aperit limites, vastat agros, urit domos, fundit ob-

rios; maximâque cum gloriâ, incolumi omnium quos transduxerat numero, in hybërna revertitur. Reddatur verum L. Asprenati testimonium; qui legatus sub avunculo suo Varo militans, navâ virilique operâ duarum legionum, quibus præerat, exercitum immunem tantâ calamitate servavit; maturêque ad inferiora hyberna descendendo, vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmavit. Sunt tamen, qui, ut vivos ab eo vindicatos, ita jugulatorum sub Varo occupata crediderint patrimonia; hæreditatêque excisi exercitûs, in quantum voluerit, ab eo aditam. Lucii etiam Cadii, præfecti castrorum, eorûmque, qui unâ circumdati Alifone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est; qui, omnibus difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hostium faciebat inexsuperabiles, nec temerario consilio, nec segni providentiâ usi, speculatique opportunitatem, ferro sibi ad suos peperere reditum. Ex quo apparet, Varum sanè, gravem & bonæ voluntatis virum, magis imperatoris defectum consilio, quàm virtute destitutum militum, se magnificentissimûmque perdidisse exercitum. Cùm in captivos saviretur à Germanis, præclari facinoris auctor fuit Calvus Coelius, verustate familiæ suæ dignissimus: qui, complexus catenam, quibus vinctus erat, feriem, ita illas inlicit capiti suo, ut protinus pariter sanguinis cerebrique profluvio exspiraret.

C A P. CXXI. Eadem & virtus & fortuna subsequenti tempore ingressâ animam imperatoris Tiberii fuit, quæ initio fuerat; qui, concussis hostium viribus classicis peditûmque expeditionibus, cum res Galliarum maximæ molis, accensæque plebis Viennensium dissensiones, coërcitione magis quàm poenâ molliisset, & senatus populûsque Rom. (postulante patre ejus) *ut æquum ei jus in omnibus præ-*

vinciis exercitibûsque esset, quàm erat ipsi, decreto complexus esset, (etenim absurdum erat, non esse sub illo, quæ ab illo vindicabantur; & qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non judicari parem) in urbem reversus, jampridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis Dalmatisque egit triumphum. Cujus magnificentiam quis miretur in Cæsare? fortunæ verò quis non miretur indulgentiam? Quippe omnes eminentissimos hostium duces non occisos fama naravit, sed victos triumphus ostendit: quem mihi fratrisque meo, inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros, comitari contigit.

CAP. CXXII. Quis non inter reliqua, quibus singularis moderatio Tib. Cæsaris elucet atque eminet, hoc quoque miretur; quòd, cùm finè ullâ dubitatione septem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare potest, quin ex Armeniâ receptâ, & ex rege ei præposito, cujus capiti insigne regium suâ manu imposuerat, ordinatisque rebus Orientis, ovans triumphare debuerit? & Vindelicorum Rhætorumque victor, curru urbem ingredi? fractis deinde post adoptionem continuâ triennii militiâ Germaniæ viribus, idem illi honor & deferendus & recipiendus fuerit? & post cladem sub Varo acceptam, ocyùs prosperrimo rerum eventu, eadem excisa Germania triumphum summi ducis adornare debuerit? Sed in hóc viro nescias, utrum magis mireris, quòd laborum periculorumque semper excessit modum, an quòd honorum temperavit.

CAP. CXXIII. Venitur ad tempus, in quo fuit plurimum metûs. Quippe Cæsar Augustus, cùm Germanicum nepotem suum, reliqua belli patraturum, misisset in Germaniam, Tiberium autem filium missurus esset in Illyricum, ad firmanda pace quæ bello subegerat, prosequens cum, simulque in-

terfuturus athletarum certaminis ludicro, quod ejus honori sacratum à Neapolitanis est, processit in Campaniam: quamquam jam motus imbecillitatis inclinataeque in deterius principia valetudinis senserat; tamen, obnitente vi animi, prosecutus filium, digressusque ab eo Beneventi, ipse Nolam petiit; & ingravescente in dies valetudine, cum sciret, quis volenti omnia post se salva remanere accersendus foret, festinanter revocavit filium. Ille ad patrem patriæ exspectato revolavit maturius. Tum *securum se* Augustus prædicans, circumfususque amplexibus Tiberii sui, commendans illi sua atque ipsius opera, *nec quidquam jam de fine, si fata poscerent, recusans*, subrefectus primo conspectu adloquioque carissimi sibi spiritus, mox, cum omnem curam facta vincerent, in sua resolutus initia, Pompeio Apuleioque Coss. septuagesimo sexto anno, animam coelestem cœlo reddidit.

CAP. CXXIV. Quid tunc homines timuerint, quæ senatûs trepidatio, quæ populi confusio, quis orbis metus, in quam arto salutis exitique fuermus confinio, neque mihi tam festinanti exprimere vacat; neque, cui vacat, potest. Id solum voce publicâ dixisse habeo. Cujus orbis ruinam timebamus, eum ne commotum quidem sensimus. Tantæque unius viri majestas fuit, ut nec bonis, neque contra malos opus armis foret. Una tamen veluti luctatio civitatis fuit; pugnantis cum Cæsare senatûs populique Romani, *ut stationi paterna succederet; illius, ut potius aequalem civem, quàm eminentem liceret agere principem*. Tandem magis ratione quàm honore victus est; cum quidquid tuendum non suscepisset, perituum videret: solique huic contigit, penè diutius recusare principatum, quàm, ut occuparent eum, alii armis pugnaverant. Post redditum cœlo patrem, & corpus ejus humanis honoribus, nomen divinis honoratum, primum principalium

ejus operum fuit ordinatio comitiorum; quam manu suâ scriptam D. Augustus reliquerat. Quo tempore mihi fratrique meo, candidatis Cæsaris, proximè à nobilissimis ac sacerdotibus viris, destinari prætoribus contigit; consecutis, ut neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret Tiberius.

CAP. CXXV. Tulit protinus & voti & consilii sui pretium resp. neque diu latuit, aut quid non impetrando passuri fuisset, aut quid impetrando profecisset. Quippe exercitus, qui in Germaniâ militabat, præsentisque Germanici imperio regebatur, simulque legiones, quæ in Illyrico erant, rabie quâdam & profundâ confundendi omnia cupiditate, *novum ducem, novum statum, novam quærebant remp.* Quinetiam ausi sunt minari, *daturos senatui, daturos principi leges*; modum stipendii, finem militiæ sibi ipsi constituere conati sunt. Processum etiam in arma, ferrumque strictum est; & penè in ultima gladiatorum erupit impunitas; defuitque qui contra remp. duceret, non qui sequerentur. Sed hæc omnia veteris imperatoris maturitas, multa inhibentis, aliqua cum gravitate pollicentis, inter severam præcipuè nostrorum ultionem mitis aliorum castigatio brevè sopiit ac sustulit. Quo quidem tempore, ut pleraque ignavè Germanicus, ita Drusus, qui à patre in id ipsum, plurimo quidem igne emicans, incendium militaris tumultus missus erat, priscâ antiquaque severitate usus, ancipitia sibi tam re quàm exemplo perniciofa, & his ipsis militum gladiis, quibus obsessus erat, obsidentes coërcuit: singulari adjutore in eo negotio usus Junio Brasso, viro nescias utiliore in castris an meliore in togâ. Qui, post paucos annos proconsul in Africâ, ornamenta triumphalia cum appellatione imperatoriâ meruit: ac Hispanias exercitumque virtutibus celeberrimamque in Illyrico militiâ, ut prædiximus, cum imperio ob-

tineret, in summâ pace, quietè continuït; cùm ei pietas rectissima sentiendi, & auctoritas quæ sentiebat obtinendi superesset: cujus curam ac fidem Dolabella quoque, vir simplicitatis generosissimæ, in maximâ parte Illyrici per omnia imitatus est.

CAP. CXXVI. Horum XVI. annorum opera quis, cùm inserta sint oculis animisque omnium, in partibus eloquatur? Sacrauit parentem suum Cæsar non imperio, sed religione: non appellavit eum, sed fecit Deum. Revocata in forum fides, summtota è foro seditio, ambitio campo, discordia curiâ; sepultaque ac situ oblitæ justitia, æquitas, industria civitati redditæ; accessit magistratibus auctoritas, senatui majestas, judiciis gravitas; compressa theatrialis seditio; rectè faciendi omnibus aut incussa voluntas, aut imposita necessitas. Honorantur recta, prava puniuntur: suspicit potentem humilis, non timeret: antecedit, non contemnit humiliorem potens. Quando annona moderatior? quando pax lætior? Diffusa in Orientis Occidentisque tractus, & quidquid meridiano aut septentrione finitur, pax Augusta per omnes terrarum orbis angulos à latrociniorum metu servat immunes. Fortuita non civium tantummodo, sed urbium damna Principis munificentia vindicat. Restitutæ urbes Asiæ: vindicata ab injuriis magistratuum provinciæ: honor dignis paratissimus: pœna in malos sera, sed aliqua. Superatur æquitate gratia, ambitio virtute: nam facere rectè cives suos Princeps optimus faciendo docet; cùmque sit imperio maximus, exemplo major est.

CAP. CXXVII. Rarò eminentes viri non magnis adjutoribus ad gubernandam fortunam suam uti sunt; ut duo Scipiones duobus Læliis, quos per omnia æquaverunt sibi; ut Divus Augustus M. Agrippâ, & maxime ab eo, Statilio Tauro. Quibus novitas familiæ haud obstitit, quo minùs ad multipli-

ces consulatus triumphosque & complura eniterentur sacerdotia. Etenim magna negotia magnis adiutoribus egent. Neque in parvo paucitas ministeria defecit: interestque reip. quod usu necessarium, & dignitate eminere: utilitatemque auctoritate muniri. Sub his exemplis Tiberius Cæsar Sejanum Ælium, principe equestris ordinis patre natum, materno verò genere clarissimas veteresque & insignes honoribus complexum familias, habentem consulares fratres, consobrinos, avunculum, ipsum verò laboris ac fidei capacissimum, sufficiente etiam vigori animi compage corporis, singularem principalem onerum adiutorem in omnia habuit atque habet: virum severitatis latissimæ, hilaritatis præcæ, actu oriosis simillimum, nihil sibi vindicantem, eoque adsequentem omnia, semperque infra aliorum æstimationes se metientem, vultu vitæque tranquillum, animo exsomnem.

CAP. CXXVIII. In hujus virtutum æstimationem jampridem judicia civitatis cum judiciis Principis certant: neque novus hic mos senatûs populique Romani est, putandi, quod optimum sit, esse nobilissimum. Nam & illi antiqui, ante primum bellum Punicum, abhinc annos ccc. Ti. Coruncanium, hominem novum, cum aliis omnibus honoribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulere fastigium: & equestri loco natum Sp. Carvili-um; & mox M. Catonem, novum etiam Tusculo urbis inquilinum; Mummiûmque Achæicum in consulatus, censuras, & triumphos provexere: & qui C. Marium, ignotæ originis, usque ad sextum consulatum sine dubitatione Romani nominis habuere principem; & qui M. Tullio tantum tribuere, ut penè adsentatione suâ, quibus vellet, principatus conciliaret: quisque nihil Asinio Pollioni negaverunt, quod nobilissimis summo cum sudore consequendum foret; profecto hoc senserunt, in cujus-

cumque animo virtus inesset, ei plurimum esse tribuendum. Hæc naturalis exempli imitatio ad experiendum Sejanum, Cæsarem; ad juvanda verò onera Principis, Sejanum protulit; senatúmque & pop. Rom. eò produxit, ut, quod usu optimum intelligit, id in tutelam securitatis suæ libenter advocet.

CAP. CXXIX. Sed, propositâ quasi universâ principatûs Ti. Cæsaris formâ, singula recenseamus. Quâ ille prudentiâ Rhascupolim, interemptorem fratris sui filii Cotyis, consortisque ejusdem imperii, evocavit; singulari in eo negotio usus operâ Flacci Pomponii, consularis viri, nati ad omnia quæ rectè facienda sunt, simplici que virtute merentis semper, quàm captantis gloriam. Cum quantâ gravitate, ut senator & judex, non ut princeps, & causas pressius audit? Quàm celeriter [Libonem] ingratum & nova molientem oppressit? Quibus præceptis instructum Germanicum suum, imbutúmque rudimentis militiæ secum actæ, domitorem recepit Germaniæ? Quibus juventam ejus exaggeravit honoribus, respondente cultu triumphii rerum, quas gesserat, magnitudini? Quotiens populum congiariis honoravit, senatorúmque censum, cum id senatu auctore facere potuit, quàm libenter explevit; ut neque luxuriam invitaret, neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui? Quanto cum honore Germanicum suum in transmarinas misit provincias? Quâ vi, consiliorum suorum ministro & adjutore usus Druso filio suo, Maroboduum, inhærentem occupati regni finibus, pace majestatis ejus dixerim, velut serpentem abstrusam terræ, salubribus consiliorum suorum medicamentis coëgit egredi? Quàm illum & honoratè, nec securè continet? Quantæ molis bellum, principe Galliarum ciente Sacroviro, Floroque Julio, mirâ celeritate ac virtute compressit? ut antè populus Rom,

vicisse se quàm bellare cognosceret; nuntiosque periculi victoriæ præcederet nuntius. Magni etiam terroris bellum Africum, & quotidiano auctu majus, auspiciis consiliisque ejus brevi sepultum est.

CAP. CXXX. Quanta suo suorumque nomine exstruxit opera? Quàm piâ munificentia, superque humanam evectâ fidem, templum patri molitur? Quàm magnifico animi temperamento Cn. quoque Pompeii munera absumpta igni restituit? qui, quidquid umquam claritudine eminuit, id veluti cognatum censet tuendum. Quâ liberalitate, cum aliâs, tum proximè, incenso monte Cœlio, omnis ordinis hominum jacturæ patrimonio succurrit suo? Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, supplementum, sinè trepidatione delectûs, providet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum, apud aures Deorum de his queri; quid hic meruit? primum, ut scelerata Drusus Libo iniret consilia: deinde, ut Silius & Piso; quorum alterius dignitatem constituit, auxit alterius? Ut ad majora transcendam, quamquam & hæc ille duxit maxima; quid, ut juvenes amitteret filios? quid, ut nepotem ex Druso suo? Dolenda adhuc retulimus: veniendum ad erubescenda est. Quantis hoc triennium, M. Vinici, doloribus laceravit animum ejus? Quamdiu abstruso, quod miserrimum est, pectus ejus flagravat incendio? quòd ex nuru, quòd ex nepote dolere, indignari, erubescere coactus est. Cujus temporis aggritudinem auxit amissa mater eminentissima, & per omnia Deis quàm hominibus similior femina; cujus potentiam nemo sensit, nisi aut levatione periculi aut accessione dignitatis. Voto finiendum volumen sit.

CAP. CXXXI. JUPITER *Capitoline, & auctor ac sator Romani nominis Gradive Mars, perpetuorumque custos Vesta ignium, & quidquid numinum*

*hanc Romani imperii molem in amplissimum terrarum orbis fastigium extulit, vos publicâ voce obtestor atque precor, custodite, servate, protegite hunc statum, hanc pacem; eique, functo longissimâ statione mortali, destinate successores quàm serissimos, sed eos, quorum cervices tam fortiter sustinendo terrarum orbis imperio sufficiant, quàm hujus suffecisse sensimus; consiliâque omnium civium aut pia * * * **

I N D E X

R E R U M maxime memorabilium.

Chillæ consilium
2. 53.

Achillis filius
Pyrrhus 1. 1.
Acidimi Manlii
familia 2. 8.

Achæi ex Laconicâ puli 1.
3. Achæi pars magna Me-
telli Macedonici virtute
fracta 1. 12. Achæia à Mum-
mio subacta 2. 38.

Addius Caium Cæsarem gra-
viter vulnerat 2. 102.

Ægithus Agamemnonis in-
terfector regni per 7 an-
nos potitus ab Oreste ob-
truncatur 1. 1.

Ælius Catus Consul 2. 103.

Ænaria, ubi Marius filium
adsecutus est. 2. 19.

Æolii Græciâ profecti multos
locos obtinent 1. 4.

Ætolia à Fulvio Nobiliore
subacta 2. 38.

Afranius Pompeii legatus Hi-
spanias administrat 2. 48.

Agamemnon rex regum, in
Cretâ tres urbes statuit; ab
Ægitho occiditur 1. 1.

Agrippa M. apud Mylas nava-
li prælio pugnât prosperè
2. 79. coronâ classicâ pri-

mus donatus 1. 81, Leucas,
Patras, Corinthum capit
84, Augusti classis præest a-
pud Actium 85, tertium
Consul, & Tribunus 90. se-
cedit in Asiam, unde re-
versus Juliam Augusti fi-
liam ducit 93, Augusti ad
fortunam gubernandam ad-
jutor 27, Neronis socer;
moritur. Ejus liberi ab Au-
gusto adoptati 96, filius A-
grippa ingenii pravitæ pa-
tris & avi animum sibi a-
lienat 112.

Albania à Pompeio penetrata
2. 40.

Albis Semnonum Hermundo-
rumque fines præterfluit 2.
106.

Alcæon perpetuorum Ar-
chontum Atheniensium ul-
timus 1. 8.

Alesia, ubi C. Cæsar res ma-
gnas gessit 2. 47.

Aletes, Hippotis filius, sex-
tus ab Hercule 1. 3.

Alexander Magnus à Carano
17us Achille per Matrem,
Hercule per patrem oriun-
dus 1. 6, à Lysippo, ut sta-
tuas

I N D E X.

- tuas equitum ad Granicum occisorum exprimeret, impetrat 11.
- Allobroges** à Fabio victi 2. 10.
- Alpes** perdomitæ 2. 90.
- Altinum** urbs 2. 76.
- Amyntas** rex 2. 84.
- Anchisis** genere ortus C. Cæsar 2. 41.
- Annia** uxor primò Cinnæ, deinde Pisonis, à quo in Sullæ gratiam dimissa est 2. 41.
- Antiochus** Macedonicus devictus 1. 6.
- Antiochus** Syriæ rex Athenis Olympicum inchoavit: Ptolemæum Alexandriæ obsidet 1. 10.
- Antistius** ædilitius trucidatur 2. 26. **Antistius** Vetus 2. 43.
- C. Antistius** 2. 90.
- Antonius** M. orator 2. 9. **Marii** Cinnaeque jussu confossus 2. 22. **M. Antonii** prætura 2. 31. **M. Antonius** C. Cæsaris in consulatu collega ejus capiti insigne regium imponit 2. 56, consul cum Dolabellâ nefandam dominationem affectat; & Octavio quotidianas insidias sinit; HS septies millies occupat 60. circa Mutinam ab Octavio in fugam compulsus Italiam deserit 61, Alpes transgressus cum Lepido sejungit 63, & cum eo à senatu hostis judicatur 64, cum Cæsare epistolarum commercia & affinitatem init, privignâ suâ illi desponsatâ 65, cum Lepido proscriptionem, Cæsare adversus duos frustra repugnante, instituit; Ciceroni vitam eripit 66, L. Cæsarem avunculum proscribit 67, cum Cæsare exercitum in Macedoniam trajiciens, Philippis Bruti Cassique copias fundit 70, in Italiam venit, pace circa Brundisium compositâ 76, Octaviam Cæsaris sororem ducit 78, Pompeium jugulari jubet, ex cujus facinoris odio spectaculo, quod ipse præbebat, populi execratione pellitur 79, ingreditur Armeniam & Mediam; à Parthis cladem accipit; postea Artavasdem Armeniæ regem fraude conceptum vincit aureis catenis; Cleopatram amore victus, Liberi Patris, cujus nomen usarpaverat, ornatu Alexandriam invehitur; & adversus Patriam bellum cogitat 82, apud Actium dimicat 84, fugatusque ac suorum militum constanter pugnantium desertor 85, ipse se tandem segniter interimit 87. **Antonius** L. Consul Marci frater ad arma conciet veteranos, Cæsarisque viribus pulsus se confert Perusiam, ubi expugnatus à Cæsare inviolatus dimittitur 2. 74. **Iulus Antonius** Juliz adulter 2. 100.
- Apolloniam** in studia missus C. Octavius 2. 59.
- Appuleius** Saturninus morte multatus 2. 12.
- Apronius** L. ex virtute honores consequitur 2116.
- Aquillius** Man. Consul. 2. 4. victus Mithridati traditur 2. 18.
- Archontes** Atheniensium 1. 2. perpetui, decennales, annui 1. 8.
- Argos** sterile studiorum 1. 18.

INDEX.

Aristodemus ducum Heracli-
darum unus 1. 2.
Aristonicus regiam originem
mentitus, Attalo defuncto,
Asiam occupat, Crassum
Mucianum occidit, a M.
Perpenna triumpho duci-
tur, & Man. Aquilio ca-
pite pœnas dat 2. 4.
Arminius Sigimeri filius au-
ctor Varianæ cladis 2. 118.
Aruntius reip. restituitur 2.
77. lævum navium Julia-
narum cornu moderatur 2.
85.
Artagera, ubi Caius Cæsar
ab Adduo vulneratur 2.
102.
Artavasdes ab Antonio cate-
nis aureis victus 2. 82.
Artorius, Cæsaris medicus 2.
70.
Asverni à Domitio victi 2. 10.
Asculum à Cn. Pompeio Ma-
gno patre captum 2. 21. As-
culani Servium Fonteiũ-
que occidunt 2. 15.
Asia Antiocho à L. Scipione
erepta; ab Attalis regibus
possessa; à M. Perpennâ
tributaria facta 2. 38. ejus
imperium ab Assyriis ad
Medos translatum 1. 6.
Asprenatis L. virtus 2. 120.
Assyrii Asiæ imperaverunt an-
nos 1070. 1. 4.
Asylum Romuli 1. 8.
Athenarum Rex ultimus Co-
drus, Archon primus Me-
don 1. 2. Athenæ à Sullâ
oppugnata 1. 23. ingenio-
rum fertiles 2. 18. Attica fi-
des 2. 23. amnestia 2. 58.
Atia Juliæ filia 2. 59, Augusti
mater 60.
Atilius C. Consul. 2. 53.
Atreus Pelopi patri funebres

ludos faciens Olympicum
sacrum instituit 1. 8.
Attalus Asiam populo Rom.
hæreditate reliquit 2. 4.
Attarii subacti 2. 105.
Avernus lacus 2. 79.
Augustus consule Cicerone
natus 2. 36. C. Cæsaris te-
stamento adoptatus, nepos
sororis suæ Juliæ; apud
Philippum vitricum edu-
catus; natus annos 18, Hi-
spaniensis militiæ Cæsari
comes; Apolloniam in stu-
dia missus; Getici & Par-
thici belli commilito; a-
vunculo cæso, urbem in-
trat, amicorum obviorem
frequentia cinctus, solisque
radiis super caput coronæ
instar rotundatis redimitus
2. 59, ab Antonio consule
superbè exceptus 60, à se-
natu equestri statuâ hono-
ratus, Antonium apud Mu-
tinam fugat 61, cum An-
tonio affinitatem facit, e-
jus privignâ desponsatâ;
consulatum init 65, apud
Philippos Brutum & Cas-
sium vincit 70, in Italiam
se recipit, L. Antonium
Perusiam pellit, quâ expu-
gnatâ eum inviolatum di-
mittit 74, bellum in Cam-
paniâ ortum discatit 75,
crebris in Illyrico Dalma-
tiæque expeditionibus ex-
ercitum durat 78, Liviam
ducit uxorem, Pompeio Si-
ciliæque bellum infert, plu-
rimam classis vento lacera-
tæ partem amittit, Pom-
peio tandem omnibus pe-
nè navibus exuto & in As-
iam fugato 79, victor in
urbem reversus Apollini

I N D E X.

templum promittit 81, prospere pugnāt apud Actium 84, & Antonium ac Cleopatram in fugam vertit 85, eosque Alexandriam persecutus, ultimam bellis civilibus imponit manum 87, in urbem reversus magnificentissimum agit triumphum, pacato terrarum orbe, consulatum undecimum accipit, Dictaturam repellit 89, Augusti cognomen Planco suadente universoque senatu populoque Rom. consentiente consequitur 91, Agrippæ liberos, nepotes suos adoptat 96, & iis mortuis Tiberium Neronem 103, & M. Agrippam 104, procedit in Campaniam certaminis, quod Tiberio Neapolitani sacraverant, ludicro interfuturus, inde Nolam petit, ubi moritur natus ann. LXXVI 123, consecratur à Nerone 126.
Aurelius consul trucidatur 2. 12.

B.

Abylonem con-
siderunt Ni-
nus & Semi-
ramis 1. 6.
Balbus Corne-
lius castra ho-
stium ingreditur 2. 51.
Bathinus flumen 2. 114.
Bato 2. 114, Batones 110.
Bellum Achaicum 1. 12. A-
etiacum 2. 84. Alexandri-
num 88, Africanum 54,
Campanum 75, civile 49,
Dalmaticum 116, Geticum

& Parthicum 59, Germanicum 104, Mariscum 21, Italicum 15, Jugurthinum 11, Mithridaticum 18. Numantinum 2. 1, Nolanum 17, Pannonicum 96, Piraticum 33, Punicum primum 38, secundum 90, Sertorianum 30, Thracicum 98.
Beneventi à Tiberio discedit Augustus 2. 123.
Bestia filia Calpurnia 2. 26.
Bibulus Cæsaris collega majore anni parte domi se tenuit 2. 44.
Bithynia à Nicomede Populo Rom. hereditate relicta 2. 4, 39.
Blæsus Junius Drusi adjutor singularis 2. 125.
Bocchus rex 2. 12.
Boiohaemum Marobodui regio 2. 109.
Bovillis P. Clodius à Milone jugulatur 2. 47.
Breuci funditus eversi 2. 115.
Britannia bis à Cæsare penetrata 2. 47.
Bruçteri subacti 2. 105.
Brundisina pax 2. 76, 86.
Bruti A. Gallæci militia in Hispaniâ præclara 2. 5. Brutus D. unus ex Cæsaris interemptoribus 2. 56, designatus Consul 58 cui Gallia provincia 60, & triumphus decretus 62, obsidione liberatur 61, desertus à Planco jugulatur 64. Brutus M. Prætor cum Cassio author conjunctionis in Cætare 2. 56, 58, Capitolium occupat: Antonium interim endum testamentumque Cæsaris abolendum dissuadet, 58. provinciam,

INDEX.

quam jam sine ullo S. C. occupaverat, sibi decretam obtinet, 62. C. Ant. nio fratri M. Antonii in Macedonia, Vatinioque circa Dyrhachium legiones extorquet; Lycios devincit 69, apud Philippos primò victor, postea acie victus, Stratonis Ægeatisfamilia-
ris sui manu moriturus occubuit 70, annum ætatis XXXVII. agens 72, cum Cassio comparatus 72.

C.

Æciliæ familiæ claritudo 2. 11.
Cæcina A. consularis 2. 112.
Cæditii L. præfecti castrorum

virtus 2. 120.

Cæpio consul à Cimbris ac Teutonibus fufus 2. 12, censor Lepidum Æniliū augurē, quòd sex millibus ædes conduxiſſet, ad-eſſe juſſit 10. Servillii Cæpionis fraude Viriathus interemptus 2. 1. Fannius Cæpio Auguſti occidendi conſilium init 2. 91.

Cæſetius Flavus tribunus plebis 2. 68.

Caius Cæſar Agrippæ filius ab Auguſto adoptatus 2. 96, virilem togam ſuſcit 99, in Syriam mittitur, & cum Rege Parthorum coit 101, in colloquio ab Addo vulneratur; Limyræ morbo obit 102.

Caldus Cælius catenas, quibus vinctus erat, ſuo capiti inſidit 2. 120.

Calpurnia, Beſtiæ filia, uxore Antiſti, jugulato viro, gladio ſe tranſfigit 2. 26, 88.
Calpurnia Julii Cæſaris uxor viſu nocturno terretur 2. 57.

Calpurnius L. conſul 2. 2.

Camelus vir nobilis, in cujus domo D. Brutus jugulatus eſt 2. 64.

Canidius Antonii in terrâ exercitûs rector fugit 2. 85, moritur 87.

Canina Claudius conſul 1. 14.

Canineſates ſubaſti 2. 105.

Caninius Gallus conſul 2. 100.

Canneniſis pugna 1. 9.

Canutius tribunus continuâ rabie Antonium lacerat 2. 64.

Capito Velleii patruus vir ordinis ſenatorii, Agrippæ in Caſſium ſubſcribit 2. 69.

Capuam cepit Fulvius Flaccus 2. 8.

Caranus ab Hercule decimus ſextus, Argis profectus, Macedonia regnum occupat 1. 6.

Carbo à Cimbris fuſus 2. 12, conſul toto anno ſolus 24, tertium 26. C. Carbo prætorius, conſulis frater trucidatur 2. 26. Carbo tribunus 2. 4. Carbo Papirius orator 2. 9.

Carnuntum locus Norici regni proximus 2. 109.

Carthago, cum annos DCLXVII ſteſiſſet, à Scipione diruta 1. 12.

Carvilius Sp. equeſtri loco natus 2. 12°.

Caffius Longinus conſul 1. 15. Caffius cenſor theatrum facere inſtituit 1. 15. C.

I N D E X.

- Cassius** quæstor 2. 46, prætor 50, cum Bruto conjurationis in Cæsarem author 56, Antonium interimendum Cæsarisque testamentum abolendum censet 58, Dolabellam Laodiceæ inclusum capit, Rhodum expugnat 69, fugatus liberto cervicem præbet 70, cum Bruto comparatur 72. **Cassius** Parmensis ex interfectoribus Cæsaris ultimus morte pœnas dedit 2. 87.
- Catilina** conjurat, urbe pellitur 2. 34. fortissimè dīnīcans moritur 35.
- Cato** Historicus 1. 17, diligens 7, M. Cato perpetuus diruendæ Carthaginis author 13. C. Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani fororis filius, repetundarum ex Macedonia damnatur 2. 8. M. Cato novus Tusculo urbis inquilinus 2. 128, familiæ Porciæ princeps; invehitur in conjurationem Catilinæ, & assententiam universum senatum perducit 35, quæstor cum jure prætorio, ad spoliandum regno Ptolemæum, Cyprum missus, pecuniam operatā longè majorem inde Romam refert 45, imperium summum militibus delatum respuit 54, ejus fidius moritur 71. Cato Porcius consul in Italico bello occiditur 2. 16.
- Catulus** Q. Lutatius proconsul cum Mario consule citra Alpes in campis Raudis fortunatissimo prælio decertavit 2. 12, autoritate & verecundia memorabilis 32, senatūs princeps 43, mortem, ad quam conquirebatur, sibi conscivit 22, ante bellorum civilium initium 49.
- Cauchorum** nationes, duce Tiberio, receptæ 2. 106.
- Ceionius** auctor deditionis supplicio moritur 2. 119.
- Censorinus** L. consul 1. 13. ejus domus 2. 14, obitus a civibus deploratus 102.
- Censura** aspera Fulvii Flacci & Posthumii Albini 1. 10, Cassii Longini & Cæpionis 2. 10. censura Planci & Pauli acta inter discordiam 95.
- Cethegus** & alii conjurati in carcere necati 2. 34.
- Character** Homeri 1. 5, Hesiodi 7, P. Scipionis Æmilianii 12, cum L. Mummiocomparati 13. Tib. Gracchi 2. 2, M. Livii Drusi 13, L. Cornelii Sullæ 17, Mithridatis 18, P. Sulpicii 18, C. Marii 11, 23, & ejus filii 26, Cinna 24, Cn. Pompeii 29, Sex. Pompeii 73, C. Julii Cæsaris 41, P. Clodii 45, Crassi 46, M. Cællii 68, Milonis 68, Vatinius 69, M. Agrippæ 79, Lepidi 80, Planci 83, C. Mæcenatis 88, L. Murenæ & Fannii Cæpionis 91, Marcelli 93, Tiberii Cæsaris 94, Drusi Claudii 97, M. Lollii 97, Crispini Quintii 100, Sentii Saturnini 105, Maroboduus 108, Vari Quintilii 117, Tiberiani imperii 126, Sejani 127, Pomponii Flacci 129.
- Charops** primus archon decennalis 1. 2, 8.
- Cheruscus** recepti 2. 105.
- Cicero** M. eloquentiæ princeps

I N D E X.

- ceps 1. 17. vir novitatis nobilissimæ, Catilinæ conjurationem extinxit 2. 34, lege Clodii exul, & actione Milonis trib. pleb. redux domum à Clodio prius disjectam à senatu restitutam accepit 45, insito Pompeianarum partium amore Cæsarem laudandum & tollendum censet 62, suis actionibus Antonii memorie æternas notas inurit 64, Bruti & Cassii studiosus 65, proscriptus & occisus 66, Ciceronis elogium 66.
- Ciliciam perdomuit Isauricus 2. 40.
- Cimbri Rhenum transcendunt; 2. 8, ducum Romanorum sæpe victores à Mario vincuntur 12.
- Cinna urbe pulsus, consulatu motus, patriæ bellum infert 2. 2, cum Cn. Pompeio configit magno atrocique prælio; urbem ingressus legem fert de Mario recipiendo 21, secundum consul 23, seditione orta ab exercitu interimitur 24.
- Circenses ludi 2. 27, 40.
- Civitas donata Aricinis, Campanis, parti Samnitium sine suffragio, Fundanis, Formianis, Acerranis, Sabinis sine suffragio 1. 14.
- Claudius consul 1. 12. Claudius Marcellus 2. 38. Claudius Appius aliique Cæsaris filie violatæ rei pœnas pendunt 2. 100.
- Cleopatra ab Antonio adamata 2. 82, cum eo in prælio Agriaco victa, & fugæ comes 84, 85, inlatâ aspi-
- de spiritum reddit 87.
- Clodii P. legibus Cicero in exilium mittitur, Cato à republ. relegatur 2. 45, Clodius à Milone jugulatur 47.
- Cocles hostes in ponte sustentat 2. 6.
- Codrus, Melanthi filius, ultimus Athenarum rex, moritur pro patriâ 1. 2.
- Cœlius historicus 2. 9. orator 2. 36. M. Cœlius 2. 68. Cal-
dus Cœlius 2. 120. Cœlius
mons 2. 130.
- Collina porta, ad quam Pontius Telesinus cum Sullâ dimicavit 2. 27.
- Coloniæ Achæorum, Pelasgorum, Ionum 1. 3, Atheniensium, Lacedæmoniorum, Æoli-
orum 4. Romanorum;
Sutrium, Setina, Nepe, Ca-
les, Tarracina, Luceria,
Suessâ, Aurunca, Saticula,
Interamna, Sora, Alba,
Carseoli, Sinuessâ, Mintur-
næ, Cosa, Pæstus, Arimi-
num, Beneventum, Firmum,
Castrum, Æsernia, Æsulum,
Alium, Fregellæ, Brundi-
sium, Spolegium, Valentia,
Cremona, Placentia 1. 14,
Bononia, Pisaurum, Poten-
tia, Aquileia, Gravisca, Lu-
ca, Puteoli, Salernum, Bux-
entum, Auximum, Fabrater-
ria, Scylacium, Minervium,
Tarentum, Neptunia,
Carthago in Africâ prima
extra Italiam colonia, Nar-
bo Martius in Galliâ, Epo-
rædia 15.
- Compsa in Hirpinis à Milone oppugnata 2. 68.
- Contrebiam Hispaniæ urbem oppugnat Q. Macedonicus 2. 5.

I N D E X.

Coponius Antonium absentem a Planci contumeliis vindicat 2. 83.
 Coronâ murali in Hispania, obsidionali in Africâ donatur P. Scipio 11. 2.
 Corninium Italici imperii caput 2. 16.
 Corinthus ab Homero nominata, antea Ephyre, claustra Peloponnesi continens, ab Alete conditur 1. 3, a L. Mummius evertitur 13. per M. Agrippam occupatur 2. 84. Corinthii Achaïam in arma contra Romanos instigant 1. 12.
 Cornelia Gracchorum mater Africani filia 2. 7. uxor Pompeii, & ejus fugæ socia 2. 53.
 Cornelius Ruffinus consul 1. 14. bello Pyrrhi dux celeberrimus 2. 17.
 Cornificius Cæsaris legatus 2. 79.
 Corvinus orator 2. 76.
 Coruncanus Ti. homo novus, pontifex maximus 2. 128.
 Cossus ornamenta triumphalia in Africa meruit: ejus filius adolescens in omnium virtutum exempla genitus 2. 116.
 Cotta judicandi munus æqualiter inter senatum & equites partitus est 2. 32.
 Cotys interemptus 2. 129.
 Crassus L. Orator 2. 9. Crassus P. orator 1. 17. Crassus Mucianus juris scientissimus, ab Aristonico occiditur 2. 4. M. Crassus bellum servile reprimat 2. 30. consul bellum Parthicum moliens Syriam sibi habet

decretam; & à rege Orode cum parte majore Romanis exercitus interimitur 46.
 Creon primus archon annus 1. 8.
 Cresphontes unus ex Heraclidis 1. 2.
 Crispinus Quintius adulter Juliæ 2. 100.
 C. C. Tribun. pleb. bello civili facem subjecit 2. 48, Julianarum partium dux occisus 55.
 Curius M. consul 1. 14.
 Cyprus devicta 2. 38.
 Cyzicum liberat L. Lucullus 33.

D.

Almatia xx & 20 annos rebellis pacatur 2. 90.
 Damaspippus prætor Domitium Scævola, Carbonem & Antistium in curiâ Hostilia trucidat 2. 26.
 Desitiates Dalmatæ 2. 115.
 Dido Elissa Tyria condit Carthaginem LXV. ann. ante U. C. 1. 6.
 Dolabella accusatur à Cæsare 2. 43, designatus consul 58, ad nefandam dominationem erupit 60, C. Trebonium consularem, fraude deceptum, Smyrnæ occidit; & a Cassio inclusus Laodiceæ ad sui servi ictum cervicem dat 69, vir generosissimæ simplicitatis 125.
 Domitius Cn. nobilissimæ simplicitatis juvenis, ex clarissimâ & felicissimâ Domitiorum

I N D E X.

tiorum familia, Arvernos vincit 2. 10, trib. pleb. fert legem de sacerdotibus à populo creandis 12, Sullæ partibus favens, a Damasippo trucidatur 26. Cn. Domitius pater L. Domitii, avus Cn. Domitii, fugit a Brutianis castris 2. 72. Calvinus Domitius Vibillum primipili centurionem, ob turpem ex acie fugam, fuste percutit 2. 78.

Dorso Fab. consul 1. 14.

Drusus M. Livius pro senatu multa moliens, senatum habet adversarium 2. 13, architecto domum ædificanti acutè respondet: à foro revertens, cultello percutitur, & moribundus circumstantes alloquitur 14, cujus mors bellum excitavit Italicum 15. Drusus Livius Juliæ Augustæ pater se ipse in tabernaculo interimit 2. 71. Drusus Claudius cum Tiberio Rhætos & Vindelicos aggreditur 2. 95, annum xxx agens obit 97. Drusus Libo ingratus & nova moliens contra Tiberium opprimitur 2. 129, 130.

Dyrrhachium castris Pompeii tenetur 2. 51.

E.

Egii L. clarum exemplum 2. 119.
Egnatius M. Italicus dux 2. 16. Rufus Egnatius ædilis, post prætor, consulatum petit; & Au-

gustum interimere statuens, in carcere cum consciis obiiit 2. 91.

Epirum Pyrrhus occupat 1. 1.

Eryx ultimus archon decennalis 1. 8.

Eumenes rex animo medius 1. 9.

Euporus servus C. Gracchum herum prius, se deinde interimit 2. 6.

F.

Abius Maximus

1. 10, Fabius quintum consul 14. Fabius Paulli nepos Allobro-

gicus ab Allobrogibus devictis dictus 2. 10, 39. Fabius Æmilianus disciplinæ militari clarissimus 2. 5.

Favonius prætorius Pompeii fugientis comes 2. 53.

Flavius Fimbria equitum præfectus Valerium Flaccum, & se postea interimit 2. 24.

Florus Julius 2. 129.

Fonteius legatus ab Asculanis occisus 2. 15.

Fregellas L. Opimius prætor excidit 2. 6.

Fulvia Antonii uxor omnia armis miscens Præneste capit 2. 74, Italiâ permissu Cæsaris inviolata cum Planco discedit 76.

Fulvius Flaccus fratrem Cn. Fulvium senatu movet 1. 10, à C. Graccho in locum Tiberii fratris triumvir nominatus una cum filio ab Opimio interficitur 2. 6, 7. Fulvii Flacci, qui Capuam ceperat, filiorum clarum

G

I N D E X.

exemplum 2.8. Fulvius Nobilior consul 1. 15.

G.

Abinius A. tribunus 2. 31.

Gallus Caninius consul 2. 100.

Galliæ primum a Domitio &

Fabio Paulli nepote intratæ, C. Cæsaris auspiciis infractæ 2. 39, a Tiberio confirmatæ 120.

Gallogræciam perdomuit Vulso Manlius 2. 39.

Gentium Illyriorum regem ante currum egit Anicius 1. 9.

Germania rebellat 2. 100, a Tiberio penitus intrata 105.

Germanus miles cupit Cæsarem videre 2. 108. Germani clade afficiunt Lollium 2. 97, & Varum 117.

Germanicus Cæsar in bello Dalmatico magna dat virtutis experimenta 2. 116, mittitur in Germaniam 123, in transmarinas provincias 129.

Glauciæ Servilii furor 2. 12.

Glaucum saltat Plancus 2. 83.

Gracchus Tib. Tib. Gracchi filius, P. Africani ex filia nepos Trib. plebis creatus, a bonis desciscit; promulgatis legibus agrariis, summa iniis miscet 2. 2, P. Scipionis Nasicæ impulsu, ab universis oppressus, subsellii fragmine occiditur 3, Tiberii Gracchi frater C. Gracchus fratris exemplo tribunatum ingressus a L. Opimio morte afficitur. U-

triusque corpus in Tiberim dejectum 6.

Granicum flumen, ubi Alexandri equites ceciderunt 1. 11.

H.

Annibalis castra intra tertium milliarium ab urbe 2. 27, odium in Romanos 18.

Haruspiciis Tusci verba ad Fulvii Flacci filium 2. 7.

Helena filia Hermiones 1. 1.

Hercynia sylva 2. 108, 109.

Hercules paterni generis Alexandri author 1. 6, omnium certaminum in Olympicis victor 8, ad Deos excedit 2. Herculis progenies, Heraclidæ a Pelopidis pulsi, postea Pelopidas pellunt; Orestis liberos excludunt 1. 2.

Herculaneum capit Minutius Magius 2. 16.

Hirtius & Pansa quid Cæsari prædixerunt 2. 57, consules designati 61, eorum corpora publicâ sepulturâ honorata 62.

Hispania a Bruto penetrata 2. 5, in cujus provinciis per CC. annos multo sanguine certatum est 90.

Hortensius Q. in Annalibus de Minatii Magii virtutibus retulit 2. 16. Hortensios ante initium bellorum civilium mortuus 2. 49. Hortensii filii mors 2. 71.

Hostilia curia 2. 26.

I N D E X.

I.

Anus Geminus semel sub Regibus, iterum T. Manlio Cos. tertium Augusto principe,

clausus 2. 38.

Iberia penetrata 2. 40.

Illyrios Dalmatasque Tiberius devincit 2. 39.

Ingeniorum eminentium tempora 2. 36.

Insularum in Aegæo atque Icario ab Ionibus & Æolibus occupatarum nomina 1. 4.

Ionia ab Ionibus Ione duce occupata 1. 4.

Iphitus Elius Olympios ludos mercatumque instituit 1. 7.

Italicorum celeberrimi duces 2. 16, Italico bello clarissimi imperatores Romani 15.

Juba partium Pompeii fidelissimus 2. 53, ciēt bellum Africum 54.

Jugurtha juvenis cum Mario sub eodem Africano ad Numantiam militat 2. 9, a Metello bis acie fusus 11, a C. Mario in triumpho ducitur 12.

Julia C. Cæsaris filia uxor Pompeii 2. 44, decedit 47. Julia Augusti filia, Marcelli, postea Agrippæ uxor 2. 93, Neroni nubit 96, ob adulterium delegatur in insulam 100. Julia Augusta 2. 71.

Julius Cæsar consul, Mario sanguine conjunctissimus, Cinnæ gener, capitur a pi-

ratis 2. 41, quos postea affigit cruci 42, pontifex maximus 43, cum Pompeio & Crasso societatem init, & affinitatem per nuptias cum Pompeio, quo suafore legem fert de agro Campano plebi dividendo; obtinet Gallias sibi in quinquennium decretas 44, ubi, & in Britannia res præclaras gessit 46, bello civili exorto 48, Rubiconem transit, Pompeium persequitur Brundisium, Massiliam obsidet 50, Pompeium vincit 52, adversus victos clementia utitur, Africani & Hispaniensis belli victor 55, in urbem re-dux triumphos quinque agit; insigne regium ab Antonio capiti impositum ita repellit, ut non offensus videretur, & Idibus Martiis a Bruto & Cassio (quos offenderat) conjurationis authoribus, C. Trebonio aliisque interimitur 56, consilio Pansæ & Hirtii, præfagiis plurimis indicisque, præmonitionibus haruspicum, nocturno uxoris visu, libellis conjurationem nunciantibus neglectis 57, ejus testamentum apertum, quo C. Octavium adoptabat 59. Junia Bruti soror 2. 88. Junius proconsul Asia 2. 42. Juventius Lateranensis, consilii, quod Lepido dederat, irritus gladio se transfigit 2. 63.

I N D E X.

L.

Abienus in acie
cedit 2. 55.
Labienus fil.
ex Brutianis
castris ad Par-
thos proficif-
citur; & una cum Partho-
rum copiis virtute Ventidii
extinguitur 2. 78.
Lacedæmonii gravi bello At-
ticos premunt 1. 2, studio-
rum steriles, Alemana fal-
sò sibi vendicant 180.
Lælius orator 1. 17. 2. 9. Læ-
lii Scipionibus duobus per
omnia æquati 2. 127.
Lænas M. Popilius ad Anti-
ochum Epiphanem missus
legatus 1. 10. P. Lænas
trib. pleb. Sext. Lucilium
saxo Tarpeio dejecit, & e-
jus collegis aquâ ignique
interdicit 2. 24.
Langobardi, Germana gens
feritate ferocior, sub Ti-
berio fracti 2. 106.
Laodicea à Cassio expugna-
tur 2. 69.
Lathenes dux Cretensium 2.
34.
Latinus avus Romuli 1. 8.
Laurentinæ paludes 2. 19.
Lentulus C. Cornelius con-
sul 1. 12. Lentulus & Mar-
cellus coss. 2. 49. Lentu-
lus Catilinarie conjuratio-
nis particeps in carcere
necatur 2. 34. Lentuli duo
consulares Pompeianæ fu-
gæ comites 2. 53.
Lepidus Ælius augur, quòd
sex millibus ædes condu-
xisset, adesse jussus 2. 10. Le-
pidus M. in C. Cæsaris le-
cum pontif. max. furto

creatus 2. 63, à senatu ho-
stis judicatus 64, Paulum
fratrem proscribit 67, Cæ-
sari, ut excedat Sicilia,
denunciat; Cæsaris geni-
bus advolvitur, dignitate
spoliatus 80. M. Lepidi
Illviri filius Cæsaris inter-
ficiendi consilia iniens a C.
Mæcenate opprimitur 2.
88. M. Lepidus a Tiberio
omnibus copiis præfectus
2. 114, 115.

Leucas expugnatur a M. A-
grippâ 2. 84.

Lex Licinii, quâ quisquam
civis plus quingentis iuge-
ribus habere vetitus 2. 6,
agraria a Tib. Graccho
promulgata 2. 2, Cn. Do-
mitii de sacerdotibus à po-
pulo creandis 12, Graccha-
næ de judiciis à senatu ad
equites transferendis 13,
repetundarum 13, Sulpicii
de imperio Sullæ abrogan-
do 18, Sullæ de Mario &
ejus filio & Sulpicio in ex-
ilium mittendis 19, Cinnæ
de recipiendo Mario 21, Va-
lerii Flacci turpissima de
quadrante creditoribus sol-
vendo 23, Gabinii de Pom-
peio contra piratas mitten-
do 31, Othonis Roscii de lo-
cis in theatro equitibus re-
stituendis 32, Manilii de
bello Mithridatico per Cn.
Pompeium administrando
33, Ampii & Labieni de ho-
noribus Cn. Pompeio ex-
hibendis 40, C. Julii Cæ-
saris de agro Campano
plebi dividendo 44, Clo-
dii de cive Romano in-
demnato non interimendo
45, Pompeii de prorogan-
dis Cæsari provinciis 46,

I N D E X.

- Pedit de aquâ & igni Cæsaris interfectoribus interdicendis 69, oblivionis, juxta Atheniensium exemplum, decreto senatûs comprobata 58.
- Licinius A. Nerva Silianus, P. Sili filius 2. 116.
- Limyra urbs Lyciæ 2. 102.
- Livia Drusi Claudiani filia cum viro Nerone in Siciliam pervecta 2. 75, Cæsari nubit 94, Drusum Claudium enititur 95, moritur 130.
- Lollius M. legatus, sub quo clades in Germaniâ accepta 2. 97, quem moderatorem juventutis filii sui Augustus esse voluit; morte fortuitâ an voluntariâ incertum obit 102.
- Lucilia Pompeii mater 2. 29.
- Lucilius Sex. saxo Tarpeio dejectus 2. 24.
- Lucius Cæsar Agrippæ filius 2. 96, maturus viris 99.
- Lucium Cæsarem avunculum Antonius proferibit 2. 67.
- Lucretius Ofelia oppugnationi Prænestis ac Marii præest 2. 27.
- Lucrinus lacus 2. 59.
- Lucullus M. circa Fidentiam Sullæ hostes fundit 2. 23.
- L. Lucullus in Asiâ res magnas gerit, Cyzicum liberat, Mithridatem & Tigranem vincit; a Pompeio infamiâ pecuniæ notatus, & togatus Xerxes appellatus; primus luxuriæ author 33, triumphat 34, Pompeio adversatur 40.
- Luculli duo ante bellorum civilium initium morte functi 2. 49.
- Lucullus fil. 2. 71.
- Ludi Circenses 2. 27, 40.
- funebres, Olympii 1. 8, Florales 14.
- Lupercalibus Antonius Julii Cæsaris capiti insigne regium imponit 2. 56.
- Lurios M. dextrum navium Julianarum cornu regit 2. 85.
- Lycii à Bruto devicti 2. 69.
- Lycurgus Lacedæmonius 1. 6--
- Lydus & Tyrrenus fratres in Lydiâ regnantes, sterilitate compulsi, fortiuntur uter patriâ decedat 1. 1.
- Lysippus ab Alexandro rogatus, equitum, qui apud Granicum ceciderant, statuas fecit, suâque ipsi interposuit 1. 11.
- M
- acedoniæ regnum occupat Caranus 1. 6.
- Macedoniam Paullus subigit 2. 38.
- Macedonicus Perusiæ princeps se gladio transfixum igni penatibus suis subjecto infert 2. 74.
- Mæcenas urbis custodiri præpositus Lepidum opprimit 2. 88.
- Mænas libertus Pompeii & ejus classis præfectus 2. 73.
- Magius Celer Velleianus Velleii Patreculi frater Cæsaris in bello Delmatico adjutor & legatus 2. 115.
- Minatius Magius Velleii atavus, Asculanensis, Decii

INDEX.

Magii Campanorum principis nepos Herculanum cum T. Didio capit 2. 16.
 Magnesium in Asia Lacedæmonii occupant 1. 4.
 Mancinus Hostilius post turpe fœdus Numantinis turpiter deditur 2. 1, unde immanis dissensio in civitate orta 2.
 Manilius trib. pleb. venalis & alienæ minister potentia 2. 33.
 Manlius C. Volsus consul 1. 15, Acidimus Manlius 2. 8.
 Manlius consul à Germanis fufus 2. 12. T. Manlio consule Sardinia subacta; Janus Geminus claufus 2. 38.
 Marcellus Claudius 2. 38.
 Marcellus & Lentulus cosl. 2. 49. M. Marcellus sororis Augusti Octaviæ filius Juliam Cæsaris filiam in matrimonio habuit; moritur 2. 93.
 Marcius consul 2. 8. Crispus Marcius 2. 69.
 Marcomanni Germaniæ gens 2. 108, in quos exercitum duxit Sentius Saturninus 109.
 Maricæ palus 2. 19.
 Marius C. ignotæ originis 2. 128, sub Africano una cum Jugurthâ militat 9, Q. Metelli legatus; criminatur Metelli lentitudinem; consul creatus efficit, ut belli Jugurthini summa sibi committatur 11, consul secundum, Jugurtham in triumpho ducit; tertium, apparat bellum in Cimbro; quartum, cum Teutonis configit; quintum, citra Alpes in campis Raudis fortunatissime decer-

tat; sextum, Servilli Glauciæ & Saturnini Apuleii furorem armis compefcit 12, Sullâ urbem occupante, cum filio & Sulpicio exul anno LXX circa paludem Maricæ se abdidit, inde extractus in Minturnensium carcerem perducitur, quo viso & agnito Germanus ad eum interficiendum missus profugit & carcere; a civibus cum viatico navi impositus in Africam proficiscitur, & in ruinarum Carthaginiensium tugurio inopem tolerat vitam 19, à Cinnâ ipse cum filio de exilio revocatur 20, ipse cum Cinnâ haud incruentè urbem occupat 21, mœnia intrat 22, septimum consul cum Cinnâ, morbo opprimitur 23.
 C. Marius fil. natus annos XXVI consul, a Sullâ pulsus 2. 26, rebus desperatis, per subterraneos cuniculos fugam moliens, interimittur 27. C. Marii monumenta à Cæsare restituta 2. 43.
 Maroboduus Marcomannorum dux 2. 108, Vari caput ad Cæsarem mittit 119, inhærens regni finibus à Tiberio egredi cogitur 129.
 Marcia legio ad Octavium se confert 2. 61.
 Marullus Epidius trib. pleb. intempestivâ libertate in Cæsare arguit regni voluntatem 2. 68.
 Massila Phocææ potentior 2. 15, Cæsaris festinationem moratur 50.
 Medi Asiaticum imperium ab Assyriis ad se translatum

I N D E X.

obtinere 1. 6. Media a Pompeio penetrata 2. 40.
 Medon Athenis primus archon; cujus posteriores Medontidae 1. 2.
 Megasthenes Atticus dux 1. 4.
 Melanthus Codri pater 1. 2.
 Menecrates libertus classis Pompeianæ libertus 2. 73.
 Merula flamen Dialis in Cinnæ locum consul sufficitur 2. 20, sub adventum Cinnæ se consulatu abdicans, incisis venis & superfuso altaribus sanguine spiritum reddit 22.
 Messalla beneficio Cæsaris servatus 2. 71, consul cum Cæsare 84.
 Messalinus Illyrico præpositus, cum semiplena legione amplius xx hostium fundit 2. 112.
 Metellus Q. prætor, cui ex virtute nomen Macedonici, Pseudo-philippum, & Achæos fundit, porticus facit, turmam equestrium statuarum ex Macedonia desert, magnificentiæ vel luxuriæ princeps, felicitate fortunæ clarissimus, quatuor filiis honoratissimis ad sepulchrum elatus 1. 11.
 Metelli fratres triumphant.
 Metelli patruales censores 2. 8. Metellus Numidicus orator 2. 9. Q. Metellus Numidicus Jugurthinum bellum gerit; triumphat 2. 11. a Mario lentitudinis accusatur, a L. Saturnino civitate pulsus restituitur a Q. Metello Pio filio; qui Italico bello imperator fuit, 2. 15, & apud Faventiam Sullæ hostes fu-

dit 28. Metellus cum Pompeio ex Hispaniis triumphat 2. 30. Q. Metellus Creticus Cretâ in potestatem subactâ triumphat 2. 34. Metellus ante bellorum civilium initium moritur 2. 40.
 Milo Annus trib. pleb. Ciceronem a Clodio in exilium missum restituit 2. 45, consulatus candidatus Clodium circa Bovillas, rixa exorta, jugulat; a Pompeio damnatur, absolvitur a Catone 47, Compsam in Hirpinis oppugnans, lapide ictus, Clodio & patriæ pœnas dedit 68.
 Minucii celebres porticus, & triumphus 2. 8.
 Miseni pax cum Pompeio inita 2. 77.
 Mithridates Asiâ occupata civēs Romanos necat, odio in Romanos Hannibal 2. 18, Sullæ supplex Asia decedere cogitur 23, bellum iterum movens victusque in Armeniam fugit 37, opprimitur auspiciis Pompeii, insidiis filii Pharnacis, ultimus omnium juris sui regum præter Parthicos 40.
 Mitylenæorum perfidia 2. 18.
 Mucius P. Scævola consul 2. 2. Q. Mucius juris scientia elarus 2. 9.
 Mummius L. consul bello Achaïco gerendo destinatus 1. 12, Corinthum funditus eruit, appellatur Achaïcus 13, vir rudis 13, & ex novis hominibus prior, qui cognomen virtute partium vindicavit 13. 2. 128.

I N D E X.

Mureus Staius prætorius vir 2. 69, classi præest; cum navibus Sext. Pompeium petit 72, insimulatus falsis criminationibus; à Pompeio in Sicilia interficitur 77.

Muræna L. iniens consilium occidendi Cæsaris opprimitur 2. 91.

Mus Decius quartum consul 1. 14.

N.

Neapolis & Cumarum eximiam in Romanos fides 1. 4. Neapolitani ludicro Athletarum certamine Augustum honorant 2. 123.

Nero Claudius rei publicæ restitutus 2. 77.

Nicomedes Bithyniam Romanis legat 2. 4. 39.

Ninus rex Assyriorum 1. 6.

Nola bello Punico fidem Romanis sanctissimam præstat; Romano exercitu obsidetur 2. 18.

Norbanum vincit Sulla 2. 25.

Noricos vincit Tiberius 2. 39.

Novorum hominum ad celso gradus evektorum nomina 2. 128.

Numantia à Scipione excisa 2. 4.

O.

Octavius Cn. prætor, classi præfectus, Persi suadet, ut se fidei Romano committat; navalem triumphum

agit 1. 9, porticum in Circo amœnissimam molitur 2. 1, stans pro bono publico, per Tib. Gracchum collegam imperio privatur 2, Octavius consul jussu Cinnæ interfectus 22. Octavius C. Octavii Cæsaris pater, prætor creatus, Atiæ maritus, appellatus Macedoniæ imperator, decedens ad consulatûs petitionem obit 2. 59. Octavius Augustus *vid.* Augustus.

Octavia Augusti soror M. Marcelli mater 2. 93, M. Antonii uxor 78. Octaviæ porticus 1. 11.

Olympiorum initium 1. 8.

Opimius L. prætor Fregellas excidit, consul C. Gracchum & Fulvium Flaccum morte afficit 2. 6, Fulvii Flacci filium interimit, & postea judicio publico damnatur; à quo celeberrimum vini Opimiani nomen 7.

Opis ædes, ad quam à C. Cæsare HS septies millies depositum 2. 60.

Orestes cum sorore Electra Ægisthum obtruncat, Pyrrhum Delphis interficit: ejus filii Penthilus & Tifamenus 1. 1. ejus posterii ab Heraclidis exclusi circa Lesbum sedem cepere 1. 2.

Orodes Parthorum rex Crasum cum majore Romani exercitus parte interimit 2. 46, & signa Romana caput 91.

Olca vicinia Cumanorum fidem mutavit 1. 4.

I N D E X.

P.

Pacorus regis Parthorum filius cum copiis Parthorum ductu Ventidii extinctus 2. 78.
Panætius vir ingenio præcellens Scipionis domi militiaeque comes 1. 13.
Panares dux Cretensium 2. 34.
Pannonia & Dalmatia arma in Romanos capiunt 2. 110, Pannonia pacem petit 114.
Parilibus urbem Romam condidit Romulus 1. 8.
Parthi ad Sullam legatos mittunt 2. 24, à Cassio fusi 46, Antonium magnâ clado afficiunt 82. Parthorum rex Augusto remittit signa Romana 2. 91, obsides mittit liberos 94, de seiscens à societate Romanâ Armeniæ manum adjicit 100.
Passienus in Africâ ornamenta triumphalia meruit 2. 116.
Patræ captæ 2. 84.
Paullus Ænilius Cannis mortem obit; cujus filius L. Paullus Ænillus prætor & consul triumphavit, Persen apud Pydnam in Macedonia fugavit, captumque in triumpho duxit 1. 9, ex liberis quatuor duos natu majores in adoptionem dedit unum Scipioni, alterum Fabio; duos minores prætextatos amittit, unum paucis ante, alterum post triumphum diebus; quam jacturam præ-

cibus malè ominatis prædixerat 1. 10. Paullus a fratre Lepido proscriptus 2. 67. Paullus censor 2. 95.
Pedius Q. cum Octavio Cæsare consul 2. 65.
Pelasgi Athenas commigrant 1. 3.
Pelopidæ Heraclidas Peloponneso pellunt; ab Heraclidis pelluntur 1. 2. Pelopi patri funebres ludos Atreus facit 1. 8.
Penthilus Orestis filius 1. 1.
Perperna M. Aristoniceum vicum in triumpho ducit 2. 4, Sertorium interimit 30.
Persæ post Medos rerum potiuntur 1. 6.
Perfes in triumpho à Paulo ductus 1. 9, quadriennio post in liberâ custodiâ Albæ decedit 11.
Perusia à Cæsare expugnata 2. 74.
Petreius Pompeii legatus 2. 48, prætorius 50.
Pharnaces Medus Sardanapalum imperio & vita privat 1. 6. Pharnaces à Cæsare victus 2. 55.
Pharfalica acies 2. 52, 68.
Philippus devictus 1. 6. Philippus vitricus Octavii 2. 59, 60.
Philippi urbs apud quam Cæsar & Antonius cum Bruto & Cassio acie concurrunt 2. 70. Philippi campi 2. 86.
Philo Pubilius censor 1. 14.
Phræates Parthorum rex signa Romana capit 2. 91.
Picenus ager 2. 21.
Pinetes dux Pannonum 2. 110, 114.
Piræi portus 2. 23.

I N D E X.

Piso M. consularis Anniam in
Sullæ gratiam dimittit 2.
41. L. Piso ortum in Thra-
ciâ bellum comprimit 2. 98.
Piso scelera consilia init
2. 130.

Plancum dubia fide 2. 63, Bru-
rum deserit 94, impetrat,
ut frater Plancus Plotius
proscribatur 67, Antonia-
narum partium adjutor 74,
Fulviam exulem comitatur
76. Plancus censor 2. 95.

Plautius Sylvanus consularis 2.
112.

Polybius vir ingenio præcel-
lens Scipionis familiaris 1.
113.

Pompeiorum familiæ 2. 21.

Pompeius Q. primus è Pom-
peiis 2. 1, cum Sulla consul
17, turpe fœdus init 90,
ab exercitu interficitur 20.
Cn. Pompeius dux Italico
bello 2. 15, bello Marfico
multa gerit præclara, As-
culum capit; cum Cinna
configit; moritur 21. E-
jus filius Cn. Pompeius Ma-
gnus 2. 29, cum Metello
ex Hispaniis consul trium-
phat, & tribuniciam pote-
statem restituit 30, piratas
coercet 32, à Lucullo in-
terminatæ imperii cupidi-
tatis accusatus, Lucullum

Xerxem togatum vocat 33,
bellum Mithridaticum sibi
decretum 33, gerit felici-
ter 37, victor omnium, quas
aderat gentium, biduanum
triumphum agit 40, cum
Cæsare & Crasso potentia
societatem init, Cæsaris fi-
liam uxorem ducit 44, con-
sul secundum cum Crasso
46. Hispanias sibi decretas

absens per legatos Afra-
nium & Petreium admini-
strat 40, tertium solus, am-
bitum coërcet, à Cæsare 2-
lienatur, Julia uxore par-
vôque filio ex eâ nato a-
missis 47, gravissimo mor-
bo in Campania tentatur,
pro cuius tum salute uni-
versa Italia vota suscipit
48, initiis belli civilis in-
ter eum & Cæsarem exar-
dentibus 48, cum consuli-
bus & majori senatûs par-
te Dyrrhachium petit 49,
Pharsalica acie à Cæsare vi-
ctus 52, cum duobus Len-
tulis, Sexto filio, & Fa-
vonio Ægyptum fugit, &
perfidie arbitrio Ægyptii
mancipii jugulatur 53. Cn.
Pompeius Magni filius bel-
lum ingens constat, & in-
ter avias solitudines inter-
imitur 2. 55. Sex. Pompeius
Magni filius Hispania re-
vertens Siciliam armis oc-
cupat 2. 72, per Mænam &
Menecratem, paternos li-
bertos, mare infestat 73,
pace, cum eo circa Misenum
inita 77, bello petitur, in
Asiam fugit, & jussu Anto-
nii a Titio jugulatur 79.

Pomponius eques Romanus,
singulari in Gracchum fide,
gladio se transfigit 2. 6.
Pomponius scriptor sensi-
bus celeberrimus, verbis rudis 2.
9. Pomponius Flaccus vir
consularis, cuius opera u-
sus est Tiberius 2. 129.

Pontius Telesinus italicus dux
2. 16. Pontius Telesinus dux
Samnitium Romano nomi-
ni infestissimus, cum Sulla
dimicans, ad summum dis-

I N D E X.

erimen Rempubl. perducit; ejus caput abscissum & circa Præneste Sullæ jussu gestatum 2. 27.

Pontus & Syria Cn. Pompeii virtutis monumenta 2. 38.

Popillius consul asperissime in Tib. Gracchi amicos sævit 2. 7.

Porcius consul 1. 15. 2. 8.

Posthumius Albinus censor 1. 10. Sp. Posthumius consul 1. 14. 67.

Proscriptio Sullana 2. 28. triumviralis 2. 66, in qua erga proscriptos fides uxorum summa, libertorum media, servorum aliqua, filiorum nulla 67.

Provinciae & urbes stipendiariae Romani imperii. Sicilia, Africa, Sardinia, Hispania, Macedonia, Achaia, Aetolia, Asia, Cyprus, Creta, Syria, Pontus, 2. 38, Galliae, Numidia, Cilicia, Gallograecia, Bithynia, Aegyptus, Illyrii, Dalmatae, Rhoetia, Vindelici, Norici, Pannonia, Scordisci, Capadocia 39.

Pseudophilippus, a mendacio originis simulatae appellatus Macedoniam occupat, & a Q. Metello praetore opprimitur 2. 40.

Ptolemæus puer ab Antiocho Epiphane Alexandriae obfidetur 1. 10. Ptolemæus Cypri rex, sub adventum Catonis ad ipsam regno spoliandum missi, vitae suae vim infert 2. 45. Ptolemæus Aegypti rex infidus in Pompeium 2. 53.

Publicolæ classis Antonii regimen commissum 2. 85.

Pyrrius Achilles filius Epirum occupat; & ab Oreste, quod pactæ ei Hermiones nuptias occupaverat, Delphis interficitur 1. 1. Pyrrhus regnare cepit Decio Mure quartum consule 1. 14. Pyrrhi bellum 2. 17.

R.

Audii campi 2. 10.

 Rhati perdomiti 2. 95, 122.

Rhascupolis 2. 129.

Rhodiis non quisquam par fuit fortitudine adversus Mithridatem, neque fide in Romanos 2. 18. Rhodus a Cassio capta 2. 69.

Rhœmetalces Thraciae rex 2. 113.

Roma a Gallis capta 1. 14.

Romulus Martis filius, Romæ conditor, asylum facit, & patres legit 1. 8.

Rubiconem transit Cæsar 2. 49.

Rutilius consul asperrimus in amicos Tib. Gracchi 2. 7.

Rutilius historicus 2. 9. P. Rutilius vir optimus lege repetundarum interrogatus & damnatus 2. 13. Rutilius ab hostibus cæsus 2. 16.

S.

 Abinarum virginum raptus 1. 8. Sabinis datur jus suffragii 1. 14.

Sacriportum, ubi Marius a Sulla pulsus 1. 26.

I N D E X.

- Sacrovir** princeps Galliarum 2. 129.
- Sallues** apud Aquas Sextias a Sextio Calvino devicti 1. 15.
- Salvidieni Rufi** scelestæ confilia patefacta 2. 76.
- Samnites** duce Pontio Telefino cum Sulla dimicant, & vincuntur 2. 27.
- Samothracia** insula, quò Perfes a Paulo victus profugit 1. 9.
- Sardanapalum** Pharnaces imperio & vita privat 1. 6.
- Saturninus L.** trib. pleb. expellit civitate Q. Metellum 2. 15. Saturninus Sentius reipubl. restituitur 2. 77, legatus Cæsaris in Germania 105, ducit exercitum in Marcomannum 139, ejus factum præclarum 92.
- Scævola.** *vid.* Mucius. Scævola pontifex maximus & divini humanique juris author celeberrimus a Damassippo in curia Hostilia trucidatur 2. 26.
- Scaurus Aurelius** consul a Cimbris trucidatus 2. 12.
- Scipio P. Æmilianus** Africanus Publii Africani filius, ædilitatem petens consul creatus, in Hispania corona murali, in Africa obsidionali donatus, Carthaginem excidit 1. 12, liberallium studiorum admirator, Polybii Panatiique patronus 13. iterum consul Numantiam solo æquat; Carboni, quid de T. Gracchi cæde sentiret interroganti, fute respondet; in lectulo reperitur mortuus, non sine quibusdam elisarum fau-
- cium notis, anno ferme LVI. 2. 4. Scipio prior Romanorum potentia, posterior luxuriæ viam aperuit 2. 1. P. Scipio Nasica ejus, qui optimus vir a Senatu judicatus est, nepos; Scipionis Nasica censoris, qui porticus in Capitolio fecerat, filius; pronepos Cn. Scipionis, P. Africani patrui, privatus Tib. Graccho necis author fuit 2. 1, 3. Cn. & P. Scipiones, initio secundi belli Punici, in Hispanias primi omnium exercitus duxere 2. 38. L. Scipio Africani frater Asiæ Antiocho eripit 2. 38. Scipio consul ab exercitu desertus & proditus, a Sulla inviolatus dimittitur 2. 26. Scipio vir consularis cum Juba bellum movet 2. 54. Scipio & Sempronius Longus coss. 2. 90. Scipio adulter Julia 2. 100.
- Scordiscis** victis triumphat Minucius 2. 8. eos subjugat Cæsar 2. 39.
- Scribonia** Julia mater filiam in exilium comitatur 2. 100.
- Segestes** Varo Arminii Germani insidias indicat 2. 118.
- Sejanus** Ælius Tiberii in omnibus adjutor 2. 128. 129.
- Semiramis** 1. 6.
- Sempronius** consul: Sempronius Sophus consul 1. 14. C. Sempronius consul 2. 4. Sempronius Longus consul 2. 90. Sempronius Gracchus Julia adulter 2. 100.
- Sertorius** exarmatus a Sulla dimittitur 2. 25, a M. Perpenna inter cœnam interimitur 30.
- Servilia** Lepidi uxor, vivo

I N D E X.

igni devorato, obit 2. 83.
Servilius Cn. consul cum Pompeio 2. 21. Servilii duo apud Clusium Sullæ hostes fundunt 2. 28. P. Servilius consul cum C. Cæsare: Q. Servilius consul cum C. Attilio 2. 53.
Servius prætor in bello Italico occisus 2. 15.
Sextius Calvinus, a quo Sextiæ Aquæ appellatæ, Sallues devincit 1. 15.
Sigimeri filius Arminius 2. 118.
Silanus a Cimbris fusus 2. 12. M. Silanus reipublicæ restitutus 2. 77.
Silius P. legatus 2. 90, 101. Silius scelerata inquit consilia 2. 130.
Sisenna historicus 2. 9. Statilius Sisenna 2. 14.
Sosio commissum regimen classis Antonii 2. 85.
Sparta, quamdiu Lycurgi diligens fuit, floruit 1. 6.
Spartacus fugitivorum dux Vesuvium montem petit 2. 30.
Statianus Antonii legatus 2. 82.
Strato Ægeates Bruto morituro manum commodat 2. 70.
Sulla L. Cornelius, natus familia nobili, sextus a Cornelio Rufino 2. 17. C. Marii quæstor 12, prætura fungitur 15, sub Mario in Gallia legatus; consul cum Q. Pompeio natus XLIX annos 17, urbem armis occupat, Marium ejusque filium ac P. Sulpicium exules facit 19, Athenas oppugnat; Mithridatem vincit 23, legatos Parthorum recipit; ex magis ip-

sus corporis notas expiorantibus suam felicitatem audit 24, in Italiam veniens tentat bellum æquis conditionibus componere; Scipionem Norbanumque coss. superat, Sertorium exarmatum dimittit, grates Dianæ solvit 25, C. Marium, septies consulis filium, acie pellit 26, Pontium Telesinum vincit; C. Mario adolescente interempto, Felicis nomen assumit 27, Dictator creatur, crudelem proscriptionem invenit 28, judicandi munus ab equitibus ad senatum transfert 32.
Sulpicius P. orator 2. 9, 36. P. Sulpicius trib. pleb. lege Sullæ imperium abrogat 2. 18, à Sulla in exilium pulsus, in paludibus Laurentinis jugulatur 19.
Sura Æmilius de annis populi Romani 1. 6.
Syracusæ a Marcello captæ 2. 38.
Syria Cn. Pompeii virtutis monumentum 2. 38, Crassio decreta 46.

T.

Taurus Statilius Augusti Cæsaris exercitum regit 2, 85, Augusti adjutor 127.
Teменus unus ex Heraclidarum ducibus 1. 2.
Teucer a Telamone patre non receptus 1. 1.
Teutoni Rhenum transcendunt, multis Romanorum suisque cladibus nobiles, 2. 8, a Mario repelluntur 12.
Theodoti & Achillæ consilium 2, 53.

I N D E X.

Theophanis gratia apud Pompeium valet 2. 18.

Thessalus Thesprotius Herculis filius 1. 3. Thessalia civitas Myrmidonum vocitata 1. 3. Cæsaris victoriæ fatalis 2. 52.

Thraciæ bellum L. Pisonis virtus comprimit 2. 98.

Tiberius Claudius Nero, Tib. Cæsaris pater, prætorius & pontifex, ciuit bellum in Campania 2. 75, patriæ restituitur 77, Liviam uxorem Augusto despondet 79, 94 Tiberius Claudius Nero Cæsar, natus XIX annos, quæstor rempubl. cepessit; Armeniam ingreditur, & Artavazdi tradit 2. 94, cum fratre Druso Claudio Rhætos Vindelicósque aggreditur 95, bellum Pannonicum gerit 96, bellum Germanicum peragit 97, duobus consulatibus totidemque triumphis actis, fit consors tribunitiæ potestatis cum Augusto; Rhodi septennium moratur 99, reversus ab Augusto adoptatur 103, in Germaniam mittitur, & a militibus gratulantibus lætè exceptus 104, Germaniam penetrat 105, & illius gentes superat 106, a Germano milite eum vivendi cupido salutatur 107, Maroboduum Marcomannorum ducem aggreditur 108, 109, bellum Pannonicum administrat 110, 111, 112, 113, militum suorum salutem & valetudinem humanitate singulari curat 114, ad bellum Dalmaticum arma confert 115, cui & Pannonico ultima manus

imposita, accepto Variæ cladis nuncio 117, mittitur in Germaniam, Gallias confirmat, ultra Rhenum transgreditur 120, ex Pannoniis Delmatisque triumphum agit 121, Augusto mortuo 123, magis ratione quam honore victus stationi paternæ succedit, & cum iusta Augusto perfolvisset, curat comitiorum ordinationem D. Augusti manu scriptam 124, Augustum consecrat 126, Sejanum Ælium sibi adiutorem legit 127, 128.

Tifata monte descendens Sulla C. Norbano concurret 2. 25.

Tigranes regum maximus, socer Mithridatis, à L. Lucullo vincitur 2. 33, 37, cum filio se Pompeio dedens ingenti pecuniâ multatur 37.

Tifamenus Orestis filius 1. 1. Titius, Antonii iussu, Sex. Pompeium jugulat 2. 79.

Torquatus consul 1. 14.

Trebonius C. conjurationis in C. Cæsarem particeps 2. 56. a Dolabellâ occiditur 69.

Tyrrhenus Lydi frater, sorte jactâ, patriâ decedens in Italiam pervehitur 1. 1.

V.

Ala Numonius, legatus Vari, defector occidit 2. 119.

Valerius Flaccus consul 1.

15. Valerius in consulatum, Marii defuncti suffe-

I N D E X.

- Aus turpissimæ legis author 2. 23, Valerius Flaccus consularis à C. Flavio Fimbriâ interficitur 24.
- Varro ad ludibrium Antonii moriturus digna illo & vera de ejus exitu liberè ominatur 2. 71.
- Varus in Pompeii partibus prælio absumptus 2. 55.
- Varus Quintilius liberti ad id coacti manu jugulatur 2. 71. Varus Quintilius fil. à Germanis cum magnâ Romani exercitûs clade per insidias Arminii occiditur 2. 117, 118, 119.
- Vatinio legiones extorquet M. Brutus 2. 69.
- Velleius. *consule ejus vitam.* Velleii votum ad Romæ Deos tutelares pro Tiberio 1. 131. C. Velleius ejus avus inter CCCLX judices à Cn. Pompeio lectus, ejusdem & M. Bruti ac Tib. Neronis præfectus fabrûm, gladio se transfigit 2. 76.
- Venetia diu in Antonii potestate à Pollione Asinio retenta 2. 76.
- Ventidius in triumpho ductus; prætor & consul 2. 65, triumphat 66, Parthorum copias, cum Pacoro regis filio, extinguit 78.
- Versus inter jocos militares in Lepidum Plancûmque usurpatus; *De Germanis, non de Gallis, duo triumphant consules.* 2. 67.
- Vibius Postumus, consularis, præpositus Delmariæ, ornamenta meret triumphalia 2. 116.
- Vibillius, primipili centurio, ob turpem fugam, fuste à Calpurnio Domitio percutitur 2. 78.
- Viennensium dissensiones à Tiberio coercentur 2. 121.
- Vindelici à Tiberio Nerone & Druso Claudio perdomiti 2. 95, 122.
- Vinicius M. consul 2. 69, 104. ejus filius P. Vinicius consul 103, Vinicii M. nepos M. Vinicius consul, ad quem Velleius suam historiam scripsit, & ad cujus consulatum, annis notatis, plurimas temporum epochas refert 1. 8, 13. 2. 7, 49, 65.
- Viri ingenio, doctrinâ, & artibus clari. Poetæ: Homerus, Archilochus 1. 5, Hesiodus 7, Æschylus, Sophocles, Euripides, Cratinus, Aristophanes, Eupolides, Menandrus, Philemon, Diphilus 16, Pindarus, Alcman 18. Accius, Cæcilius, Terentius, Afranius, 17. Pacuvius, Accius, Lucilius, Pomponius 2. 9. Philosophi: Socrates, Plato, Aristoteles 1. 16. Oratores: Isocrates 1. 16, Cicero 17. Scipio Æmilianus, Lælius, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papius, Metellus Numidicus, Scavrus, L. Crassus, M. Antonius, C. Cæsar Strabo, P. Sulpicius. Jurisperitus Q. Mucius 2. 9. Historici: Livius, Cato 1. 17, Sisenina, Rutilius, Cælius, Claudius Quadrigarius, Valerius Antias 2. 9. Eminentia ingenia, Hortensius, Crassus, Brutus, Calpidius, Cælius, Calvus, Cæsar Ciceroni proximus, Corvinus, Pollio Asinius, Sallustius Thucydidis æmulus, Varro, Lucretius, Catul-

I N D E X.

lus, Virgilius carminum princeps, Rabirius, Livius, Sallustium consecutus; Tibullus & Naso in formâ operis sui perfectissimi 2. 36. Polybius, Panætius 1. 13. Viriathus dux latronum in Hispaniâ bellum movet; fraude magis quam virtute Servilii Cæpionis, interimitur 2. 1. Urbes conditæ. Metapontus à *** , Salamis a Teucro; Mycenæ, Tegea, Pergamus, in Cretâ, ab Agamemnone 1. 1. Megara a Peloponnesiis, Gades & U-

tica a Tyria classe 1. 2. Corinthus ab Alete 3, Smyrna, Cyme, Larissa, Myrina, Mitylene, aliæ in Lesbo urbes, ab Æoliis 4, Carthago a Didone 5, Capua & Nola a Tusciis 7, Roma a Romulo 8, Alexandria---14.

X.

Erxes togatus a Pompeio appellatur Lucullus 2. 33.

F I N I S.

